ἡμερῶν ὡμίλησεν ἐντόνως κατὰ τῆς μέθης, ζωηρῶς διαγράψας τὴν κακίαν ταύτην (¹). «Θέατρα καθ᾽ ἑκάστην καλεῖ τὴν ἡμέραν», λέγει ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τῇ ἐπιγραφομένῃ «πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς Ἐκκλησίας.... καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, ..» καὶ οὐδεὶς ὁ ὀκνῶν, οὐδεὶς ὁ ἀναδυόμενος, οὐδεὶς ἀσχολίαν προβάλλεται πραγμάτων· ἀλλ᾽ ὥσπερ εὔζωνοι καὶ λελυμένοι φροντίδος ἁπάσης, οὕτω τρέχουσιν ἅπαντες· οὐχ᾽ ὁ γέρων τὴν πολιὰν αἰδεῖται, οὐχ ὁ νέος ὑφορᾶται τὴν φλόγα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐπιθυμίας, οὐχ ὁ πλούσιος τὸ ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ καταισχύνειν ἡγεῖται. Ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν εἰς Ἐκκλησίαν ἀπαντῆσαι δέῃ, καθάπερ ἐξ ὑπεροχῆς τινος καὶ ἀξιώματος καταβαίνων, οὕτω ναρκᾷ καὶ ὀκνεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα φυσᾶται, ὥσπερ τι τῷ Θεῷ χαρισάμενος· εἰς δὲ θέατρον σπεύδων... ἐγὼ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον λέγω, ὅτι ἑπτὰ ἡμέρας ἄργησον, οὐδὲ δέκα ἡμέρας· ἀλλὰ δύο μοι δάνεισον ὥρας τῆς ἡμέρας, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτὸς ἔχε» (²)...... Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς σπανία ἦν ἡ ἡμέρα, καθ᾽ ἣν οὐκ ἐκήρυττεν ὁ Χρυσόστομος (³), καὶ μετὰ ταύτην καθ᾽

(Τ. 3. σελ. 50, 54), τὴν ὁμιλίαν εἰς τὴν Ἀνάστασιν (Τ. 2. σελ. 403, 411. πρβλ. σελ. 419) οὐκ εἰσὶν ἐκεῖναι, αἳ ἐλέχθησαν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον· αἱ τελευταῖαί εἰσιν ἄγνωστοι.—

(¹) Τ. 2. σελ. 437.

(²) Τ. 3. σελ. 51, 53. Πρβλ. σελ. 54. Ἡ ὁμιλία, ἡ μετὰ ταύτην ἐκφωνηθεῖσα, τὴν ἐπιοῦσαν, ἐστιν ἄγνωστος (Τ. 3. σελ. 74. 54). Ἡ ἐν τῷ 3 τόμῳ σελ. 757 ἐκδοθεῖσα ὁμιλία, εἰ καὶ ὁμιλεῖ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, περὶ ἧς ἐλέχθη ἐν τῇ ἀπολεσθείσῃ, ὅμως οὐδὲν περιέχει ὅμοιον τῇ τοῦ Χρυσοστόμου.

(³) Τῇ ὁμιλίᾳ «ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις .... καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστιν ἀξιωμάτων ὄνομα ...» ἠκολούθησεν ἡ ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾷν τὰ λεγόμενα ἐν Ἐκκλησίᾳ, καὶ τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται ...» Τ. 3. Ἔπειτα προτραπεὶς ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἀγάπης (Τ. 2. σελ. 100) ἐξηφώνησε τέσσαρας ὁμιλίας περὶ τῆς αἰτίας τῆς μεταβολῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταύτας τὸν λόγον (Τ. 4. σελ. 688, 691), ὃς μετὰ τὰς εἰς τὴν Γένεσιν ὁμιλίας ἔννατος ἀριθμεῖται, ἔνθα περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ περὶ τῆς τῶν ἄλλων κυρίων ὀνομάτων, τῶν ἀπαντώντων ἐν

ἑκάστην σχεδόν (1) ἡρμήνευε τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, περάνας τὸ πόνημα ἐν τῷ τέλει τοῦ Ὀκτωβρίου(2). Ὄντως θαυμαστὸς ζῆλος πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ! θαυμαστὴ ἀγάπη πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν!

Ἀπὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 389 ἤρξατο ἐκτιθέναι τὰς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου ὁμιλίας, ἔν τινι τούτων λέγει: «Μίαν ὑμᾶς ἅπαντας αἰτῆσαι βούλομαι χάριν, πρὶν ἢ τῶν εὐαγγελικῶν ἅψασθαι ῥημάτων, ἀλλὰ μὴ ἀνανεύσητε πρὸς τὴν αἴτησιν. Οὔτε γὰρ βαρύ τι καὶ ἐπαχθὲς αἰτῶ, οὔτ᾽ ἐμοὶ τῷ λαμβάνοντι μόνον χρήσιμον ἔσται τὸ διδόμενον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῖς παρέχουσι, καὶ τάχα πολλῷ πλέον ὑμῖν. Τί πότ᾽ οὖν ἐστι ὅπερ αἰτοῦμαι ὑμᾶς; κατὰ μίαν σαββάτων, ἢ καὶ κατὰ σάββατον, τὴν μέλλουσαν ἐν ὑμῖν ἀναγνωσθήσεσθαι τῶν εὐαγγελίων περικοπήν, ταύτην πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν μετὰ χεῖρας λαμβάνων ἕκαστος, οἴκοι καθήμενος, ἀναγινωσκέτω συνεχῶς, καὶ πολλάκις περισκοπείτω μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐγκείμενα, καὶ βασανιζέτω ταῦτα καλῶς· καὶ τί μὲν σαφές, τί δὲ ἄδηλον σημειούσθω· τί

---

τῇ Π. Δ. σημασίας πραγματεύεται. Ἔπειτα ἐξεφωνήθη ἡ ὁμιλία εἰς τό: ὅτι «χρήσιμον τὸ φέρειν τοὺς ἐλέγχους», διότι τινὲς ἐνεκάλεσαν τῷ ῥήτορι, ὅτι τοῦ λόγου τὰ προοίμια εἰς μῆκος ἐκτείνει (Τ. 3. σελ. 115.) [Ἡ ὁμιλία αὕτη τίθεται ὑπὸ τοῦ Μιγνίου τρίτη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὁμιλιῶν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν ὀνομάτων Σ. Μ.]. Πιθανόν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξεφωνήθη ἡ θαυμαστὴ ὁμιλία εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (Τ 2. σελ. 447. ἰδ. σελ. 448), λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς Ρωμανησίας, ἔνθα μαρτύρων σώματα ὑπὸ τὸ ἔδαφος κείμενα ἐγγὺς λειψάνων αἱρετικῶν, ἀνηνέχθησαν, καὶ ἄνω κατ᾽ ἰδίαν ἐτάφησαν. Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν (Τ. 2. σελ. 457, 458) ὑπέμνησε τοὺς ἀκροατὰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἱστορίας τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε.

(1) Πολλάκις μνημονεύεται ἡ λέξις χθές, (Τ. 4. σλε. 339, 362, 447, 521, 569.), καὶ οὐχ ἅπαξ ἐρρέθη κατ᾽ εὐθεῖαν περὶ τῆς καθ᾽ ἑκάστην κηρύξεως τοῦ θείου λόγου (σελ. 410, 520). Τῇ μγ΄. ὁμιλίᾳ ἠκολούθησεν ἡ εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (Τ. 4. σελ. 447.), νῦν ἄγνωστος.

(2) Ἐν τῇ νθ΄. ὁμιλίᾳ λέγει, ὅτι χθὲς ὡμίλησε περὶ τῶν ἑορτῶν τῶν Ἰουδαίων. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐστὶ νῦν ἄγνωστος, ἀλλὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς ἀνενεκτέον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Σεπτεμβρίου. ἰδ. σημ. 43 καὶ 86.

δὲ αὐτῶν ἐναντίον εἶναι δοκοῦν, οὐκ ὂν δέ· καὶ ταῦτα ἁπλῶς διακωδωνίσαντες, οὕτως ἀπαντᾶτε πρὸς τὴν ἀκρόασιν» (1). Συνετὴ συμβουλή! ἐξαίρετος αἴτησις!

Ἐν τῷ τέλει τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ τῷ 390 ἡρμηνεύθη ἐν ὁμιλίαις τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον. Ἐν μιᾷ τῶν ὁμιλιῶν τούτων ὁ ἅγιος διδάσκαλος ἐκτιθεὶς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, λέγει τοῖς ἑαυτοῦ ἀκροαταῖς: «Ὑμεῖς δέ, ὅταν μὲν προεδρίας ᾖ λόγος, ἀξιοῦτε τῆς Οἰκουμένης προκαθῆσθαι πάσης, ἐπειδὴ πρώτη ἡ πόλις ἡμῶν τὸ τῶν χριστιανῶν ἀνεδήσατο ὄνομα· ἐν δὲ τῷ τῆς σωφροσύνης ἀγῶνι καὶ τῶν ἀγροικοτέρων πόλεων ἔλαττον φέροντες οὐκ αἰσχύνεσθε; Ναί, φησί· καὶ τί κελεύεις ποιεῖν; Τὰ ὄρη καταλαμβάνειν καὶ μοναχοὺς γίνεσθαι; Διὰ γὰρ τοῦτο στένω, ὅτι μόνοις ἐκείνοις ἡγεῖσθε ἁρμόζειν κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην· καί τοί γε ὁ Χριστὸς κοινοὺς τοὺς νόμους ἔθηκε» (2). «Συνεχῶς ἀκούων ἀναγινωσκομένων τῶν

(1) Τ. 8. ὁμιλ. ια΄. σελ. 62. Οἱ λόγοι οὗτοι χρησιμεύουσιν ὡς ἀπόδειξις καὶ τοῦ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου ἡρμηνεύθη πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου, διότι ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ τελευταίου τούτου ἤδη παρέπεμπεν εἰς τὴν τοῦ πρώτου (Τ. 8. σελ. 13.). Ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου ἑρμηνεία ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ μετὰ τὴν εἰς τὴν Γένεσιν χρησιμεύει ἔτι α΄.] ἡ λέξις, οὖσα μᾶλλον ῥητορικὴ τῆς τοῦ ἑρμηνευτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ ἰσχυροτέρα τῆς ἐν ταῖς ὁμιλίαις εἰς τὴν Γένεσιν· β΄.] ἐν τῇ ζ΄. ὁμιλίᾳ εἰς τὴν Α΄. πρὸς Κορινθ. ἐπιστ. παραπέμπει τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ (Τ. 10. σελ. 63) εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἰωάννου (ἴδ. Τ. 8. ὁμιλ. ν΄. σελ. 294), ἡ δὲ ἐπιστ. αὕτη, ὡς ὀψόμεθα, ἡρμηνεύθη ἐν Ἀντιοχείᾳ. γ΄.] τὸν αὐτὸν χρόνον δείκνυσιν ἡ μνεία, ἣν ποιεῖται ὁ Χρυσόστομος (ὁμιλ. λγ΄. σελ. 200) περὶ τῶν πολέμων καὶ διαφόρων συμφορῶν. Τῷ 388 συνέβη ὁ πόλεμος τοῦ Θεοδοσίου πρὸς τὸν Μάξιμον καὶ κατηρημώθη ἡ Γαλλία, τῷ δὲ 389 ἐφάνη φοβερὸς κομήτης. Τὴν ἀρχὴν τῆς ἑρμηνείας συνάπτομεν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πάσχα, διότι αἱ ἀναγνώσεις τοῦ Ἰωάννου ἤρχοντο, ὥσπερ καὶ νῦν, ἀπὸ τοῦ Πάσχα.

(2) Τ. 7. ὁμιλ. 7. σελ. 161. Αἱ ἀναφερόμεναι λέξεις χρησιμεύουσιν ὡς προφανὴς ἀπόδειξις, ὅτι αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐξεφωνήθησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Τὸ αὐτὸ δείκνυσιν ἡ διήγησις περὶ τῆς ἐκ Φοινίκης πόρνης, γνωστῆς «οὐκ ἐν τῇ πόλει τῇ ὑμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρι Κιλίκων καὶ Καππαδοκῶν» (ὁμιλ. ξζ΄. σελ. 665),

ἐπιστολῶν τοῦ μακαρίου Παύλου, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἑβδομάδα δίς, πολλάκις δὲ καὶ τρίς, καὶ τετράκις, ἡνίκα ἂν μαρτύρων ἁγίων μνήμας ἐπιτελῶμεν, χαίρω μὲν τῆς σάλπιγγος ἀπολαύων τῆς πνευματικῆς, καὶ διανίσταμαι καὶ θερμαίνομαι τῷ πόθῳ, τὴν ἐμοὶ φίλην ἐπιγιγνώσκων φωνήν, καὶ μονονουχὶ παρόντα αὐτὸν δοκῶ φαντάζεσθαι, καὶ διαλεγόμενον ὁρᾶν· ἀλγῶ δὲ καὶ ὀδυνῶμαι, ὅτι τὸν ἄνδρα τοῦτον οὐχ ἅπαντες ἴσασιν, ὥσπερ εἰδέναι χρή· ἀλλ᾽ οὕτω τινὲς αὐτὸν ἀγνοοῦσιν, ὡς μηδὲ τῶν ἐπιστολῶν τὸν ἀριθμὸν εἰδέναι σαφῶς». Οὕτως ὡμίλει ὁ θερμὸς θαυμαστὴς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀρχόμενος τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Καὶ τῷ 391 προὔθηκε τοῖς Ἀντιοχεῦσι τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν (1), ἔπειτα τὴν εἰς τὰς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολάς (2). Βεβαίως κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐξεφώνησε καὶ τὰ θαυμαστὰ ἐγκώμια αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον (3), καὶ ἑορτῆς ἕνεκα τὰς ἐγκωμιαστικὰς ὁμιλίας εἰς τὰς ἁγίας μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην τὰς παρθένους, καὶ Δομνίναν τὴν μητέρα αὐτῶν, διότι πρὸ εἴκοσιν ἡμερῶν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, ἐλέχθη ἡ ὁμιλία εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κοιμητηρίου, καὶ εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (4). Ὁ πρὸς τὸ κήρυγμα

---

δηλ. ἐν ταῖς παρακειμέναις, τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐπαρχίαις.

(1) Αἱ ἀναφερόμεναι λέξεις ἐκ τῆς εἰσαγωγικῆς ὁμιλίας εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν (Τ. 9. σελ. 425.) δεικνῦσιν, ὅτι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐ προὐτέθη τοῖς Ἀντιοχεῦσιν ἡ ἑρμηνεία εἰς οὐδεμίαν τῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολῶν· ὅτι δ᾽ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξεφωνήθησαν αἱ εἰς ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ὁμιλίαι, δεικνῦσιν ἐκεῖναι αἱ λέξεις, δι᾽ ὧν ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἀκροατὰς τίθησιν ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν διοικουμένων ὑφ᾽ ἑνὸς Ποιμένος, ὑπαινισσόμενος τὰς ἔριδας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας (ὁμιλ. ή. σελ. 508), ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκεῖναι, δι᾽ ὧν καθίστησι δῆλον, ὅτι ὁμιλεῖ ἐκεῖ «ἔνθα ἔμεινε Παῦλος, ἔνθα ἐδέθη, ἔνθα συνεκάθισε καὶ διελέχθη» (ὁμιλ. λ΄. σελ. 743).

(2) Τ. 10. «Καὶ ταῦτα ἐν Ἀντιοχείᾳ. ἐν ᾗ πρῶτον ἐχρημάτισαν χριστιανοί». Ὁμιλ. κά. σελ. 188. ἴδ. σημ. 93.

(3) Τ. 2.

(4) Τ. 2. σελ. 634. «Ὅπου εἴ-

τοῦ Θείου λόγου ζῆλος ἔφλεγεν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Χρυσοστόμου, τρεφόμενος ὑπὸ τοῦ ζήλου τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου. Ἀπὸ τοῦ 393 ἐπαλλήλως ἡρμηνεύθησαν εἰς τοὺς Ἀντιοχεῖς αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς Γαλάτας[1], Ἐφεσίους, πρὸς Τιμόθεον[2], καὶ

---

κοσιν ἡμέρας ἔχομεν Σταυροῦ μνείαν ἐπιτελέσαντες, καὶ ἰδοὺ μαρτύρων μνείαν ἐπιτελοῦμεν . . . . οὔπω εἴκοσιν ἡμέρας ἔχομεν, καὶ εὐθέως τὸ ξύλον ἐβλάστησε τοῦ Σταυροῦ τὰ καλὰ τῶν μαρτύρων βλαστήματα· ταῦτα γὰρ ἐκείνου τοῦ θανάτου τὰ καταρθώματα. Ἴδε τοίνυν τὴν ἀπόδειξιν τῶν τότε εἰρημένων δι' αὐτῶν σήμερον ἐκβεβηκυῖαν τῶν ἔργων. Τότε ἔλεγον, Συνέκλασε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασε. Οἱ λόγοι οὗτοι ἡρμηνεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Τ. 2. σελ. 397). Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἑωρτάζετο ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα· ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου μετετέθη τῇ ιδ'. Σεπτεμβρίου, σύναμα δ' ὡρίσθη ἑορτάζειν καὶ τὴν μνήμην τῆς ἁγίας Δομνίνης τῇ δ'. Ὀκτωβρίου, ἐν ᾧ ἐν τῷ ρωμ. μαρτυρολογίῳ ἡ μνήμη αὐτῆς ἐκτελεῖτο τῇ ιδ'. Ἀπριλίου. Τῷ 392. τὸ Πάσχα ἦν τῇ κη'. Μαρτίου· ὁ λόγος τοίνυν εἰς τὸν Σταυρὸν ἐξεφωνήθη 16 ἡμέρας πρὸ τοῦ λόγου εἰς τὴν μάρτυρα. Ὁ λόγος εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον καὶ εἰς τὰς ἁγίας μάρτυρας Δομνίναν, καὶ Βερνίκην Προσδόκην ἐξεφωνήθη ἐπ' ἴσης ἐν Ἀντιοχείᾳ. (Τ. 2. σελ. 646).

(1) Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ πρώτου κεφαλαίου (Τ. 10. σελ. 678) λέγει: «Καὶ ἡμῖν δὲ εἴρηταί τις ὑπὲρ τούτων λόγος, ὅτε περὶ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ τῆς προσηγορίας πρὸς ὑμᾶς διελεγόμεθα, καὶ τίνος ἕνεκεν Σαῦλον αὐτὸν καλούμενον, Παῦλον ἐκάλεσεν. Εἰ δὲ ἐπιλέλησθε, ἐντυχόντες ἐκείνῳ τῷ βιβλίῳ πάντα εἴσεσθε ταῦτα.» Ἴδ. σημ. 84. Φώτ. ἀνάγ. ρο'.—

(2) Τ. 11. Ἐν τῇ ιδ'. ὁμιλίᾳ εἰς τὴν Ά. πρὸς Τιμόθ. ἐπιστ. (§. 6. 7.) κοσμεῖ ἐγκωμίοις τοὺς μοναχούς: «Ἄπιθι πρὸς τὰς τῶν ἁγίων σκηνάς. Ὥσπερ ἀπὸ γῆς εἰς τὸν Οὐρανόν, οὕτως ἐστιν εἰς μοναστήριον ἀνδρὸς ἁγίου καταφυγεῖν», σελ. 629. Περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἦσαν ὀλίγα μοναστήρια, καὶ τοὺς μοναχοὺς τῆς πόλεως ἐκείνης οὐκ ἐπῄνει, ὥσπερ τοὺς τῆς Ἀντιοχείας. Πρὸς δὲ ἑρμηνεύων τὰς ποιμαντορικὰς ἐπιστολάς, οὐδαμοῦ δεί-

Τῖτον(1), οἱ Ψαλμοί(2), καὶ τέλος ὁ ἅγιος Διδάσκαλος ἡρμήνευσε κεφάλαιά τινα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαΐου(3).

Ἐν μιᾷ τῶν εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν ὁμιλιῶν ἤλεγξε τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ σχίσμα, καθ' οὗ ἐξεφώνησε τὴν περὶ ἀναθέματος ὁμιλίαν. «Διὰ τοῦτο λέγω καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν τὸ τὴν Ἐκκλησίαν σχίσαι οὐκ ἔλαττόν ἐστι κακόν. Εἰπέ μοι, εἴ τις ὑπὸ βασιλεῖ τινι τυγχάνων, ἑτέρῳ μὲν βασιλεῖ μὴ πρόσθοιτο, μηδὲ δῷ ἑαυτὸν ἄλλῳ, αὐτοῦ δὲ ἐκείνου τὴν ἁλουργίδα λαβὼν καὶ κατασχών, ἀπὸ τῆς περόνης κατήνεγκεν ἅπασαν, καὶ διέρρηξεν εἰς πολλὰ ῥήγματα, ἆρα ἧττον ἂν τῶν ἑτέρῳ προσθεμένων ἐκολάσθη; Τί δέ, ἢ μετὰ τούτου αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ κατασχὼν ἔσφαττε, κατὰ μέλος διαξαίνων αὐτοῦ τὸ σῶμα, ποίαν ἂν δίκην δούς, τὴν ἀξίαν ἔδωκεν; Εἰ δὲ εἰς βασι-

κνυσιν ἑαυτὸν ποιμένα. Ἐνταῦθα δὲ λέγει περὶ οἰωνισμῶν, μαντειῶν, ἐπῳδῶν, μαγειῶν (Τ. 11. σελ. 603), περὶ ὧν πολλάκις ἐποιεῖτο λόγον ἐν Ἀντιοχείᾳ. Ἴδ. Τ. 11. σελ. 447. Τ. 1. σελ. 684. Τ. 2. σελ. 243. Τ. 10. σελ. 107.—

(1) «Τί ἂν εἴποι τις περὶ τῶν τὰ αὐτὰ νηστευόντων αὐτοῖς; περὶ τῶν σαββατιζόντων; περὶ τῶν εἰς τόπους ἀπερχομένων ἐκείνοις ἀφιερωμένους; τὸν ἐν Δάφνῃ λέγω, τὸ τῆς Ματρώνης λεγόμενον σπήλαιον;» (Τ. 11. σελ. 747). Τοῦτο κατὰ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἰουδαϊζόντων χριστιανῶν. Ἡ Δάφνη ἦν προάστειον τῆς Ἀντιοχείας.

(2) Ἐνταῦθα ἐπ' ἴσης γίγνεται λόγος περὶ τῆς Δάφνης καὶ τοῦ μάρτυρος Βαβύλα (Τ. 5. σελ. 271-72. σημ. 50.) περὶ τῶν μοναχῶν (σελ. 28, 46), περὶ τῶν Μαρκιωνιτῶν (ὁμιλ. γ΄. §. 2.), ὧν πολλάκις ἐμνημόνευσεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. ἴδ. Τ. 1. σ. 409. Τ. 7. σελ. 427, 460, 506. Τ. 3. σελ. 22, 232. Ἡ εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἑρμηνεία οὐκ ἀφίκετο μέχρις ἡμῶν ἀκεραία. ἴδ. περὶ τοῦ 140 ψαλμ. σελ. 427. Νῦν γνωσταὶ αἱ ὁμιλίαι εἰς τοὺς ψαλμ. 4-12. 41, 43-49. 108-117. 121-150. πρβ. Φώτ. ἀνάγν. ροβ΄. καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ παρὰ Μοντφαουκονίῳ §. 6. Τ. 5.

(3) Ὀκτὼ κεφάλαια. Αὐτὸ τὸ μὴ πλῆρες δείκνυσι πότε ἐγράφη ἡ ἑρμηνεία πρβλ. ἔτι τὴν ἑρμην. τοῦ ζ΄. κεφ. (Τ. 6. σελ. 73, 81, 82), ἔνθα παραπέμπει εἰς τὴν Ά. ὁμιλίαν περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν. Τ. 6. σ. 174. πρβλ. σημ. 37. Ἡ εἰρήνη τῆς Αὐτοκρατορίας, ἧς μνείαν ποιεῖται ἐν τῷ 6 τόμῳ σελ. 24, 25. ἀνήκει εἰς τὸ 395-396 ἔτος.—

λέα τὸν ὁμόδουλον τοῦτο ἐργασάμενος, πάσης ἂν μείζονα δίκης εἰργάσατο, ὁ τὸν Χριστὸν σφάττων καὶ διαξαίνων κατὰ μέλος, ποίας γεένης οὐκ ἔσται ἄξιος; ἆρα ταύτης ἀπειλουμένης; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ἑτέρας πολλῷ χαλεπωτέρας. Εἴπατε ὅσαι πάρεστε· (ὡς γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γυναικῶν τοῦτο τὸ ἐλάττωμα)... Εἰ γὰρ ἡμᾶς ἀμύνασθαι βούλει, ἐγώ σοι δίδωμι τρόπον, καθ' ὃν χωρὶς τῆς σῆς βλάβης ἀμύνασθαι δυνήσῃ... ῥάπισον, ἔμπτυσον ἐντυχοῦσα δημοσίᾳ, καὶ πληγὰς ἔντεινον. Φρίττεις ταῦτα ἀκούουσα; ἂν εἴπω, ἐμὲ ῥάπισον, φρίττεις· καὶ τὸν Δεσπότην σου σπαράττεις, καὶ οὐ φρίττεις; τὰ μέλη τὰ δεσποτικὰ διαξαίνεις, καὶ οὐ τρέμεις; οἶκος ἐστιν ἡ Ἐκκλησία πατρικός· ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα» (1).

Ὁ Κύριος ηὐλόγησε τοὺς πόνους τοῦ ἀσκητοῦ ἅμα καὶ ῥήτορος. Μεγάλα ἦσαν τὰ ἐλαττώματα τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀνατολῆς, πολλαὶ αἱ αὐθαιρεσίαι αὐτῶν, ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Ἰωάννου λόγος, κρατυνόμενος ὑπὸ ἁγίου βίου, ἐξησθένιζε τὰ πάθη, διετίθη ἀγαπᾶν πρὸ πάντων τὴν κατὰ Χριστὸν ἀγάπην, καὶ μετεμόρφου τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας [*]. Ἡ δόξα τοῦ Ἰωάννου διεδόθη...

---

(1) Τ. 11. ὁμιλ. 11. σελ. 88. Ἐκ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν ἀκολάστων αὐθαιρεσιῶν τῶν Εὐσταθιανῶν, περὶ ὧν γίγνεται λόγος ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ σελ. 85—89, καθίσταται δῆλον, ὅτι ἡ ὁμιλία αὕτη ἐξεφωνήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν Εὐαγρίου, δηλ. περὶ τὸ 393. Ἐν τῇ ϛ'. ὁμιλίᾳ ὁμιλεῖ περὶ συμφορῶν καὶ πολέμων, καὶ τοῦτο πάλιν δείκνυσιν, ὅτι ἡ ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. ἐπιστ. ἐγένετο περὶ τὸ 393 (ἴδ. περὶ τοῦ ἁγ. Μελετίου). Ἐνταῦθα γίγνεται ἐπ' ἴσης λόγος περὶ τοῦ θαυμαστοῦ Ἰουλιανοῦ, ὡς προσωπικῶς γνωστοῦ τοῖς ἀκροαταῖς (σελ. 161, 162), δηλ. περὶ ἐκείνου, ὃν ἐγίγνωσκεν ὁ ἅγιος Ἐφραίμ.—

[*] Ἀναντίρρητόν ἐστι καὶ πάσης ἀμφιβολίας ἐκτός, ὅτι μετὰ τοὺς θεοπνεύστους Ἀποστόλους οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀνήγγειλε καταλληλότερον καὶ εὐγλωττότερον τοῦ θείου Χρυσοστόμου τοῖς ἀνθρώποις τὰ μυστήρια τῆς αἰωνίου σωτηρίας. Ἡ ἡδύτης καὶ τὸ μεγαλεῖον διαλάμπουσιν ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ. Ἐν αὐταῖς ὁρᾶται ὕψος πνεύματος, μεγαλεῖον ἐφελκύον παντὸς τὸν θαυμασμόν. Ἐστὶν ὅμοιος ποταμῷ γάλακτος καὶ μέλιτος, βαθεῖ, εὐρεῖ, ἀειρρόῳ· παρεισδύεται εἰς τὰ πνεύματα εὐχερῶς, ὅπως κατακυριεύσῃ αὐτῶν· ἕκαστος τῶν λόγων αὐτοῦ καταλεί-

θη ἀνὰ πᾶσαν τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ ἡ Ἀντιόχεια δικαιότατα ἡγεῖτο αὐτὸν δόξαν αὐτῆς ([1]). Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, ὅπως προαχθῇ εἰς ὑψηλότερον ἀξίωμα.—

---

πει ἐν τῇ ψυχῇ ζωηρὸν φῶς καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ὀξὺ κέντρον. Ἀείποτε μάχεται λαμπροῖς ὅπλοις· καταδιώκει τὴν κακίαν μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτῆς ἀποτειχισμάτων καὶ οὐ καταλείπει αὐτὴν πρὶν ἢ καταβάλῃ αὐτήν. Ὁ πάταγος τῆς βροντῆς αὐτοῦ ἐφέλκει τοὺς ἁμαρτωλούς, οὓς καταπλήττει, καὶ αἱ ἀστραπαί, ἃς πανταχόθεν ῥίπτει ἐκθαμβοῦσι τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐδεμίαν αὐτοῖς πληγὴν ἐπιφέρουσαι. Ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀπρόσιτος, γιγνώσκει, διακρίνει πάντα αὐτῆς τὰ ἀπόρρητα, διέρχεται πάσας αὐτῆς τὰς πτυχάς· ὁτὲ μὲν ἐπιτίθεται, ὁτὲ δὲ ἀμύνεται· ἐνταῦθα ἐκτίθησιν, ἐκεῖ ἑρμηνεύει· πλήττει, ἐλέγχει, κινεῖ, ταράσσει, ἐκφοβεῖ, παρηγορεῖ, ἀναθαρσύνει· πολλάκις καταβάλλει, ἀλλ' ἀείποτε πρὸς ἐπανόρθωσιν καὶ οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν. Ἡ λέξις αὐτοῦ ἐστιν ἁπλῆ, ἀλλὰ ἐσθ' ὅτε ὑψηλή, ἀείποτε σαφής, φυσική, μεγαλοπρεπής. Ὁμιλεῖ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὑψούμενον ὑπὲρ τὰ πρόσκαιρα, καὶ ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῆς πίστεως, ὑπερίπταται τῶν οὐρανίων χωρῶν, ὅθεν διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς αἰωνίους ἀληθείας. Δικαίως τοίνυν καὶ προσηκόντως οἵ τε σύγχρονοι αὐτῷ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐπροσωποποίησαν ἐν αὐτῷ τὴν εὐγλωττίαν καὶ ἔδωκαν αὐτῷ τὸ ἔνδοξον ἐπώνυμον τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Θεοστόμου, τοῦ Χριστοστόμου. Μεθ' ἡλίκης δαψιλείας διασπείρει ὁ θεῖος διδάσκαλος τοὺς θησαυροὺς τῆς φαντασίας! οἷαι ζωηραὶ καὶ λαμπραὶ περιγραφαί! οἷαι ἀντιθέσεις! οἵα θερμότης, οἷος ἐνθουσιασμὸς ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ! πρὸ πάντων δὲ οἵα ὡραιότης, οἵα καταπληκτικὴ ποικιλία ἐν ταῖς παραβολαῖς! Ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι, ἅπασα ἡ φύσις, εἰσὶν ἐν τῇ διαθέσει αὐτοῦ. Ἡ ἁγία Γραφή ἐστιν αὐτῷ φῶς, ὅπερ διασκεδάννυσι τὰ σκότη, ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, πῦρ καθαῖρον τὸν ἰὸν τῶν ψυχῶν, ὕδωρ λοῦον αὐτάς, θεία πανοπλία, ἀδιαπέραστος ἀσπίς, ἀπόρθητον τεῖχος, ἄπειρος ὠκεανὸς πλήρης πολυτίμων μαργαριτῶν, οὓς δύναται συλλέξαι ὁ βουλόμενος ἄνευ φόβου ναυαγίου. Σ. Μ.

([1]) Σωζόμ. ή. 22. 23. Τῷ 395 ἐξεφωνήθησαν αἱ περὶ μετανοίας ὁμιλίαι (Τ. 2. σελ. 279.), ἔνθα ἐν τῷ β'. κεφαλ. τῆς δ'. ὁμιλ. ποιεῖται μνείαν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὔννων τῷ 395. Ἐν Ἀντιοχείᾳ ὡσαύτως, εἰ καὶ ἄγνωστον πότε, ἐξεφωνήθησαν α'.] ἡ ἐγκωμιαστικὴ ὁμιλία εἰς τὴν ἁγίαν μάρτυρα

## §. 170. Ἐνεργητικότης αὐτοῦ ὡς Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· α΄.] μέχρι τοῦ 402.

Τῷ 397 ἐτελεύτησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Νεκτάριος ὁ διάδοχος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὁ αὐλικὸς Εὐτρόπιος, γινώσκων προσωπικῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἰωάννου, προὔτεινε τῷ Αὐτοκράτορι Ἀρκαδίῳ ἐκλέξασθαι αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρωτευούσης. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ κλῆρος παρεδέξαντο τὴν πρότασιν τοῦ Εὐτροπίου. Ἐπειδὴ δὲ ἦν γνωστὸν αὐτῷ, ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς οὐ ῥᾳδίως ἀποχωρισθήσονται τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, ἔπεισε τὸν Αὐτοκράτορα γράψαι πρὸς Ἀστέριον τὸν τῆς Ἀνατολῆς Διοικητὴν ἐξαποστεῖλαι τὸν Ἰωάννην εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνευ θορύβου. Ὁ Ἀστέριος, δεξάμενος τὰ γράμματα τοῦ Αὐτοκράτορος, προσεκάλεσε τὸν Χρυσόστομον ἐπισκέψασθαι μετ᾽ αὐτοῦ τὰ ἔξω τῆς πόλεως Μαρτύρια. Ὁ Χρυσόστομος παρέστη, καὶ αὐτίκα εἰς ὄχημα ἀναβιβασθείς, ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν(1). Ἡ ἀνάβασις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἤρεσε μόνον Θεοφίλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ αὐτῷ τούτῳ τῷ θείῳ

---

Πελαγίαν, β΄.] τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον, ἐκφωνηθὲν οὐ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὴν ὁμιλίαν εἰς τὴν ἁγίαν Πελαγίαν (Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἐτελεῖτο ἀρχαιόθεν τῇ κ΄. Δεκεμβρίου. Ἐπὶ τῆς ὁμιλ. εἰς τὴν ἁγ. Πελαγίαν κατ᾽ ἀρχ. χειρόγρ. γέγραπται: ἡ. Ὀκτωβρίου· ἀλλὰ νῦν ἡ μνήμη αὐτῆς τελεῖται τῇ ή. Ἰουνίου). γ΄.] αἱ τρεῖς ὁμιλίαι εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους· δ΄.] ἡ ὁμιλ. εἰς μάρτυρας καὶ περὶ κατανύξεως καὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεῖσα τὴν ἐπιοῦσαν, δηλ. τῇ β΄. Αὐγούστου (§. 1. 2. σελ. 649)· ε΄.] μετὰ ταύτην «ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημηγορεῖν . . . » (Τ. 2. σελ. 658)· ς΄.] ἡ ὁμιλία εἰς μάρτυρας (Τ. 2. σελ. 667)· ζ΄.] τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἰουλιανόν (Τ. 2. 670.) η΄.] τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βαρλαὰμ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔαρος. Ἡ μνήμη τοίνυν αὐτοῦ ἦν τότε ἐν καιρῷ ἔαρος, νῦν δὲ τῇ ιθ΄. Νοεμβρίου· θ΄.] τὸ ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα Δροσίδα.—

(1) Παλλάδ. σελ. 43. Σωζόμ. ή. 2.

διδασκάλῳ (¹). Ἀλλὰ δηλώσαντος τοῦ Εὐτροπίου, ὅτι ὁ Θεόφιλος παραδωθήσεται εἰς κρίσιν διὰ τὰς ραδιουργίας αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης ἐχειροτονήθη τῇ 26 Φεβρουαρίου τοῦ 398ου σωτηρίου ἔτους ἀρχιεπίσκοπος (²). Εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας ἀνεῴχθη νῦν τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ, καὶ σχεδὸν ἄπειρά εἰσι τὰ ἔργα, ἃ ἐτέλεσε κατὰ τὸν ὀλίγον χρόνον τοῦ ποιμαντορικοῦ αὐτοῦ ὑπουργήματος. Ὁ πρῶτος λόγος, ὃν ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ἐξεφώνησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἤγειρε τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τοῦ λαοῦ (³). Ὁ ζῆλος αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα ἐστράφη κατ' ἐξοχὴν κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ δηλ. κατὰ τῶν Ἀνομοίων(⁴). Τοῦ τρί-

(¹) Ἴδ. τί λέγει περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ γ'. ὁμιλίᾳ εἰς τὰς Πράξεις καὶ ἐν τῇ λδ'. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ἐπιστ.—

(²) Παλλάδ. σελ. 43—45. Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης καλεῖ τὸν Θεόφιλον λιθομανῆ καὶ χρυσολάτριν. Οὗτος παρεσκεύαζε διὰ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄνδρα ἄλλως ἄξιον, τὸν ἱερέα αὐτοῦ Ἰσίδωρον, ὃν μετ' οὐ πολὺ ἤρξατο διώκειν ἀπανθρωπότατα. Ἴδ. περὶ Ἐπιφανίου. [Ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου τούτου ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος ὁ θεῖος Χρυσόστομος. Βουλόμενος ὁ Αὐτοκράτωρ καταστῆσαι ὡς μεγαλοπρεπεστάτην τὴν χειροτονίαν, συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, εἰς ἣν προσεκάλεσε καὶ τὸν Θεόφιλον, ὡς ἐπίσκοπον τοῦ ἐπισημοτάτου τῶν θρόνων τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Σωζόμενον (Ἐκκλ. ἱστορ. η'. 2) «ἔτυχον αὐτὸν (τὸν Θεόφιλον) πολλοὶ τότε παρὰ τῇ συνόδῳ γραψάμενοι». Σ. Μ.].—

(³) Σωκρ. ς'. 2. Σωζόμ. ή. 2.—

(⁴) Ὁ πρῶτος λόγος οὐκ ἀφίκετο ἄχρις ἡμῶν. [Μόνον ἐκ τῆς ἀναλύσεως, ἣν κατέλιπεν ἡμῖν ὁ θεῖος Πατὴρ (Τ. 1. σελ. 547), γινώσκομεν, ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόθεσιν τὰ ὅπλα τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Γολιάθ. Ἔδειξε τὸν γίγαντα τοῦτον τῶν Φιλισταίων παντευχίᾳ πολλῇ καὶ μεγάλῃ πεφραγμένον, στίλβοντα ἀπὸ τοῦ θώρακος καὶ τῆς ἀσπίδος, πάλλοντα τὸ δόρυ καὶ τὸ ξῖφος, καταβαλλόμενον ὑπὸ τῶν πληγῶν νέου ποιμένος ἄνευ ἰσχύος, ἄνευ θώρακος καὶ ξίφους, ὡπλισμένον δὲ μόνον τῇ πίστει αὐτοῦ καὶ τῇ ἐπὶ τὸν Θεὸν πεποιθήσει. Ὁ Θεῖος Πατὴρ ἠβουλήθη δεῖξαι τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἤρχετο πρὸς αὐτοὺς ὡς ὁ Δαβίδ, ἄνευ ὅπλων, ἄνευ εὐγλωττίας, ἄνευ τινὸς τῶν ἀνθρωπίνων, ὑποστηριζόμενος μόνον καὶ ἐμψυχούμενος ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ τοῦ πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν θερμοῦ ζήλου. «Τὰ ὅπλα ἡμῶν, λέγει αὐτοῖς μετὰ τοῦ Ἀπο-

του λόγου ὁ κήρυξ ἤρξατο ὧδε: « Εὐλογητὸς ὁ Θεός· καθ' ἑκάστην σύναξιν αὐξανομένην ὁρῶ τὴν ἄρουραν, κομῶντα τὰ λήϊα, πεπληρωμένην τὴν ἅλωνα, πληθύνοντα τὰ δράγματα. Καίτοι γε οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔχομεν, ἐξ οὗ τὸν σπόρον τοῦτον κατεβάλλομεν, καὶ ἰδοὺ πλούσιος ἡμῖν εὐθέως ὁ στάχυς τῆς ὑπακοῆς » ([1]). Ἀλλὰ νῦν ὁ Χρυσόστομος ἀρχιεπίσκοπος ὤν, οὐκ ἠδύνατο κηρύττειν οὕτω συνεχῶς τὸν Θεῖον λόγον, ὡς ἐν Ἀντιοχείᾳ ([2]). Νῦν ἀπέκειτο αὐτῷ ἀσχολεῖσθαι περὶ πολλὰς ἄλλας ὑποθέσεις· μετὰ θερμοτάτου ζήλου ἐσπούδασε βελτιῶσαι τὸν κλῆρον, ὅστις ὤφειλε διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ διδάσκειν τοὺς ἄλλους.—Ὁ ἅγιος ποιμὴν τῷ λόγῳ τῆς ἀγάπης, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τῇ αὐστηρότητι, ἐπειρᾶτο ἀναμορφῶσαι τὴν κατάστασιν τῆς ἐκλεκτῆς μερίδος τοῦ Χριστοῦ([3]), ἐξέλεγεν τοὺς ἀρίστους δι-

---

στόλου, οὐ σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά, λογισμοὺς καθαιροῦντα καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Κορινθ. Β'. 10). Ὁ λόγος οὗτος ἐφάνη τοῖς πιστοῖς τῆς Κωνσταν]λεως τοσούτῳ μᾶλλον μεγαλοπρεπής, ὅσῳ ἀπὸ πολλοῦ οὐκ ἠκροῶντο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ μετ' εὐγλωττίας, τοῦ Νεκταρίου ὄντος γέροντος ἐξησθενημένου ὑπὸ τῆς ἡλικίας, καὶ στερουμένου τοῦ χαρίσματος τῆς περὶ τὸ λέγειν δεινότητος. Σ. Μ.].—

([1]) Τ. 1. σελ. 547. Τῷ τρίτῳ λόγῳ κατὰ Ἀνομοίων, ἔνθα ἐλέχθη περὶ τοῦ παραλύτου τοῦ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχοντος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ, ἠκολούθησεν ὁ εἰς τὸν παραλυτικὸν τὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος. «Περιτυχόντες, λέγει, πρῴην τῷ παραλυτικῷ περὶ τὴν κολυμβήθραν ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένῳ, πολὺν καὶ μέγαν εὑρήκαμεν θησαυρόν». Τ. 2. σελ. 32. Μετά τινα χρόνον ἐξεφωνήθη ἡ ὁμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ . . . », ἐν ᾗ ἐκτὸς τῶν Μαρκιωνιστῶν καὶ τῶν Μανιχαίων καταπολεμεῖ τοὺς Ἀνομοίους. Τ. 3. σελ. 15.

([2]) Ἴδ. ὁμιλ. 44 εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

([3]) Σωζόμ. ή. 3. Σωκρ. ς'. 2. Θεοδώρ. έ. 28. Ἐνίοτε ἐλέγχων ὡμίλει κατὰ τῆς ψευδοῦς, τῆς οὕτω καλουμένης, συμβιώσεως μετ' ἀδελφῶν γυναικῶν. Τὰ περὶ ταύτης δύο πονημάτια: πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (Τ. 1. σελ. 228) ἐγράφησαν ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Παλλάδ. κεφ. 5, 8. σελ. 46, 47, 66.—

δασκάλους διὰ τὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1). Τὰς δαπάνας, αἷς ἐχρῶντο πρότερον διὰ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν οἶκον, ἐδαπάνα εἰς βοήθειαν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἐνδεῶν, ᾠκοδόμησε καὶ διετήρει νοσοκομεῖά τινα καὶ δύο ξενῶνας (2)· αὐτὸς δ' ἠρκεῖτο λιτῇ τραπέζῃ, οὐκ ἐπορεύετο εἰς συμπόσια, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὐδέποτε σχεδὸν ἐποίει (3). Πάντα ἀπεδόθησαν τοῖς χρείαν ἔχουσιν (4). Ἡ ἀγάπη ἦν καὶ νῦν ἡ ψυχὴ τῶν πράξεων αὐτοῦ· τῇ σπουδῇ αὐτοῦ διηλλάγησαν οἱ Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοποι πρὸς τὸν ἅγιον Φλαβιανόν(5). Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον (398) ἐγένετο μεγαλοπρεπὴς πνευματικὴ πανήγυρις. Ἅπασα ἡ πρωτεύουσα καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοξία παρῆσαν κατὰ τὴν νυκτερινὴν μετακομιδὴν τῶν λειψάνων εἰς τὸν ἔξω τῆς πόλεως κείμενον ναὸν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ [α].

(1) Ἰδ. τὰς ἐπιστ. αὐτοῦ πρὸς τοὺς δύο πρεσβυτέρους, διδασκάλους ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπ. 113, 118.

(2) Παλλάδ. 46, 47, 118, 127.

(3) Παλλάδ. σελ. 102.

(4) Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστορ. ε΄. 23. Σωζόμ. η΄. 3.

(5) Σωζόμ. αὐτόθ.

[α] Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ Κωνσταντινούπολις διεσείσθη ὑπὸ δεινοτάτου σεισμοῦ. Ἡ θάλασσα ἀνέβραζεν, ἡ ἀτμόσφαιρα ἦν περιφλεγής, ὁ κεραυνὸς ἐπατάγει, τὰ τείχη καὶ τὰ βασίλεια κατασειόμενα, κατέπιπτον, καὶ οἱ κάτοικοι καταπεπληγμένοι, καταλείποντες τάς τε οἰκίας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, ἔτρεχον ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τοῦ ἐπικρεμαμένου αὐτοῖς θανάτου. Εἴτε τὸ δεινὸν τοῦτο συμβεβηκὸς ἐνέβαλε τῇ Αὐτοκρατείρᾳ Εὐδοξίᾳ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐξιλεῶσαι τὴν θείαν ὀργὴν διὰ τῆς πανηγυρικῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τῶν μαρτύρων, εἴτε ἡ εὐσέβεια αὐτῆς προὔτρεψεν αὐτὴν τιμῆσαι αὐτὰ δι' ἐκτάκτου μεγαλοπρεπείας καὶ θεῖναι αὐτὰ ἐν λαμπροτέρῳ ἁγιαστηρίῳ, ταῦτα μετεκομίσθησαν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ἣ ἐκαλεῖτο Μεγάλη καὶ ἔκειτο ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Θωμᾶ, ᾠκοδομημένην ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς θαλάσσης καὶ κειμένην ἐννέα μίλια μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀνακομιδὴ αὕτη ἐγένετο κατὰ πολλοὺς ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, καὶ οὐχὶ Ἰουλίῳ, ὡς λέγει ὁ συγγραφεύς, μετὰ μεγαλοπρεπείας καὶ θαυμαστῆς συρροῆς, καὶ τὸ θαυμαστότερόν ἐστιν, ὅτι ἐγένετο κατὰ τὴν νύκτα. Ὁ ἅγιος ἐβάδιζεν ἐν δεξιᾷ τῆς Εὐδοξίας. Μετὰ τὸ διελθεῖν τὰς ὁδοὺς καὶ ἐξελθεῖν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως μόνον οἱ παρεπόμενοι προέβαινον βραδέως πρὸς τὸ προάστειον τῆς

Ὁ Χρυσόστομος ἔμπλεως ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς μάρτυρας γενικοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης ἀνέκραξεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἱεροῦ βήματος: «Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; σκιρτῶ καὶ μαίνομαι· μανίαν σωφροσύνης βελτίονα· πέτομαι καὶ χορεύω, καὶ μετάρσιος φέρομαι, καὶ μεθύω λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς. Τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω; τῶν μαρτύρων τὴν ἰσχύν; τῆς πόλεως τὴν προθυμίαν; τῆς βασιλίδος τὸν ζῆλον; τῶν ἀρχόντων τὴν συνδρομήν; τοῦ διαβόλου τὴν αἰσχύνην; τῶν δαιμόνων τὴν ἧτταν; τῆς Ἐκκλησίας τὴν εὐγένειαν; τοῦ Σταυροῦ τὴν ἰσχύν; τοῦ Σταυρωθέντος τὰ θαυμάσια; τοῦ Πατρὸς τὴν δόξαν; τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν; τοῦ δήμου παντὸς τὴν ἡδονήν; τῆς πόλεως τὰ σκιρτήματα; τῶν μοναχῶν τοὺς συλλόγους; τῶν παρθένων τοὺς χορούς; τῶν ἱερέων τὰ τάγματα; τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν τὸν τόνον; τῶν δούλων, τῶν ἐλευθέρων, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχομένων, τῶν πενήτων, τῶν πλουτούντων, τῶν ξένων τῶν πολιτῶν; Εὔκαιρον ἐφ᾽ ἅπασιν εἰπεῖν: τίς λαλήσει τὰς δυναστείας Σου, Κύριε, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις Σου; Γυναῖκες θαλαμευόμεναι, καὶ κηροῦ μαλακώτεραι, τὰ κατάστεγα οἰκήματα καταλιποῦσαι, πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους τῶν ἀνδρῶν ἡμιλλῶντο τῇ προθυμίᾳ. . . . (¹) [α]. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ



Δρυπίας, ἔνθα ἦν ἐγηγερμένη ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Θωμᾶ. Ὁ λαός, ὃν ὁ Χρυσόστομος παραβάλλει πρὸς κύματα τῆς θαλάσσης, ἀφίκετο μικρόν τι πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. Αἱ λαμπάδες, καὶ οἱ φανοὶ ἤστραπτον πανταχόθεν, αἱ ἀκταὶ τῆς θαλάσσης παριστᾶσαι τὴν εἰκόνα μεγάλης πυρκαϊᾶς, καὶ αὐτὴ ἡ θάλασσα ὑπὸ τοσούτων φώτων φωτιζομένη, ὡμοίαζον πρὸς εὐρὺν ποταμὸν πυρός. Σ. Μ.

(¹) Τ. 12. σελ. 330.

[α] Ἐξάρας ὁ Θεῖος πατὴρ τήν τε πομπὴν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς πανηγύρεως ταύτης, ἐπήνεσε τὸν ζῆλον, τὴν εὐσέβειαν, τὴν συντριβὴν τῆς διανοίας, καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην τῆς Αὐτοκρατείρας· λέγει, ὅτι πάντες πρὸς τὴν ταύτης προσεδρείαν ἐκεχήνεσαν, καὶ μετὰ θαυμασμοῦ ἑώρων αὐτὴν ἐχομένην τῶν ἁγίων λειψάνων διὰ τοσαύτης ὁδοιπορίας. «Διὰ ταῦτα, λέγει αὐτῇ, σὲ μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα· οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνοι, ἀλλὰ καὶ αἱ γενεαὶ αἱ μετὰ ταῦτα πᾶσαι. Τὰ γὰρ ἐνταῦθα γενόμενα ἀκούσεται μὲν τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ ὅσην

παρεγένετο ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ἀνωτάτων ὑπαλλήλων καὶ στρατιωτικῶν· Ὁ Αὐτοκράτωρ ἄνευ στέμματος, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἄνευ ξιφῶν, προσεκύνησαν τὰ ἅγια λείψανα. Ἀναχωρήσαντος τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ Χρυσόστομος ἐνεκωμίασε τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ, καὶ παρέβαλε τὴν παροῦσαν ζωὴν πρὸς τὴν μέλλουσαν (1). Τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἐξεφώνησε πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ λόγον εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Φωκᾶν, ἐν ᾧ λέγει τοῖς Ἀνομοίοις τάδε: « . . . . . τοιοῦτος γὰρ ἡμῶν ὁ πόλεμος, οὐκ ἀπὸ ζώντων νεκροὺς ἐργάζεται, ἀλλ᾽ ἀπὸ νεκρῶν ζῶντας κατασκευάζει, ἡμερότητος γέμων καὶ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας. Οὐ γὰρ ἐλαύνω πράγματι, ἀλλὰ τῷ λόγῳ διώκω οὐ τὸν αἱρετικόν, ἀλλὰ τὴν αἵρεσιν, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφομαι, ἀλλὰ τὴν πλάνην μισῶ καὶ ἀποσπάσασθαι βούλομαι· οὐκ ἔχω πόλεμον πρὸς οὐσίαν, Θεοῦ γὰρ ἔργον ἡ οὐσία, ἀλλὰ τὴν γνώμην διορθώσασθαι βούλομαι. ἣν διέφθειρεν ὁ διάβο-

---

ἥλιος ἐφορᾷ γῆν· ἀκούσονται δὲ οἱ μεθ' ἡμᾶς, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους, καὶ χρόνος οὐδεὶς λήθῃ παραδώσει τὸ γεγενημένον, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καὶ πανταχοῦ τῶν μετὰ ταῦτα γενεῶν, αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐκπομπεύοντος τῆς περιφανείας . . .» Σ. Μ.—

(1) Τόμ. 12. σελ. 335. [Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ προτρέπει τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ καταφρονεῖν τῶν δεινῶν τῆς παρούσης ζωῆς ἐν τῇ ἐλπίδι τῶν ἀθανάτων ἀμοιβῶν « . . . Τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα, λέγει, δοκοῦντα εἶναι καλά, οἷον πλοῦτος, δόξα, καὶ δυναστεία, ὀνόματα μέν ἐστι καλῶν καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀναμεμιγμένα. Τὰ δὲ ἐκεῖ εἰλικρινῆ καὶ καθαρά, οὐκ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' ἐν πράγμασι τὴν μακαριότητα ἔχοντα. Ἵν' οὖν τούτων ἐπιτύχωμεν, ζηλώσωμεν τῶν μαρτύρων τὴν ἀρετήν, τὴν ἀνδρείαν, τὸν ζῆλον, τὴν πίστιν, τὴν τῶν παρόντων ὑπεροψίαν, τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν. Ἔστι γὰρ ταῦτα καὶ χωρὶς διωγμοῦ πάντα κατορθοῦν. Κἂν γὰρ πυρὰ μὴ προκέηται, ἀλλ' ἐπιθυμία πρόσεστι σφοδροτέρα. Κἂν ὀδόντες θηρίων μὴ ὦσιν, ἀλλὰ θηρίου χαλεπώτερος ἐπίκειται θυμός· κἂν δήμιοι μὴ παρεστήκοιεν, πλευρὰς καταξαίνοντες, ἀλλὰ φθόνος ἔγκειται δημίου παντὸς χαλεπώτερον κατεσθίων τὴν διάνοιαν. Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς πρὸς τὰ πάθη ταῦτα ἀποδυσαμένους, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν φιλοσόφων λογισμῶν ἰσχὺν αὐτοῖς ἐπιτειχίσαντας, οὕτω τὸν παρόντα διανύειν βίον, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἐναγωνίους εἶναι· ἵνα ὀλίγον χρόνον πονήσαντες, διηνεκῶς στεφανωθῶμεν, καὶ τῶν ἀκηράτων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν . . . » Σ. Μ.].—

λος . . . . ἐμοὶ ἔθος ἐστὶ διώκεσθαι καὶ μὴ διώκειν, ἐλαύνεσθαι καὶ μὴ ἐλαύνειν . . . » (1).

Ὁ Χρυσόστομος ἦν ἀληθὴς πατὴρ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ· περὶ πλείστου ἐποιεῖτο τὴν αἰώνιον σωτηρίαν ἑκάστου· διὰ παντὸς μέσου ἠγωνίζετο, ἵνα ἡ ἁγνή, ἡ οὐράνιος ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ φωτίζῃ τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας, σύναμα δὲ περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο καὶ τὴν εἰρήνην ἁπάσης τῆς αὐτοκρατορίας, ἦν πατὴρ τῶν διωκομένων υἱῶν τῆς πατρίδος. Αἱ ἠθικαὶ κακίαι κατελύπουν αὐτόν, ἀλλ' ἡ μετάνοια ἠνάγκαζε τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἐπιλανθάνεσθαι πάντων. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ποιμαντορίας ἦν πλῆρες τοιούτων πράξεων τοῦ ἁγίου ποιμένος.

Ὀλίγον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ὁ ζῆλος αὐτοῦ προσεβλήθη εἰς μέγιστον βαθμόν. Τῇ τετάρτῃ τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου ἐπέσκηψε δεινὴ λαῖλαψ. Καταπλαγεὶς ὁ λαὸς ἔδραμεν εἰς τοὺς ναούς, ἤρξαντο δημόσιοι ἑορταὶ καὶ λιτανεῖαι. Ἡ συμφορὰ παρῆλθε, ἀλλὰ τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ ὁ λαὸς ἦν ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ, τῇ δὲ ἐπαύριον ἐν τῷ θεάτρῳ. Ὁ ἅγιος ποιμήν, καταλυπηθεὶς ἐπὶ τούτῳ, ἀνέβη τὸ Πάσχα ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ εἶπε πρὸς τὸ ἀχάριστον ποίμνιον: « Ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; Ὑμῖν γὰρ αὐτοῖς καθ' ὑμῶν βούλομαι . . . . » Διὰ δριμειῶν δὲ ἐκφράσεων περιέγραψε τὴν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν τοῦ θεάτρου ἐπὶ τὴν ἠθικήν, ἠπείλησεν ἀφορίσαι τοὺς ἐνόχους, ὡς ψωραλέα πρόβατα, ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς ποίμνης (2). Τοῦτο

(1) Τ. 2. σελ. 704. Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἁγ. ἱερομάρτ. Φωκᾶ ἑορτάζεται μέχρι τοῦ νῦν τῇ κβ'. Ἰουλίου. Πιθανόν, ὅτι ἐξεφωνήθη τῇ κθ'. Ὀκτωβρίου ἡ ἐν ναῷ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας λεχθεῖσα θαυμασία ὁμιλία, ἥτις τέθειται τετάρτη ἐν ταῖς 17 ὁμιλ. ταῖς εὑρεθείσαις ἐν τοῖς χειρογρ. τοῦ Βατικανοῦ· ἡ δὲ πέμπτη αὐτῶν, ἐκφωνηθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ἔτι τότε καθεδρικῷ ὄντι, ἐλέχθη πιθανῶς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὡς ὑποτίθησιν ὁ Μοντφαουκόνιος, ἀλλὰ τὴν ἡμέραν οὐ ῥᾴδιον ὁρίσαι. Τ. 12. σελ. 347.—

(2) Τ. 6. σελ. 272. Ἐνταῦθα ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀποστολικὴν πόλιν, ἔχων βεβαίως ὑπ' ὄψιν τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐν Βυζαντίῳ. Ἐνταῦθα ἐπ' ἴσης λέγει: « . . . καὶ γὰρ ἐνιαυτὸν ἔχω λοιπὸν τῆς πόλεως

κατέπληξε τὸν λαόν, ἀγαπῶντα καὶ σεβόμενον τὸν ποιμένα αὐτοῦ. Τῇ μετὰ τὸ Πάσχα ἑβδομάδι ἐλειτούργησεν ὁ ποιμὴν παρὰ τοῖς Γότθοις, ὧν πολλοὶ ἦσαν ἐν τοῖς στρατεύμασι τοῦ Τριβιγίλδου καὶ τοῦ Γαϊνᾶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. Ἐχειροτόνησεν ἤδη αὐτοῖς πρεσβυτέρους, διακόνους, ἀναγνώστας ἐξ ὁμογλώττων, ὥρισεν αὐτοῖς ναὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ οὐ σπανίως ἠκροᾶτο ἐν αὐτῷ τῆς λειτουργίας. Ταῦτα δὲ πάντα ἐποίει, ἵνα προσεγγίσῃ αὐτοὺς τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ Ὀρθοδοξίᾳ, διότι οὐκ ὀλίγοι ἐθηρεύθησαν ὑπὸ τῆς ἀρειανῆς σαγήνης (¹). Νῦν ἐν τῷ καιρῷ τῆς λειτουργίας διέταξεν, ἵνα οὐ μόνον αἱ ἀναγνώσεις τελῶνται ἐν τῇ γοτθικῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμιλία ἐκφωνεῖται ἐν αὐτῇ. Ὅτε δὲ ἔλαβε πέρας ἡ γοτθικὴ ὁμιλία, αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος εἶπεν: «Ἐβουλόμην παρεῖναι Ἕλληνας τήμερον, ὥστε τῶν ἀνεγνωσμένων ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, πόση τοῦ Σταυρωθέντος ἡ ἰσχύς, πόση τοῦ Σταυροῦ ἡ δύναμις, πόση τῆς Ἐκκλησίας ἡ εὐγένεια, πόση τῆς πίστεως ἡ εὐτονία, πόση τῆς πλάνης ἡ αἰσχύνη, πόσος τῶν δαιμόνων ὁ γέλως. Τὰ μὲν γὰρ τῶν φιλοσόφων καὶ παρὰ τοῖς ὁμοφώνοις καταλέλυται, τὰ δὲ ἡμέτερα καὶ παρὰ ἑτερογλώσσοις πολλὴν ἔχει δύναμιν· καὶ τὰ μὲν ἀράχνης εὐκολώτερον διεσπάσθη, τὰ δὲ ἀδάμαντος στερρότερον πέπηγε. Ποῦ τὰ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις; ἐσβέσθη. Ποῦ τὰ τῶν ἁλιέων καὶ σκηνοποιῶν; Οὐκ ἐν Ἰουδαίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων γλώττῃ, καθὼς ἠκούσατε σήμερον, ἡλίου φανότερον διαλάμπει· καὶ Σκύθαι, καὶ Θρᾷκες, καὶ Σαυρομάται, καὶ Μαῦροι καὶ Ἰνδοί, καὶ οἱ πρὸς αὐτὰς ἀπῳκισμένοι τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης, πρὸς τὴν οἰκείαν ἕκαστος μεταβάλοντες γλῶτταν τὰ εἰρημένα, φιλοσοφοῦσι»(²). Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν Κυριακήν, ὁ λαὸς καταπλαγεὶς ὑπὸ τῆς ἀπειλῆς τοῦ ποιμένος, ἀθρόος ἔσπευσεν ἀκοῦσαι, τί ἐρεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ ποιμήν. Ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος οὐκ ἠγόρευσεν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὡμίλησεν ἕτερος Ἐπίσκοπος. Ὁ λαὸς ἠθύμησε. Κατὰ τὴν

ἐπιβὰς τῆς ὑμετέρας». Τὸ Πάσχα τῷ 399 ἦν τῇ ς'. Ἀπριλίου.—

(¹) Θεοδώρ. ε'. 30. [Οἱ Γότθοι ἔπεσον ἐν τῷ ἀρειανισμῷ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Οὐάλεντος καὶ διὰ τῶν τεχνασμάτων τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὐδοξίου, διαστρέψαντος τὴν πίστιν τοῦ πρώτου αὐτῶν ἐπισκόπου Οὐλφίλα. Σ.Μ.].

(²) Τ. 12. σελ. 371. 372.

ἑπομένην λειτουργίαν τὰ αὐτὰ πλήθη συνῆλθον ἐν τῷ ναῷ. «Σφόδρα, εἶπε, καθηψάμην ὑμῶν πρῴην περὶ θεάτρων καὶ ἱπποδρομίας διαλεχθείς· διὰ τοῦτο χαίρω καὶ εὐφραίνομαι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν· καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰμὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; Πολὺν γὰρ ὁρῶ καρπὸν ἀπὸ τῆς λύπης βλαστάνοντα ταύτης. Ἐπεὶ καὶ τὰ φάρμακα τὰ διορθοῦντα τὰ ἕλκη, πρότερον δάκνει τὰ τραύματα. . . . . . ὁ γὰρ οὐκ εἰδὼς ἀλγεῖν, πῶς ἂν διορθωθείη ποτέ, πλὴν εἰμὴ πρότερον τοῦτο αὐτὸ μάθοι; ἐπεὶ οὖν τοῦτο ὑμῖν κατώρθωται, σφόδρα θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Εἰ γὰρ μία διάλεξις οὕτως ἔδακε, καὶ εἰς τοσαύτην ἀγωνίαν κατέστησεν, ὡς καὶ ἀθυμεῖν καὶ θορυβεῖσθαι, καὶ ταράττεσθαι, εὔδηλον, ὅτι δευτέρα καὶ τρίτη προσγενομένη, πάσης ἀπαλλάξει τῆς ἀρρωστίας». Καὶ ὡμίλησε μετὰ δυνάμεως κατὰ θεάτρου καὶ ἱπποδρομιῶν [*].

---

[*] Τ. 12. σελ. 382. Τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ ἠκολούθησαν 1] ἡ κατὰ Ἀνομοίων ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα λέγει: «Τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ συνάξει ταύτην εἰς μέσην ἀγαγὼν τὴν ῥῆσιν τὴν Εὐαγγελικὴν τὴν λέγουσαν: ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι . . . ». Τ. 6. σελ. 255. Ἡ ῥῆσις αὕτη οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἡρμηνεύθη ἐκτενέστερον, ἢ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ὁμιλίᾳ. 2] ἡ ὁμιλία ἡ λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας περὶ τῆς Σαμαρείτιδος. Τ. 12. σελ. 356. Μετὰ ταύτην ἐξεφωνήθησαν ἐπαλλήλως αἱ τρεῖς ὁμιλίαι: ά.] εἰς τὸ ἀποστολ. ῥητόν, διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· β΄.] εἰς τό: γυνὴ δέδεται νόμῳ . . . κτλ. γ΄.] περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας. Ἐν ταύτῃ λέγει: «ὁ μετ' ἐμοῦ τὸν ζυγὸν ἕλκων, τήν τε αὔλακα πρῴην ἡμῖν ἀνέτεμε, καὶ τὰ σπέρματα κατέβαλε δαψιλεῖ τῇ γλώττῃ». Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ: ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον. Ἡ ὁμιλία τοίνυν αὕτη ἐλέχθη, ἀφ' οὗ Μάξιμος ὁ Σελευκείας ἐξεφώνησε λόγον (Τ. 3. σελ. 211). 3] ἡ ὁμιλία ἡ ῥηθεῖσα τῇ 30 Ἰουνίου τοῦ 399 ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου. Τότε ἀνεγινώσκετο τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν 12 Ἀποστόλων. Τ. 12. σελ. 389. 390. 4] ἡ πρὸ ταύτης ἐκφωνηθεῖσα ὁμιλία περὶ θεάτρου ἐστὶ νῦν ἄγνωστος (σελ. 389). 5] ἡ τῇ λά. Ἰουλίου ἐκφωνηθ. ια΄. ἐκ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ αὐτοῦ Βατικανείου χειρογράφου τῇ παραμονῇ τῶν Μακκαβαίων. Ἐν τῇ

Ὁ Εὐτρόπιος, ὅστις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασιν τοῦ Χρυσοστόμου, ἰσχυρότερος ὁσημέραι γιγνόμενος, καθίστατο μᾶλλον ὑπερήφανος καὶ ἄδικος ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ [*]. Ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε μετὰ παρρησίας αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ ἀλαζὼν ἄρχων οὐ μόνον οὐκ ἐπείθετο ταῖς συμβουλαῖς τοῦ πατρός, ἀλ-

σελ. 396 λέγει: «μηδεὶς ἀκαιρίαν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου· ὅτι τῆς ἡμέρας τῶν παλαισμάτων αὔριον οὔσης, σήμερον τοὺς στεφάνους πλέκομεν . . . » 6] ἡ πρὸ αὐτῆς ἐκφωνηθεῖσα ὁμιλία εἰς τὸν Μελχισεδὲκ κατὰ Ἀνομοίων καὶ Μελχισεδεκιτῶν (Τ. 6. σελ. 265). Ἐν τῇ ιά. ὁμιλίᾳ γίγνεται μνεία αὐτῆς: «Καὶ πρώην πρὸς τοσοῦτον βάθος κατενεχθεὶς ὁ λόγος . . . » Τ. 12. σελ. 395.

[*] Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Ἀρμενίᾳ, πολλάκις πωληθεὶς καὶ ἀναπωληθεὶς ὡς δοῦλος, κατέλαβε τῇ προστασίᾳ τοῦ στρατηγοῦ Ἀβουνδατίου θέσιν ἐν τοῖς τελευταίοις εὐνούχοις τῶν ἀνακτόρων. Διὰ τῆς εὐστροφίας αὐτοῦ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ἀποστείλαντος αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον, ἵνα ἐρωτήσῃ σεβάσμιόν τινα μοναχὸν περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ κατὰ τοῦ Εὐγενίου πολέμου. Ἀποθανόντος τοῦ Θεοδοσίου, ὁ Εὐτρόπιος ἐγένετο ἀνεπαισθήτως κύριος τοῦ πνεύματος τοῦ Ἀρκαδίου. Ὁ Ρουφῖνος, ὃς ἦν τότε ὑπουργός, διενοεῖτο συζεῦξαι τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ Αὐτοκράτορι· ἀλλ' ὁ Εὐτρόπιος ἐματαίωσε τὴν βουλὴν ταύτην καὶ ταῖς προτροπαῖς αὐτοῦ ὁ Ἀρκάδιος εἵλετο γυναῖκα τὴν Εὐδοξίαν, θυγατέρα Φράγκου τινὸς στρατηγοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρουφίνου ὁ Εὐτρόπιος, προστατευόμενος ὑπὸ τῆς Εὐδοξίας, ἐκτήσατο μεγίστην ἐπιρροήν, ἐγένετο μέγας κλειδοῦχος, ὑπουργός, καὶ τέλος τῷ 399 ὕπατος. Κατὰ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὴν πλεονεξίαν οὐδενὸς ὑστέριζε· παντὶ σθένει ἐσπούδαζε ποιεῖσθαι ἐκ ποδῶν πάντα τίμιον καὶ ἱκανὸν ἄνδρα, ἵνα μηδεὶς ἐκτὸς αὐτοῦ ἰσχύσῃ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι. Ταῖς ῥᾳδιουργίαις αὐτοῦ ἐξωρίσθη ὁ ἐπὶ Οὐάλεντος καὶ Θεοδοσίου διαπρέψας ἐπὶ στρατηγίαις Ταράσιος εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα ἀπέθανεν οἰκτρὸν θάνατον. Ὁ υἱὸς τοῦ Ταρασίου ἀπώλετο ἐπ' ἴσης. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Πενταδία, περίφημος καταστᾶσα κατόπιν διὰ τοὺς διωγμούς, οὓς ὑπέστη ὑπὲρ τοῦ Χρυσοστόμου, κατέφυγε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς λύσσης τοῦ Εὐτροπίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔνθα ἤδη εὑρίσκοντο πολλοὶ ἐπίσημοι φοβούμενοι τὴν ὠμότητα τοῦ διεφθαρμένου καὶ μοχθηροῦ τούτου βαρβάρου. Σ. Μ.

λὰ καὶ ἤρξατο ὑβρίζειν αὐτὸν φανερῶς, πρὸς δὲ ἠτήσατο παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος διάταγμα, ἵνα μὴ ἡ Ἐκκλησία δέχηται ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τοὺς καταδιωκομένους, οἷοι δήποτε καὶ ἂν ὦσιν[α]· ἀλλὰ τοῦτο ἠτήσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἐν τῷ τέλει τοῦ 398 ὁ Εὐτρόπιος περιεβλήθη τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ ὁ ἀποστάτης τοῦ κράτους Τριβίγιλδος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Γαϊνᾶ. Ἡ Αὐτοκράτειρα, προσωπικῶς ὑβρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εὐτροπίου, ἦν ὡσαύτως κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 399 ὁ Τριβίγιλδος ἠτεῖτο τὸν Ἀρκάδιον παραδοῦναι αὐτῷ τὸν Εὐτρόπιον. Ὁ Ἀρκάδιος παρεδέξατο τοῦτο. Ὁ Εὐτρόπιος κατέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας. Σώματα στρατιωτῶν περιεκύκλωσαν τὸν ναὸν καὶ ἤτουν τὸν Εὐτρόπιον. Ὁ Χρυσόστομος ἠρνήσατο μετὰ σταθερότητος, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, ἐξεφώνησεν αὐτοσχέδιον μέν, ἀλλ' ἄριστον λόγον περὶ Εὐτροπίου, ἐν ᾧ διέγραψε τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα, καὶ τὴν ὠμότητα τῶν καταδιωξάντων τὸν ἀτυχῆ αὐτῶν ἀδελφόν(¹). Ὁ ἐρεθισμὸς ἦν οὕτω μέγας, ὥςε

[α] Αἱ Ἐκκλησίαι ἦσαν τότε ἄσυλον ἀείποτε ἀνεῳγμένον τοῖς καταδιωκομένοις. Τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ ἀσύλου ἔλαβεν ἀρχὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Νόμος τις τοῦ Θεοδοσίου λέγει, ὅτι οἱ καταδιωκόμενοι ἔσονται ἐν ἀσφαλείᾳ οὐ μόνον παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς παρακειμένοις τόποις, οἰκίαις, κήποις, παραστάσιν, καὶ ἐν παντὶ τῷ συνιστάντι τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐδίδου καιρὸν τοῖς ἐπισκόποις μεσιτεύειν ὑπὲρ τῶν ἐνόχων. Γνωστόν, ὅτι ὁ ἅγιος Αμβόσιος ἔσωσε πολλάκις τὴν ζωὴν δυστυχῶν, ὧν ἡ κεφαλὴ ἐκινδύνευε, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Κρεσκόνιον, ὅς, καταδικασθείς, ἵνα ριφθῇ εἰς τὰ θηρία, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος ἀπέσπασεν αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ ὄχλου βουλομένων ρίψαι αὐτὸν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον. Τὸν ἱερὸν τοῦτον νόμον τῶν ἀσύλων ὑπό τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων βεβαιωθέντα ἀπεστρέφετο ὁ Εὐτρόπιος. Ὅπως καταδιώκῃ καὶ ἐκδικῆται ἀσφαλέστερον τοὺς ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἱκανότητι διαπρέποντας, ἔπεισε τὸν εὔπιστον Ἀρκάδιον ἀκυρῶσαι αὐτὸν τῇ κζ'. Ἰουλίου τοῦ 398 —Σ. Μ.—

(¹) Τ. 3. σελ. 381. Σωκρ. ς'. 4. Σωζόμ. κ'. 7.—

οἱ στρατιῶται καὶ ὁ ὄχλος τὴν ἐπιοῦσαν περιεκύκλωσαν πάλιν τὸν ναόν. Ὁ ἅγιος ποιμὴν οὐκ ἠβούλετο παραδοῦναι ἄνευ κρίσεως τοῖς ἀποστάταις τὸν καταφυγόντα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἠτήσαντο τὸν Ἰωάννην παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἔμεινεν ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀμετάβλητος, καὶ τῇ σταθερότητι αὐτοῦ ἐνεψύχωσε τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Εὐτρόπιος διέμεινεν ἐν τῷ ναῷ δύο ἡμέρας ἀσφαλής· ἀλλ᾽ ἔπειτα νυκτὸς ἐκρύβη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Γαϊνᾶ. Ὁ Χρυσόστομος ἐξεφώνησε τὴν ἐπιοῦσαν μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Εὐτροπίου ἕτερον λόγον περὶ αὐτοῦ, ἔνθα ἐξιστορήσας τὰ τελευταῖα γεγονότα, ἐδίδαξε, πῶς δεῖ χρῆσθαι τῇ εὐτυχίᾳ (1).

Πολλαὶ συμφοραὶ ἐπέσκηπτον τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ὁ Χρυσόστομος προφυλάττων αὐτὴν ἀπὸ τῶν αὐθαιρεσιῶν ἀνθρώπων ὑβριστικῶν, ἐδιπλασίαζε τοὺς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν πόνους αὐτοῦ, ἐφώτιζε τὸ ποίμνιον αὐτοῦ τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὴν πρὸς Κολασσαεῖς Ἐπιστολήν. Καὶ ἐνταῦθα ἐξέθηκε τοῖς ἀσυνέτοις κατοίκοις τῆς πρωτευούσης τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ φίλου τῆς τύχης Εὐτροπίου. «Ὁ χθές, λέγει, ἐπὶ τοῦ βήματος ὑψηλός, ὁ κήρυκας ἔχων λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶντας, καὶ πολλοὺς τοὺς προτρέχοντας καὶ σοβοῦντας κατὰ τὴν ἀγοράν, σήμερον εὐτελὴς καὶ ταπεινὸς καὶ πάντων ἐκείνων ἔρημος καὶ γυμνός, καθάπερ κονιορτὸς ἀναρριπισθείς, καθάπερ

---

(1) Τ. 3. σελ. 385, 386, 388. Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ὁμιλίας ταύτης οὐκ ἀνήκει εἰς τὸν Θεῖον διδάσκαλον. Τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου, οὗ τὴν περιουσίαν διήρπασεν ἡ φιλαργυρία, ὁ Χρυσόστομος οὐχ εὑρὼν ἐν τῷ ναῷ ἱκανοὺς εὐσεβεῖς, ἀπήγγειλεν ἔντονον μομφὴν κατὰ τοῦ πάθους τούτου. Τ. 12. σελ. 324. Ὁ Μοντφαουκόνιος, ἐρειδόμενος κατ᾽ ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς λέξεως σεισμός, ἐνόμισεν ὁρᾶν ἐνταῦθα τὸν σεισμὸν τοῦ 398. Ἀλλ᾽ ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τὸ γεγονὸς τοῦτο ὁτὲ μὲν σεισμόν, ὁτὲ δὲ χειμῶνα, καὶ ἄλλοτε ναυάγιον, δηλ. ἀλληγορικῶς ἐξεικονίζει τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου, ὅστις ἐξωρίσθη ἐν τῷ τέλει τοῦ Αὐγούστου τοῦ 399, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ ἀπεκεφαλίσθη ἐν Χαλκηδόνι. Ἡ ὁμιλία τοίνυν αὕτη ἐλέχθη ἐν τῷ τέλει τοῦ Σεπτεμβρίου, ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν ἐκφωνηθεῖσαν τότε, ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὑρεθεὶς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη.—

ρεῦμα παρελθόν»(1). Παρατηρῶν δέ, ὅτι διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς ζωῆς προσβάλλονταί τινες, λέγει τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ. «Οὐκ ἐμοῦ καταφρονεῖς, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης. Ἂν ἴδῃς ταύτης γυμνόν, τότε καταφρόνει. Τότε οὐδ᾽ ἐγὼ ἀνέχομαι ἐπιτάττειν. Ἕως δ᾽ ἂν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου καθήμεθα, ἕως ἂν τὴν προεδρίαν ἔχωμεν, ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰσχύν, εἰ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν» (2).

Ὁ στρατηλάτης Γαϊνᾶς ἔτυχε τοῦ ποθουμένου, τιμωρηθέντος τοῦ Εὐτροπίου· ἀλλ᾽ οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐδείχθη μυστικός, ἔπειτα δὲ καὶ φανερὸς ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπαρθεὶς ἐπὶ τῇ πτώσει τοῦ Εὐτροπίου, ᾐτήσατο ὡσαύτως τὴν κεφαλὴν ἑτέρου ὑπάτου. Ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυττε: «μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος» (3). Ὁ ἀσθενὴς Ἀρκάδιος ἦν ἕτοιμος παραδοῦναι τῷ Γαϊνᾷ ἕνα τῶν ἀρίστων τοῦ κράτους λειτουργῶν, τὸν ὕπατον Αὐρηλιανόν. Ὁ Χρυσόστομος ὡμίλησε πάλιν κατὰ τοῦ ἅρπαγος πλουσίου (4), καὶ ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ ἀθώου Αὐρηλιανοῦ (5). Μετέβη πρὸς τὸν

(1) Τ. 11. ὁμιλ. ζ΄, σελ. 374, 375. Ἐν τῇ ι΄. ὁμιλίᾳ ὁμιλεῖ περὶ τῆς Αὐτοκρατείρας καὶ κατὰ τῶν γυναικείων καλλωπισμῶν, σελ. 402, 403. Τὴν δὲ γ΄. ὁμιλίαν καταπαύει ὧδε: «Εἰ δὲ πρόσαντες ὑμῖν τοῦτο, οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ᾽ αὐτὴ ἡ ἐπισκοπή, οὐχὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ᾽ ὁ ἐπίσκοπος. Μηδεὶς ἐμοῦ ἀκουέτω, ἀλλὰ τοῦ ἀξιώματος». σελ. 350.

(2) Τ. 12. σελ. 349. Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρείας γράφει, ὅτι τοῖς λόγοις τοῦ ποιμένος περὶ τοῦ Εὐτροπίου λίαν ἠρεθίσθησαν πολλοί, κατηγοροῦντες τοῦ Χρυσοστόμου ὑπερβάλλουσαν κατὰ τούτου αὐστηρότητα. Περὶ τούτου ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος.

(3) Τ. 5. σελ. 504.

(4) Τ. 5. σελ. 518.

(5) Ὁ Γαϊνᾶς ᾔτησε παρὰ τοῦ Ἀρκαδίου οὐ μόνον τὸν Αὐρηλιανόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Σατορνῖνον, ὕπατον ὡσαύτως ὄντα. Ὁ Ἀρκάδιος, ὅπως ἀπαλλαχθῇ τοῦ ἐν τοῖς Χαλκηδόνος ὅροις ἐστρατοπεδευμένου καὶ πόλεμον ἀπειλοῦντος βαρβάρου, παρέδωκε τοὺς ἄνδρας τούτους αὐτῷ, ὃς οὐκ ἐφόνευσεν αὐτούς, ἀλλ᾽ ἐξώρισεν. Οὐκ ἠρκέσθη δὲ εἰς τοῦτο, ἀλλ᾽ ᾔτησεν, ἵνα αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ μεταβῇ πρὸς αὐτόν. Ὁ ἀνάξιος υἱὸς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ὑπήκουσε τῷ ἀποστάτῃ στρατηγῷ· ἐποιήσατο μετ᾽ αὐτοῦ συνθήκην, ᾗ ὡρίσθη, ἵνα ὁ Γαϊνᾶς καὶ ὁ Τριβίγιλδος παύ-

Γαϊνᾶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὄντα, ἐδεήθη, παρεκάλεσε, παρῄνεσε φείσασθαι, καὶ ἔπεισε τὸν βάρβαρον ἀρκεσθῆναι τῇ ἐξορίᾳ τοῦ Αὐρηλιανοῦ[α]. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὁ Χρυσόστομος ἐξεικονίσας τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας, ταρασσομένης ὑπὸ τῆς αὐθαιρεσίας εὐτυχοῦς ἀσεβείας, ἐδείκνυ, εἰ δεῖ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν ἐπίγειον εὐτυχίαν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ λόγος διήγειρε κατ' αὐτοῦ τὸ αἰτίαμα, ὅτι δῆθεν ἐπιπίπτει τοῖς πλουσίοις. Νῦν ἀπεκρίνατο: «. . . . . μὴ ἐγὼ τούτοις πολεμῶ; μὴ ἐγὼ κατ' αὐτῶν ὁπλίζομαι; Οὐκ ἐγὼ μὲν ὑπὲρ αὐτῶν πάντα λέγω καὶ ποιῶ, αὐτοὶ δὲ κατ' αὐτῶν τὰ ξίφη ἠκόνησαν; οὐκ ἔδειξε τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα, πῶς ἐγὼ μὲν ὁ ἐπιτιμῶν καὶ συνεχῶς ἐγκαλῶν τὸ συμφέρον ἐζήτουν, πολέμιοι δὲ μᾶλλον ἐκεῖνοι, οἱ ἐπιτιμῶντες, ταῦτα λέγουσιν ἡμῖν;».

Ὁ Γαϊνᾶς ᾔτει παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος νέαν ἔτι ἀδικίαν, ἀφορῶσαν ἤδη εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν. Ὁ ὑπερήφανος Γότθος ἀρειανὸς ἡγεῖτο ταπεινὸν πορεύεσθαι ἔξω τῆς πόλεως, ἵνα προσευχηθῇ, ἔνθα ἐδόθη ναὸς τοῖς Γότθοις, τὸ μὲν ὀρθοδόξοις, τὸ δὲ ἀρειανοῖς· καὶ ᾔτει τὸν Αὐτοκράτορα δοῦναι αὐτῷ ἕνα τῶν ἐν τῇ πόλει ναῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ πάλιν οὐκ ᾔδει, τί ποιητέον. Ὁ Χρυσόστομος ἀνεδέξατο ἀποκρίνασθαι τῷ Γαϊνᾷ ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὅτε δὲ πάλιν ὁ Γαϊνᾶς προὔτεινε τῷ Αὐτοκράτορι τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, ὁ ποιμὴν εἶπεν, ὅτι εὐσεβὴς Αὐτοκράτωρ οὐ δύναται ἀποφήνασθαι περὶ πράγματος ἐπιζημίου τῇ πίστει. Ὁ Γαϊνᾶς εἶπεν, «ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον Ρωμαίων ὄντα στρατηγὸν ἔξω τειχῶν παραγενόμενον εὔχεσθαι».

σωνται τοῦ πολέμου, ἵνα γένωνται δεκτοὶ ἐν Κωνστ]πόλει μετὰ τῶν στρατῶν αὐτῶν, ἵνα ὁ Γαϊνᾶς τηρήσῃ τὸν τίτλον τοῦ στρατηγοῦ καὶ κοσμηθῇ τῷ ὑπατικῷ ἀξιώματι. Ὑπογραφείσης τῆς συνθήκης, εἰσῆλθεν ὁ βάρβαρος εἰς τὴν πόλιν οὐδαμῶς γνώμην μεταβαλών, ἀλλ' ἐμπρησμούς, ὡς λέγει ὁ Σωκράτης, καὶ λαφυραγωγίας μελετῶν ποιήσασθαι κατά τε τῆς Κωνσταντίνου πόλεως, καὶ καθ' ὅλης, εἰ δύναιτο, τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς. Σ. Μ.

[α] Οὐδεὶς τῶν ἱστορικῶν λέγει, ὅτι ὁ Αὐρηλιανὸς ἐσώθη τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Θείου Χρυσοστόμου. Μετέβη δὲ πρὸς τὸν Γαϊνᾶν ὁ ἱερὸς ποιμὴν οὐχὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἀλλ' ὅτε χρόνου διελθόντος, τὴν πάλαι μελετηθεῖσαν, ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος, ἐγύμνωσε τυραννίδα, καὶ τὴν στρατιὰν ἐν τῇ Θρᾴκῃ συναγαγών, ἐληΐζετό τε καὶ ἐδῄου τὰ πλεῖστα. Σ. Μ.

Ὁ Χρυσόστομος εἶπεν: «ἅπας σοὶ ὁ θεῖος οἶκος ἠνέῳκται, καὶ οὐδεὶς εἴργει προσεύξασθαι προθυμούμενον». «Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη ὁ Γαϊνᾶς, ἑτέρας ὑπάρχω συμμορίας, καὶ σὺν ἐκείνοις ἕνα θεῖον οἶκον ἔχειν αἰτῶ καὶ μάλά γε δικαίως αἰτῶ, πολλοὺς ὑπὲρ Ρωμαίων πολεμικοὺς ὑπομένων ἀγῶνας». Ἀλλ' ἔχεις, ἔφη, μείζους τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις. Στρατηγός τε γὰρ εἶ, καὶ τῆς ὑπατικῆς ἠξιώθης στολῆς, καὶ χρή σε σκοπῆσαι, τί μὲν ἦσθα πάλαι, τί δὲ γεγένησαι νῦν· καὶ τίς μὲν ἡ προτέρα πενία, τίς δ' ἡ παροῦσα περιουσία· καὶ ὁποίοις μὲν ἐσθήμασιν ἐκέχρησο πρὶν διαβῆναι τὸν Ἴστρον, ποῖα δὲ νῦν περιβέβλησαι. Σκόπησον τοίνυν, ὡς ὀλίγοι οἱ πόνοι, μέγιστα δὲ τὰ γέρα, καὶ μὴ γίνου περὶ τοὺς τετιμηκότας ἀχάριστος» (Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστόρ. έ. 32). Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, παρεκάλεσεν, ἵνα κατὰ τὸ καθῆκον αὐτοῦ τηρήσῃ τὸν νόμον Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου περὶ τῶν αἱρετικῶν. Ὁ Γαϊνᾶς πρὸ πολλοῦ ἕτοιμος ὢν πρὸς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ κράτους, ἤγειρε νῦν φανερὰν στάσιν, ἤρξατο ἐνόπλῳ χειρὶ ἀναστατοῦν αὐτό, ἀλλ' ὁ Κύριος ἐβοήθησε τῇ πόλει, ὁ Γαϊνᾶς κατεστράφη (*), καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐπανηγύρισε

---

[*] Ἀποτυχὼν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ ὁ Γαϊνᾶς, βαρέως φέρων, ὅτι ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Θείου Χρυσοστόμου, ἔγνω παρασπονδῆσαι καὶ διαρπάσαι τὴν πόλιν. Τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην, λέγει ὁ Σωζόμενος (Ἐκκλ. ἱστορ. ή. 4) προεμήνυσε κομήτης, ἐπὶ τῆς πόλεως φανεὶς μέγιστος, εἰς αὐτὴν τὴν γῆν διήκων, καὶ οἷος πρότερον οὐ γεγενῆσθαι λέγεται. Ὁ βάρβαρος ἐπειρᾶτο ἐπιθέσθαι τοῖς ἀργυροπωλείοις καὶ ἐμπρῆσαι τὰ ἀνάκτορα, ἀλλ' ἀποτυχόντος τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, διεμέρισε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ὧν οἱ μὲν ἠκολούθησαν αὐτῷ ἔξω τῶν τοιχῶν τῆς πόλεως, οἱ δὲ ἔμειναν ἐν τῇ πόλει, ἵνα συνδράμωσι τῷ νέῳ στρατῷ, ὃς ἔμελλεν ἐπιπεσεῖν τῇ πόλει καὶ χειρώσασθαι αὐτήν. Ἀλλ' ἀνακαλυφθέντος τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐπέπεσεν ὁ λαὸς κατὰ τῶν στρατιωτῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήρχοντο τῶν πυλῶν, ἀνεῖλεν αὐτούς τε καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐν τῇ πόλει. Ὁ Ἀρκάδιος, ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ θάρρους τοῦ λαοῦ, ἀνεκήρυξε τὸν Γαϊνᾶν πολέμιον τοῦ κράτους. Οἱ πολῖται φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, ὀχυροῦσι τὴν πόλιν, ἵνα ματαιώσωσι τὰς κατ' αὐτῆς προσβολὰς τοῦ βαρβάρου τούτου. Ἡ Θράκη κατηρημώθη ὑπὸ τῆς λύσσης τοῦ Γαϊνᾶ καὶ αἱ ὠμότητες, αἱ

τὴν σωτηρίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος εὐχαριστηρίοις αἴνοις, ἀπέδωκε δὲ τῷ θρόνῳ καὶ τὸν πιστὸν αὐτοῦ ὑπηρέτην Αὐρηλιανόν (1).

Ὁ ζῆλος τοῦ ποιμένος τοῦ Χριστοῦ ἐξηπλοῦτο οὐ μόνον ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Ἡ ποιμαντορικὴ αὐτοῦ ἀγάπη περιελάμβανεν ἅπασαν τὴν Θρᾴκην μετὰ τῶν Σλάβων καὶ Γότθων αὐτῆς κατοίκων, ἅπασαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἅπαντα τὸν Πόντον. Ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Περσίαν εὐσεβεῖς μοναχούς, ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν τοὺς εἰδωλολάτρας· ἐπέστελλεν εἰς Συρίαν, ἵνα ἐπιστρέψῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρκιωνιτῶν, ὅπερ καὶ κατώρθωσε. Μαθὼν δ' ὅτι οἱ παρὰ τὸν Ἴστρον νομάδες Σκύθαι διψῶσι τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς ζηλωτὰς κήρυκας τοῦ Θείου

ὑπ' αὐτοῦ διαπραχθεῖσαι, ἦσαν τηλικαῦται, ὥστε ἐκρίθη ἀναγκαῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποστεῖλαι πρεσβείαν πρὸς καταπράϋνσιν αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε παρατάττεσθαι πρὸς αὐτὸν ἠβούλετό τις, οὔτε πρεσβεύεσθαι ἄνευ φόβου ἡγεῖτο. «Τότε, λέγει ὁ Θεοδώρητος, τοὺς ἄλλους ἅπαντας δεδιότας καταλιπόντες, τὸν μέγαν τοῦτον (τὸν Χρυσόστομον) ἔπεισαν ἀριστέα τὴν πρεσβείαν ποιήσασθαι. Ὁ δέ, οὔτε τὴν γεγενημένην ἀντίστασιν λογισάμενος, οὔτε τὴν ἐξ ἐκείνης φυεῖσαν διαφοράν, προθύμως εἰς τὴν Θρᾴκην ἐξώρμησε. Γνοὺς δὲ ἐκεῖνος τὸν πρεσβευτήν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας γεγενημένην ἐνθυμηθεὶς παρρησίαν, ὑπήντησέ τε προθύμως πόρρωθεν, καὶ τὴν ἐκείνου δεξιὰν τοῖς ὀφθαλμοῖς περιτέθηκε, καὶ μέντοι καὶ τοὺς παῖδας τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ προσεκόμησε γόνασιν. Οὕτω πέφυκεν ἀρετὴ καταιδεῖν τε καὶ καταπλήττειν καὶ τοὺς ἄγαν δυσμενεστάτους» (Ἐκκλ. ἱστορ. έ. 33). Ὁ Γαϊνᾶς ἠναγκάσθη καταλιπεῖν τὴν Θρᾴκην καὶ διαβῆναι τὸν Δούναβιν, ἔνθα κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Οὔννων, ὃς ἀπέστειλε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἀνταρσία τοῦ Γαϊνᾶ ἐγένετο πάνυ ὠφέλιμος τῇ τε πίστει καὶ τῇ εὐσεβείᾳ. Ὁ φόβος, ὃν ἐνέπνευσεν ὁ κίνδυνος, ἐν ᾧ ἀκαταπαύστως ἦν ἡ Κωνσταντινούπολις, συνέστρεψαν εἰς ἑαυτοὺς τοὺς ἁμαρτωλούς. Πολλοὶ ἐθνικοὶ καὶ αἱρετικοὶ ἐπιστραφέντες εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἐδέξαντο τὸ βάπτισμα, καὶ οἱ ψυχρότατοι τῶν ὀρθοδόξων, καταλιπόντες τὸν ἡδυπαθῆ αὐτῶν βίον, παρεδόθησαν τέλεον τοῖς ἔργοις τῆς πίστεως καὶ τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας. Σ. Μ.

(1) Σωζόμ. ή. 4. Ζώσιμ. έ. 23.—

λόγου (¹). Κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὅτε οἱ μικρόψυχοι κατεταράχθησαν ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Γαϊνᾶ, ἀνηνέχθη τῷ ἠρέμῳ ποιμένι αἰτίαμα κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐφέσου Ἀντωνίνου. Αἱ ἀταξίαι, ἃς ἐνεκάλουν τῷ ἐπισκόπῳ ἐκείνῳ ἦσαν λίαν μεγάλαι [*], ἡ δὲ σκλη-

(¹) Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστορ. ε'. 28, 29, 31. Ἐν ἑτέρῳ συγγράμματι ἔγραψεν ὁ Θεοδώρητος περὶ τοῦ Χρυσοστόμου: « . . . ἔχεις καὶ ἄλλην πρὸς τοὺς Ἀποστόλους συγγένειαν, πρῶτος παρὰ τοῖς ἁμαξοβίοις Σκύθαις θυσιαστήρια ἔπηξας· καὶ μόλις τῶν ἵππων ἀποπηδήσας ὁ βάρβαρος, ἔμαθε γόνυ κάμπτειν καὶ εἰς ἔδαφος ἐξαπλοῦσθαι. Καὶ ὁ τοῖς τῶν αἰχμαλώτων δάκρυσι μὴ καμπτόμενος, ἔμαθεν ὑπὲρ ἁμαρτημάτων δακρύειν. Ναὶ μὴν καὶ τὸν τοξότην Πέρσην ἀντετόξευσας τῷ κηρύγματι, καὶ σιδηροφοροῦντες προσκυνοῦσιν ἐκεῖνοι τὸν Σταυρωθέντα. Ἐνίκησεν ἡ σὴ γλῶττα Χαλδαίων καὶ Μάγων μαγγανευτήρια, καὶ ἡ κεχερσωμένη Περσὶς εὐκτηρίους οἴκους ἐβλάστησεν, οὐκέτι τῆς εὐσεβοῦς θρησκείας τὰ Βαβυλῶνος ἀλλότρια » (παρὰ Φωτ. ἀνάγν. σογ'.). Ὅτε αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος ἔλεγεν (ἴδ. σελ. 408.), ὅτι οἱ Σκύθαι, οἱ Θρᾶκες, οἱ Σαυρομάται δοξάζουσι τὸν Χριστόν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Θρᾶκες ἐνόει βεβαίως οὐχὶ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες καὶ ἐν Θρᾴκῃ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐδόξαζον τὸν Χριστόν. Τίνες δὲ οὗτοι οἱ Θρᾶκες; Μωϋσῆς ὁ ἐκ Χωρηνῆς λέγει: «Ἡ χώρα τῶν Θρᾳκῶν κεῖται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Δαλματίας παρὰ τὴν Σαρματίαν. Ἐν Θρᾴκῃ εἰσὶ πέντε μικραὶ ἐπαρχίαι καὶ μία μεγάλη, αὐτὴ ἐκείνη, ἔνθα εἰσὶ ἑπτὰ σλαβικὰ φῦλα, καὶ ὅποι μετέβησαν οἱ Γότθοι» (παρὰ Neumann Gesch. d. Arm. Lit. S. 53). Προστιθέντες τούτῳ, καὶ τό, ὅτι οἱ Βούλγαροι εὗρον κατὰ τὴν Ε'. ἑκατον. ἐν Μοισίᾳ Σλάβους Χριστιανοὺς μετὰ ἱερέων σταλέντων ἐκ Κωνστ]λεως (Assam. calend. 2, 190), καὶ τό, ὅτι ἐν τῇ γοτθικῇ μεταφρ. τῆς Ἁγ. Γρ. (δηλ. τῇ γερμανικῇ, τῇ γενομένῃ ὑπὸ Οὐλφίλα ἐπὶ Οὐάλεντος, ὅτε τῶν Γοτθῶν τινὲς ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν) ἀπαντῶσι σλαβικαὶ λέξεις, ὡς hlaif (ἄρτος), κ. τ. λ. κατανοοῦμεν, ὅτι ἔργον τῆς μερίμνης τοῦ Χρυσοστόμου ἦσαν οἱ ἀρειανοὶ Σλάβοι, οἱ ὑπὸ τῶν Γότθων ὑποταγέντες. Ἐν ταῖς ἐπιστ. ρζ'. καὶ στ'. ὁ Χρυσόστομος λέγει σαφῶς, ὅτι ἀπέστειλεν ἐπίσκοπον καὶ πρεσβυτέρους εἰς Γοτθίαν. Ἴδ. σελ. 402. σημ. 1.—

[*] « Ἐπὶ τῆς τρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως, λέγει ὁ Παλλάδιος, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐλθόντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας τινῶν ἕνεκα ἀναγκαίων, διέτριβον σὺν ἡμῖν . . .

τῶν κατηγόρων ἦν πολλῷ μείζων τούτων. Ὁ Χρυσόστομος οὐκ ἠδύνατο πιστεῦσαι, ὅτι αἱ ἀταξίαι τοῦ ἐπισκόπου ἦσαν ὄντως τοιαῦται, οἵας παρίστασαν, διὸ ἔγνω ἐξετάσαι ἐντοπίως τὰς πράξεις αὐτοῦ. Παρέστησαν ὅμως τῷ Αὐτοκράτορι, ὅτι διὰ τὸ ταραχῶδες τοῦ καιροῦ δέον μεῖναι τὸν ποιμένα ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Ἐντεῦθεν ἐκωλύθη μὲν αὐτὸς τῆς ὁδοῦ, ἀπέστειλε δὲ τρεῖς ἐπισκόπους [α] ἐξετάσοντας ἐντοπίως τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ ἀνάκρισις διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις οὐκ ἐλάμβανε πέρας. Τέλος κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ κλήρου τῆς Ἐφέσου καὶ τῶν γειτόνων ἐπισκόπων [β] ὁ

Πάντων δὲ συναγομένων καὶ κοινωνούντων, ἐπιτηρήσας Εὐσέβιός τις ἀπὸ τῶν Κελβιανῶν λεγομένων τόπων ἐπίσκοπος Οὐαλεντινουπόλεως, τὴν συνηγμένην σύνοδον ἐπιστὰς τῇ μιᾷ Σαββάτου, λιβέλλους ἐπέδωκε τῇ συνόδῳ, δηλαδὴ ἀκολούθως προτάξας τὸ ὄνομα Ἰωάννου, κατὰ Ἀντωνίνου τοῦ Ἐφεσίων ἐπισκόπου, ἑπτὰ κεφάλαια ἐντάξας· ἓν μέν, ὅτι κειμήλια χωνεύσας, ἀργύριον εἰς ὄνομα τοῦ υἱοῦ κατεσκεύασε· δεύτερον δέ, ὅτι μάρμαρα τῆς εἰσόδου τοῦ βαπτιστῆρος λαβών, ἐν τῷ βαλανείῳ τῷ ἰδίῳ προσέθηκεν· ἔπειτα κίονας ἐκκλησιαστικοὺς ἀπὸ πλειόνων ἐτῶν κειμένους, ἔνδον εἰς τὸν ἑαυτοῦ τρίκλινον ἔστησε· τέταρτον, ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ φόνον πεποίηκε, καὶ ἔχει αὐτὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀνέγκλητον· πέπτον, ὅτι χωρία ὑπὸ Βασιλίνης, τῆς μητρὸς Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως, καταλειφθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, πωλήσας ἐσφετερίσατο· ἕκτον, ὅτι ἀποταξάμενος τῆς οἰκείας γαμετῆς, πάλιν αὐτῇ συνῆλθε, καὶ ἐπαιδοποίησεν ἐξ αὐτῆς· ἕβδομον, ὅτι ὡς νόμον καὶ δόγμα ἔχει πωλεῖν τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας κατὰ τὴν τῶν προσόδων ἀναλογίαν. Καὶ πάρεισιν οἱ δόντες καὶ χειροτονηθέντες, καὶ ὁ λαβών· καὶ ἐπὶ τούτοις ἔχω τὰς ἀποδείξεις» (ἐν β. Χρυσοστόμ. σελ. 56. ἔκδ. Μιγνίου). Σ. Μ.

[α] Οὗτοι ἦσαν Συγκλήτιος ὁ μητροπολίτης Τραϊανουπόλεως, Ἡσύχιος ὁ Παρίου, καὶ Παλλάδιος ὁ Ἑλενουπόλεως. Σ. Μ.

[β] Ὁ θεῖος πατὴρ ἔλαβε παρ' αὐτῶν ἐπιστολὴν ἔχουσαν ὧδε: «Ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις φύρδην οἵ τε θεσμοὶ καὶ ἡμεῖς ἐποιμάνθημεν, ἀξιοῦμέν σου τὴν τιμιότητα κατελθοῦσαν τύπον ἐπιθεῖναι θεόπεμπτον τῇ Ἐφεσίων Ἐκκλησίᾳ ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων καταπονηθείσῃ, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἡμέτερα μετὰ πλεονεξίας καὶ φιλαυτίας αὐχούντων· ἐπειδὴ μάλιστα πολλοὶ οἱ ἐφεδρεύοντες, ὡς λύ-

Ἰωάννης, καίπερ ἀσθενὴς καὶ χειμῶνος ὥρᾳ (κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 400 σωτηρίου ἔτους.) ἀνεχώρησεν[1] εἰς Ἀσίαν. Ἐν Ἐφέσῳ συνῆλθον ἑβδομήκοντα περίπου ἐπίσκοποι. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ συνόδῳ ἀνάξιοί τινες ἐπίσκοποι κατεβιβάσθησαν τῶν θρόνων καὶ ἀνεβιβάσθησαν ἄξιοι· τὰ πράγματα διετάχθησαν δεόντως. Ὁ ποιμὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκάθαιρε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ τυφλῷ λαῷ ἐθνικὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ ἐδάμαζε τὴν τόλμην τῶν Ναυατιανῶν καὶ τῶν Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν[2]. «Εἶδέ σε καὶ Ἔφεσος ἡ ἀρχαία, καὶ νέον Ἰωάννην προσεῖπε. Εἶδε καὶ εὐαγγελικῆς ὑπεμνήσθη βροντῆς», λέγει περὶ τῆς ὁδοιπορίας ταύτης ὁ Θεοδώρητος [3].

---

κοι βαρεῖς, διὰ χρημάτων ἁρπάσαι τὸν θρόνον ἐπειγόμενοι». Σ. Μ.

(1) Τὴν ὁδοιπορίαν τοῦ ἁγίου ποιμένος ἀναφέρομεν εἰς τὸ ἔτος 400, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ 401, διότι α′.] οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὑπ' αὐτοῦ καθαιρεθέντες, ἀπεκατεστάθησαν τῷ 404 «μετὰ τετραετίαν» (Παλλάδ.)· β′.] Θεοδόσιος ὁ Β′. ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου κατὰ τὸ Πάσχα, τὸ δὲ Πάσχα τοῦ 401 ὁ θεῖος Πατὴρ οὐκ ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει (Ἴδ. Τ. 3. σελ. 429. χρονικ. Θεοφάν. ἐν β. τοῦ ἁγ. Πορφυρίου)· γ′.] ὁ Πορφύριος ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ τοῦ Πάσχα, ὅτε ὁ Χρυσόστομος ἦν ἐνταῦθα καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα εἶχε πρὸς αὐτὸν δυσμενῶς. Ἡ εἰς Ἀσίαν τοίνυν ὁδοιπορία οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 401. Ἐντεῦθεν ὑποθετέον, ὅτι παρὰ τῷ Παλλαδίῳ λογιστέον τὸν χρόνον τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Χρυσοστόμου ἀπὸ τῆς δισκαιδεκάτης οὐχὶ δὲ τρισκαιδεκάτης ἐπινεμήσεως (ἰνδικτιῶνος).

(2) Σωκρ. ς′. 11. Σωζόμ. ή. 6. Παλλάδ. σελ. 126—139. Ὁ ἅγιος Πρόκλος λέγει ἐν λόγ. κ′.: « Ἐν Ἐφέσῳ, τὴν πανουργίαν τοῦ Μίδου ἀπεκάλυψεν· ἐν Φρυγίᾳ τὴν καλουμένην Μητέρα τῶν θεῶν, ἄνευ υἱῶν κατέστησε». Μήτηρ θεῶν ἦν ἡ Ῥέα, ἄλλως Κυβέλη καλουμένη. Ὁ Μίδας ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Βάκχου τὴν χάριν, ἵνα, ὅ,τι ἂν ἐγγίσῃ, μεταβάλληται εἰς χρυσόν. Ἐντεῦθεν τὸ τελευταῖον δηλοῖ μόνον τὴν ἐν Ἐφέσῳ σιμωνίαν. Περαιτέρω λέγει: « Ἐν Καισαρείᾳ κατέλιπεν ἄνευ τιμῆς τὰς δημοσίας αἰσχρὰς οἰκίας . . . ἐν Περσίᾳ ἔσπειρε τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας· πανταχοῦ ἔθηκε ῥίζας τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει » [ὁ λόγος οὗτος τοῦ ἁγίου Πρόκλου ἐξεδόθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ Βαρωνίου λατινιστὶ Com. V. Annalium ad ann. 438. §. 3, et seog. καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ῥικκάρδου. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἀπωλέσθη. Σ. Μ.].—

(3) Παρὰ Φώτ. ἀνάγν. σογ′.—

Ἡ ἀποστολικὴ ὁδοιπορία τοῦ ἁγίου ποιμένος ἦν ἀρχὴ θλίψεων, ἃς ἐπήνεγκεν αὐτῷ ἡ μοχθηρία. Ἑκατὸν ἡμέρας διῆλθεν ὁ Ἰωάννης πόρρω τοῦ ποιμνίου, καὶ ἡ χαρὰ αὐτοῦ ἰδόντος τὸ ποίμνιον ἦν χαρὰ πατρὸς ὁρῶντος τὰ ἴδια τέκνα μετὰ μακρὸν ἀποχωρισμόν. Τοιαύτην χαρὰν ἐδήλωσεν ἐν τῷ λόγῳ, τῷ ἐκφωνηθέντι τῇ ἐπαύριον τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου αὐτοῦ (1). Ἀλλὰ τότε ἐγένετο κοινῶς γνωστόν, ὅτι Σευηριανὸς ὁ τῶν ἐν Συρίᾳ Γαβάλων ἐπίσκοπος, ὃν κατέλιπεν ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἵνα διευθύνῃ τὰς ὑποθέσεις, ἐσπούδασε διεγεῖραι κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου τὴν γενικὴν δυσαρέστησιν, καὶ διὰ ραδιουργιῶν ἐγένετο καὶ ἀγαπητὸς ἐν τῇ αὐλῇ. Συναινέσει τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ ἐκκλησιαστικὴν διάγνωσιν ἕνεκα ἀταξιῶν ἐξώρισαν αὐτὸν τῆς πρωτευούσης. Ἀλλ' ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοξία ἔλαβεν ὑπὲρ τοῦ Σευηριανοῦ ζωηρὸν μέρος καὶ ἐπειράθη διαλλάξαι αὐτὸν πρὸς τὸν Χρυσόστομον. Ὁ θεῖος Πατὴρ εἰλικρινῶς διηλλάγη(2)· ἀλλ' ὁ Σευηριανὸς διετέλει ὢν πρὸς τὸν Χρυσόστομον, οἷος καὶ πρότερον. Ἐν τούτοις αἱ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐφέσου αἰτιάσεις καὶ ἰδίως αἱ κατὰ τῶν φορολογιῶν αὐτοῦ παρήγαγον καὶ ἐν Κωνστ]πόλει δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Ὁ ἅγιος ποιμήν, ἑρμηνεύων τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν, ἐσπούδαζε παντὶ σθένει θεραπεῦσαι τὸ ὑπὸ τῶν ἐν Ἐφέσῳ γεγονότων ἐπενεχθὲν τραῦμα. «Τὰ δὲ παρὰ ἑκόντων, λέγει, καὶ ὡς παρὰ ἐλευθέρων, πάντα ἐλλιμπάνεται. Οὐ κατὰ πάντων λέγω, ἀλλὰ κατὰ τῶν τὰ τελέσματα ταῦτα ἐγκαταλιμπανόντων . . . καὶ ὅμως πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα, τῶν Ἰουδαίων εἰσὶ ταπεινότεροι». Ὁμιλήσας δὲ περὶ τῶν δωρημάτων, ὅσα ἐδίδοσαν οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς ἱερεῦσιν αὐτῶν, προστίθησι: «Καὶ οἱ μὲν οἰκοδομοῦντες οἰκίας καὶ ἀγροὺς ὠνούμενοι, οὐδὲν ἡγοῦνται ἔχειν. Ἂν δέ τις τῶν ἱερέων λαμπρότερον ἱμάτιον περιβάληται, ἢ τῆς ἀναγκαίας εὐπορήσῃ τροφῆς, ἢ τὸν διακονούμενον ἔχῃ, ἵνα μὴ ἀναγκάζηται αὐτὸς ἀσχημονεῖν, πλοῦτον τὸ πρᾶγμα τίθενται. . .εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἔδωκας αὐτῷ, ἅπερ κέκτηται, τὸν μισθὸν ἀπώλεσας, ὑπὲρ ὧν ἔδωκας, ἐγκαλῶν(3).

(1) Τ. 3. σελ. 411.

(2) Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐξεφώνησε λόγον. Τ. 3. σελ. 412. Σωκρ. ς'. 11.—

(3) Τ. 11. σ. 269. Οἱ λόγοι οὗτοι σαφῶς λέγουσι ποῦ καὶ πότε ἐγράφησαν αἱ εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν ὁμιλίαι. Αἱ διάφο-

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 401 ἀπέκειτο τῷ ἁγίῳ ποιμένι λαβεῖν μέρος ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ ἁγίου Πορφυρίου, ἐπισκόπου Γάζης, ἀφικομένου εἰς Κωνσναντινούπολιν, ἵνα παρακαλέσῃ περὶ κλείσεως τῶν ἐν Γάζῃ εἰδωλικῶν ναῶν, καὶ ἀποταθέντος πρὸς τὸν Χρυσόστομον. Ὁ ἅγιος ποιμὴν ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νῦν ποιεῖσαι, τῆς Αὐτοκρατείρας διεγειράσης κατ᾽ αὐτοῦ τὸν Αὐτοκράτορα, ἅτε ἐλέγξαντος αὐτήν, δι᾽ ἣν ἥρπασε κληρονομίαν. Ἡ τελευταία ὑπόθεσις συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ Εὐδοξία, ἀναγκάσασα ἀποθανεῖν ἐν ἐξορίᾳ τὸν Πατρίκιον Θεόγνωστον, οὐκ ἠρκέσθη εἰς τοῦτο, ἀλλὰ κατέσχε τὰ κτήματα αὐτοῦ, καὶ ἠβουλήθη ἀφελεῖν τὴν χήραν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ τὴν τελευταίαν περιουσίαν. Ἡ χήρα ἀπετάθη πρὸς τὸν πατέρα, ὡς ἅπαντες ἐκάλουν τὸν Χρυσόστομον, καὶ ἰδίως οἱ πτωχοί· ἔτι πρότερον ἐδέξατο τὴν χήραν καὶ τὰ τέκνα ἐν τῷ οἴκῳ τῶν πτωχῶν. Νῦν δὲ τί ὤφειλε ποιῆσαι; Αἱ θλίψεις τοῦ ποιμνίου, βαθέως συνεκίνουν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. «Ἄλλος αὐτόν, γράφει ὁ Θεοδώρητος, ἕλκει βοηθὸν ἁρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον, ἄλλος πεινῶν ὑπὲρ τροφῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἕλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγώγιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ᾽ οἶκον μεταπέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δοῦλος πρὸς

ροι κατὰ τῶν ἱερέων μομφαί, αἱ ἐξελεγχόμεναι ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου, εἰσὶν αὐταὶ ἐκεῖναι, ἃς ἐπανελάμβανον οἱ αἰτιώμενοι τὸν ἐπίσκοπον Ἐφέσου. Ἐνταῦθα ἐπ᾽ ἴσης λέγει: «Ἀλλὰ τί πάθω; πατήρ εἰμι· πολλὰ καὶ πέρα τοῦ δέοντος οἱ πατέρες χαρίζονται τοῖς παισί, τῶν σπλάγχνων αὐτοῖς διαθερμαινομένων τῶν πατρικῶν» κ.τ.λ. Φανερόν, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοί εἰσιν οὐχὶ ἱερέως, ἀλλ᾽ ἐπισκόπου, καὶ τοιούτου ἐπισκ. οἷος ἦν ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἀληθῶς ἀγαπήσας τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ὡς φιλοστοργότατος πατήρ. Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο φαντασθῆναι, ὅτι τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς νέους ἐπισκόπους ἠδύνατο οὕτω κακῶς ἑρμηνεῦσαι, ὡς ἡρμήνευσαν αὐτὴν ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Θεοφίλου; ἀλλὰ τότε ἔλεγον, ὅτι «καὶ χρήματα τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ χειροτονουμένοις ἐπισκόποις δίδωσιν, ἵνα δι᾽ αὐτῶν καταπονῇ τοῦ κλήρου» (παρὰ Φωτ. ἀνάγν. νθ΄.). Ἡ ἀπόφανσις τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἱεράρχου συμπληροῖ ἡμῖν τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ.—

ἄλλον καταφεύγει, δεσπότου πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τό, ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαι τῷ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί» (¹). Μετὰ θάρρους παρεκάλεσεν ὁ Χρυσόστομος τὴν Αὐτοκράτειραν δι' ἐπιστολῆς καταλειπεῖν τοῖς ὀρφανοῖς τὴν ἀφαιρεθεῖσαν ἄμπελον· ἀλλ' ἡ Εὐδοξία ἡγησαμένη τοῦτο ὕβριν, ἤγειρε κατ' αὐτοῦ ἅπασαν τὴν αὐλήν. Ὁ Χρυσόστομος οὐ παρεώρα καὶ τὴν ἁγίαν ὑπόθεσιν τοῦ Πορφυρίου· ἐπειρᾶτο βοηθῆσαι τῷ ποιμένι τῆς Γάζης διὰ τῶν αὐλικῶν. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην περιστατικόν ἀπροσδόκητον ἔκαμψε τὴν ὀργίλην Εὐδοξίαν, ἅτε περιχαρῆ γενομένην ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ υἱοῦ Θεοδοσίου, οὗ τὴν εὐπρεπῆ βάπτισιν ὤφειλε τελέσαι ὁ ποιμὴν τῆς πρωτευούσης (²).

«Ἰδοὺ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν, νύκτα μὲν καὶ ἡμέραν οὐ παρακαλοῦντες, διὰ τριῶν δὲ πολλάκις ἡμερῶν, ἢ δι' ἑπτὰ τοῦτο ποιοῦντες (³). Οὕτω λέγει ὁ ποιμὴν ἐν μιᾷ τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, παραβάλλων τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Διδασκάλου τῶν ἐθνῶν. «Οὐκ Ἰωάννης ἐγώ, οὕτω δὲ καλοῦμαι», — ἔλεγεν, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐδείκνυσαν, ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἦν καὶ ἡ τρυφερὰ ἀγάπη τοῦ ἀγαπητοῦ μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Διδασκάλου τῶν ἐθνῶν (⁴). Μεθ' ἡλίκης ἀγάπης προέτρεπεν ἐν ταύ-

(¹) Παρὰ Φωτ. ἀνάγν. σογ'.—

(²) Ἴδ. β. τοῦ ἁγ. Πορφυρίου, συγγραφέντα ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Μάρκου, αὐτόπτου τῶν γεγονότων. Act. SS. ad 26 Octobr. Τὸ αὐτὸ λέγουσιν ὁ Γεώργιος, ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων, καὶ ὁ Ζωναρᾶς. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴν Εὐδοξίαν κατεχωρίσθη ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γαλλανδίου. Καὶ ὁ Ζώσιμος γράφει, ὅτι μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου ἡ Εὐδοξία διεύθυνεν ἁπάσας τὰς ὑποθέσεις, ὅτι αἱ ἁρπαγαὶ αὐτῆς οὐκ εἶχον ὅριον, ὅτι ἀφήρει τὰς κληρονομίας τῶν ὀρφανῶν, κ.τ.λ. Κατὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἁγίου Πορφυρίου, ὁ Θεοδόσιος ἐβαπτίσθη τῇ δεκάτῃ Ἀπριλίου τοῦ 401ου σωτηρίου ἔτους.—

(³) Ὁμιλ. μδ'. σελ. 335.

(⁴) Εἰ μή μέ τις ἔκρινε φιλοτιμίας περιττῆς, εἶδες ἀπὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πηγὰς δακρύων ἀφιέντα. Ταύτας δέ μοι σύνοιδεν ὁ οἰκίσκος καὶ ἡ ἐρημία. Πιστεύσατε γάρ μοι, τῆς μὲν ἐμαυτοῦ σωτηρίας ἀπέγνων·

ταις ταῖς ὁμιλίαις πρὸς τὴν νυκτερινὴν προσευχήν! «Κάμψον», λέγει, «τὰ γόνατα, στέναξον, παρακάλεσόν σου τὸν Δεσπότην ἵλεων γενέσθαι. μᾶλλον ἐπικάμπτεται ἐν νυκτεριναῖς εὐχαῖς, ὅταν τὸν καιρὸν τῆς ἀναπαύσεως σὺ θρήνων ποιῇ καιρόν. Ἀναμνήσθητι τοῦ βασιλέως, οἷα ῥήματα ἔλεγεν· ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου· λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. Ὅσον ἂν ᾖς τρυφηλός, οὐκ εἶ τρυφηλότερος ἐκείνου· ὅσον ἂν ᾖς πλούσιος, οὐκ εἶ πλουσιώτερος τοῦ Δαυΐδ»(1). Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰωάννου καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Παύλου ἠνάγκαζον τὸν Χρυσόστομον χέειν πικρὰ δάκρυα ἐν τῷ θαλάμῳ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὀλίγῳ ἀριθμῷ τῶν σωζομένων. Ὁ αὐτὸς ἔλεγε πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ: «Πόσους οἴεσθε ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ εἶναι τοὺς σωζομένους; Ἐπαχθὲς μέν ἐστιν, ὃ μέλλω λέγειν, ἐρῶ δὲ ὅμως. Οὐκ ἔστιν ἐν τοσαύταις μυριάσιν ἑκατὸν εὑρεῖν τοὺς σωζομένους, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων ἀμφισβητῶ. Πόση γάρ, εἰπέ μοι, κακία ἐν τοῖς νέοις; Πόση ῥαθυμία ἐν τοῖς γεγηρακόσιν; Οὐδείς, ὡς χρή, ἐπιμέλειαν ἔχει τοῦ παιδὸς τοῦ ἑαυτοῦ. Οὐδεὶς ἔχει ζῆλον πρὸς πρεσβύτην ἰδὼν μιμήσασθαι. Τὰ ἀρχέτυπα ἠφάνισται. Διὰ τοῦτο οὐδὲ οἱ νέοι γίνονται θαυμαστοί . . . . . πότε ἔσται σωτηρία; πῶς δυνησόμεθα τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθαι; (2) Αἱ

τὰ δὲ ὑμέτερα θρηνῶν, οὐδὲ σχολὴν ἔχω τὰ ἐμαυτοῦ κακὰ πενθεῖν. Οὕτω μοι πάντα ὑμεῖς ἐστέ. Κἂν αἴσθωμαι ἐπιδιδόντας ὑμᾶς, οὐκ αἰσθάνομαι τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· κἂν ἴδω μὴ ἐπιδιδόντας, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πάλιν παραπέμπομαι τὰ ἐμά, φαιδρὸς μὲν ὢν ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις ἀγαθοῖς, κἂν μυρία ἔχω δεινά, σκυθρωπὸς δὲ ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις λυπηροῖς, κἂν μυρία μοι κατορθώματα ᾖ . . . Εἴγε ἐνῆν τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀναρρῆξαι καὶ ἐπιδεῖξαι, εἴδετε ἂν μετὰ πολλῆς ἔνδον ὄντας τῆς εὐρυχωρίας πάντας ὑμᾶς, καὶ γυναῖκας, καὶ παῖδας, καὶ ἄνδρας». Ομιλ. μδ'. σελ. 335. Ἐνταῦθα οὐχ ἅπαξ ὁμιλεῖ ὡς ποιμὴν καὶ ἐπίσκοπος καὶ δὴ καθίστησι δῆλον, ὅτι βούλονται στερῆσαι αὐτὸν τοῦ θρόνου. Τ. 9. σελ. 32, 68, 69, 79.

(1) Τ. 9. ὁμιλ. 26. σελ. 213.

(2) Ὁμιλ. κγ'. σελ. 198, 199. Ἴδε προσέτι τὴν σφοδρὰν αὐτοῦ κατὰ τοῦ κλήρου ὁμιλίαν. Ὁμιλ. γ', σελ. 32, 33.—

ὁμιλίαι αὗται ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ Πάσχα (¹), τῷ 401ῳ σωτηρίῳ ἔτει (²). —

## §. 171. Ἐνεργητικότης αὐτοῦ καὶ πειρασμοὶ ἀπὸ τοῦ 402 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ.

Τῷ 402 ἤρξαντο οἱ κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου διωγμοὶ τοῦ Θεοφίλου, τὸ μὲν πρῶτον μυστικῶς, ἔπειτα δὲ καὶ φανερῶς. Εἴδομεν ἤδη, (ἴδ. περὶ τοῦ Ἐπιφανίου) μεθ' οἵας πανουργίας ὁ Θεόφιλος διήγειρε τὸν ἁπλοῦν Ἐπιφάνιον κατὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ Χρυσόστομος ἐνήργει μετὰ μεγάλης περισκέψεως ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Μακρῶν ἀδελφῶν. Δοὺς δὲ καταφυγὴν τοῖς ὑπὸ τυφλοῦ πάθους καταδιωκομένοις, οὐκ ἀνεδέξατο ἐξετάσαι τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης ἱκέτευσεν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν Θεόφιλον[α]. Ὁ Θεόφιλος ἡγήσατο τοῦτο προσβολὴν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, καὶ ἀπεκρί-

---

(¹) Ἴδ. ὁμιλ. α'. ἔνθα λύει τὸ ζήτημα, διατὶ οὐ βαπτίζουσιν ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, ἀλλ' ἐν τῷ Πάσχᾳ. —

(²) Τὸν χρόνον τῶν ὁμιλιῶν σαφῶς δεικνῦσιν α'.] οἱ λόγοι, οὓς παρηγάγομεν περὶ τῆς τριετίας· β'.] ἐν τῇ ζ', ὁμιλ. (σελ. 35) καὶ ἐν τῇ μά. (σελ. 311) λέγει, ὅτι τὸ παρελθὸν ἔτος ἔπληξεν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν διὰ σεισμοῦ. Τοῦτο συνέβη τῷ 400ῳ ἔτει ἐπὶ τοῦ ὑπάτου Αὐρηλιανοῦ, ὡς ἔγραψεν ὁ αὐτόπτης Συνέσιος (ἐπ. ξά.). Αἱ ὁμιλίαι αὗται τοῦ Χρυσοστόμου μετεφράσθησαν λατινιστὶ ἔτι ὑπὸ φίλων τοῦ Κασσιοδώρου, δηλ. ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ς'. αἰῶνος, ὡς περὶ τούτου ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Κασσιόδωρος (Instit. c. 9.).

[α] «Ἔστη, λέγει ὁ Παλλάδιος, ὁ Ἰωάννης, καὶ εἶδε πεντήκοντα λογάδων ἀνδρῶν πολιὰν πόνοις ἱεροῖς βαφεῖσαν ἠμφιεσμένην, καὶ δριμυχθεὶς φιλαδελφίας πάθει, κατὰ τὸν Ἰωσήφ, δάκρυσι συνεσχέθη, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῖος ὗς ἐκ δρυμοῦ ἢ μονιὸς ἄγριος τῇ πολυκάρπῳ ταύτῃ ἀμπέλῳ ἐβάσκηνεν. Οἱ δέ φασιν· καθίσας, πάτερ, μότωσον ἡμᾶς οὐχ ὡς ἔτυχε τρωθέντας τῇ Θεοφίλου τοῦ Πάπα μανίᾳ, εἰ ἄρα δυνηθείης συνουλῶσαι ἡμῶν τὰ τῶν τραυμάτων οἰδήματα . . . . . οὕτως ὁ Ἰωάννης οὐκ ἐδέξατο μὲν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, γράφει δὲ λιπαρῶν τῷ Θεοφίλῳ· ταύτην μοι παράσχου χάριν ὡς τέκνῳ σῷ καὶ ἀδελφῷ, ἐναγκαλισάμενος τοὺς ἄνδρας» (ἐν β. Χρυσοστ. σελ. 24, 25 edit. Migne). Σ. Μ.

νατο δι' αὐθάδους ἐπιστολῆς[6], ἐν ᾧ ὤφειλεν ἐμφανισθῆναι πρὸς κρίσιν κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὡς ἔνοχος κατὰ τοῦ κράτους. Ἐπηρείδετο δὲ τοῖς μυστικοῖς αὐτοῦ μέσοις καὶ τῇ καταστάσει τῶν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἡ Εὐδοξία οὐ σμικρὸν συνετέλεσεν καὶ εἰς τὰς τοῦ Ἐπιφανίου πράξεις([1]). Συμφοραὶ συνηθροίζοντο τῷ ἁγίῳ ποιμένι, ὅστις καὶ ἑώρα αὐτὰς καὶ διετέλει ἐκπληρῶν τὰ τοῦ ποιμένος καθήκοντα. Ἐκτιθεὶς τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολήν, ἔλεγε τῷ προσφιλεῖ αὐτῷ ποιμνίῳ: «Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν. Εἰ

[6] Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή, ἣν ἔγραψε τῷ θείῳ Χρυσοστόμῳ ὁ Θεόφιλος: «Οἶμαι μέν σε μὴ ἀγνοεῖν τὸ διάταγμα τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, ὅπου θεσπίζουσιν ἐπίσκοπον ὑπερόριον μὴ κρίνειν δίκην· εἰ δὲ ἀγνοεῖς, μαθὼν ἀπόσχου τῶν κατ' ἐμοῦ λιβέλλων. Εἰ γὰρ καὶ δέοι με κριθῆναι, παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὐ παρὰ σοῦ, ἀφεστῶτος ἑβδομήκοντα πέντε ἡμερῶν ὁδόν». Ὁ Θεόφιλος ἦν, κατὰ τὸν Θεοδώρητον, «ἀνὴρ πυκνός τε τὰς φρένας καὶ ἀνδρεῖος τὸ φρόνημα» (Ἐκκλ. ἱστορ. έ. 22), πεπροικισμένος ἐξόχῳ εὐγλωττίᾳ καὶ δεινὸς περί τε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ ἔξοχοι ἰδιότητες ἠμαυροῦντο ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας καὶ τῆς φιλοδοξίας, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς μηχανορραφίας, ὑπὸ χαρακτῆρος βιαιοτάτου καὶ θρασυτάτου. Ἡ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ ἦν πολύμοχθος· κατεπολέμησε τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀνέσπασεν ἐκ βάθρων τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη καὶ ἰδίως τὸν τοῦ Σαράπιδος ναὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἠσχολήθη περὶ τὴν διαλλαγὴν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως· παρεγένετο τῷ 394 ἔν τινι συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα προσετάχθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου συντάξαι τὸν πασχάλιον κύκλον. Ἐν τῇ ἔριδι τῇ ἐγερθείσῃ περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὠριγένους μεταξὺ Ἰωάννου τοῦ Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ρουφίνου, οἱ ὑπερήσπιζον αὐτά, καὶ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἐπιφανίου, οἳ προσέβαλλον αὐτά, ὁ Θεόφιλος ἔλαβε μέγα μέρος, ὁτὲ μὲν ὑπὲρ τῶν πρώτων, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ τῶν δευτέρων. Πολλὰ καθόλου ἐρρέθησαν ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Ἀναντίρρητον δέ ἐστιν, ὅτι αἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Νιτρίας διαπραχθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ σφαγαὶ καὶ πυρκαϊαί, καὶ πρὸ πάντων ἡ πρὸς τὸν Θεῖον Χρυσόστομον πάντη σατανικὴ καὶ ἀντιχριστιανικὴ αὐτοῦ διαγωγή, κατέστησαν τὴν μνήμην αὐτοῦ ἄδοξον καὶ πάσης ἀποστροφῆς ἀξίαν. Σ. Μ.

([1]) Σωκρ. ς'. 20. Σωζόμ. ή. 22.

γὰρ καὶ μηδὲν ὠφελεῖσθε παρ' ἡμῶν μέγα, μηδὲ θαυμαστόν, ἀλλ' ὅμως δι' αὐτὴν τὴν τιμήν, δι' αὐτὴν τὴν προσηγορίαν . . . . . . προσεύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν. Οὐχ ἁπλῶς τοῦτο λέγων, ἀλλὰ πάνυ ἐφιέμενος τῶν ὑμετέρων εὐχῶν. Εἰ γὰρ ὑπεύθυνος ἐγενόμην τῆς πάντων ὑμῶν προστασίας, καὶ λόγους ὑπέχειν μέλλω, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλω τῆς παρ' ὑμῶν ἀπολαύειν εὐχῆς » [1]. Καὶ ἔτι σαφέστερον δεικνὺς τὰς παρασκευαζομένας συμφοράς, ἔλεγε τῷ ποιμνίῳ: « . . . σφοδρὸν γὰρ ἡμεῖς τὸν πολέμιον ἔχομεν. Ὑμῶν γὰρ ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ μεριμνᾷ καὶ φροντίζει· ἡμεῖς δὲ τὰ πάντων ὁμοῦ. Εἰς τὸ μέρος ἑστήκαμεν τοῦ πολέμου τὸ πονοῦν· σφοδρότερον καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος ὁπλίζεται. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸν στρατηγὸν καταβαλεῖν ὁ δι' ἐναντίας ἐπιχειρεῖ» [2]. Μετὰ τὸ τέλος τούτων τῶν ὁμιλιῶν προὔθηκεν ἔτι τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἑρμηνείαν τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας — τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν [3]. Οἱ τοιοῦτοι πόνοι τοῦ

(1) Τόμ. 11. ὁμιλ. ιά. σελ. 504.

(2) Ὁμιλ. δ'. εἰς τὴν Β'. πρὸς Θεσσαλον. σελ. 534. πρβλ. σελ. 536, ὁμιλ. η'. σελ. 484.—

(3) Ὅτι αὕτη ἦν ἡ τελευταία τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἅπαντες παραδέχονται. Αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ αὐτῶν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ εἶχε καιρὸν πρὸς ἐπιθεώρησιν αὐτῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτῶν: «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, ἐκτεθεῖσα ἀπὸ σημείων μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ παρὰ Κωνσταντίνου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας» (περὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἐροῦμεν κατωτέρω). Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὁρᾶται καθαρῶς ὁ ἀγορεύων ποιμήν (Τ. 12. ὁμιλ. δ'. σελ. 48), καὶ ἀγορεύων πρὸς ἐκείνους, πρὸς οὓς πολλὰ ἤδη ὡμίλησεν. « Ἠκούσατε, ὅσα Ἑβραίοις ἐνεκάλεσεν ὁ Παῦλος βουλομένοις ἀεὶ μανθάνειν περὶ τῶν αὐτῶν; καὶ εἰκότως . . . δέδοικα δὲ μὴ καὶ πρὸς ὑμᾶς ταῦτα καιρὸν ἂν ἔχοι λέγεσθαι, ὅτι ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, οὐδὲ μαθητῶν τάξιν ἐπέχετε» (ὁμιλ. θ'. σελ. 92. πρβλ. ὁμιλ. κγ'. σελ. 218). Ὁ σχολαστικὸς Μουτιανός, φίλος τοῦ Κασσιοδώρου, μετέφρασε λατινιστὶ τὰς ὁμιλίας ταύτας (Cassiod. de inst. c. 8), ὁ δὲ πρεσβύτερος τῆς Ἀντιοχείας Κωνσταντῖνος, ὁ ἀπογράψας τὰς ὁμιλίας ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου, μετέφρασε μέρος αὐτῶν εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν. Maii col-

ποιμένος οὐκ ἔμενον ἄνευ ἀμοιβῆς ἐν τῇ προσοχῇ τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς ἠγάπα τὸν ἅγιον ποιμένα. Καίπερ ὢν διακεχυμένος, ἐπαύσατο τέλος φοιτᾷν εἰς τὰ θέατρα καὶ μετὰ χαρᾶς ἔτρεχεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ποιμένος· κατέλιπε, κατὰ τὰς συμβολὰς ἐπίσης αὐτοῦ, πολλὰς τῶν κακῶν αὐτοῦ ἕξεων· τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὁ Χρυσόστομος μετέβαλεν ἅπασαν τὴν ὄψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1). Ἀλλ' ἐν ᾧ οὕτως ἠγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὁ ἅγιος ποιμήν, τῶν αὐλικῶν τινες καὶ τῶν τοῦ κλήρου ἐμαίνοντο κατ' αὐτοῦ. Ὁ φθόνος ἡνώθη τῇ μοχθηρίᾳ, καὶ ἀνεώχθη ζοφερώτατον θέαμα (2).

Ἡ κατὰ τοῦ ἁγίου ποιμένος κακία τῆς Εὐδοξίας ἐκορυφώθη, ὅτε εἶπον αὐτῇ οἱ πρὸς αὐτὸν δυσμενῶς διακείμενοι, ὅτι δῆθεν ἐν τῷ κατὰ τῶν ματαίων γυναικῶν λόγῳ αὐτοῦ ὑπηνίξατο αὐτήν (3). Καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Θεόφιλος, ὃν προσεκάλεσαν ὡς ὑπόδικον, ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν (κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 403), ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ ἐπισκόπους τινὰς Αἰγυπτίους [α], οὓς οὐδεὶς προσεκάλεσεν. Ὁ

lect. auct. vet. T. 5. cod. arab. Vatic. 42, pag. 79.—

(1) Σωζόμ. η'. 5. Παλλάδ. σελ. 47, 48.

(2) «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷδε τῷ μέρει τῆς ἱστορίας γενόμενος, λέγει ὁ Θεοδώρητος, οὐκ οἶδα ὅτι πάθω. Διηγήσασθαι γὰρ τὴν κατὰ τούτου τολμηθεῖσαν ἀδικίαν βουλόμενος, τὴν ἄλλην ἀρετὴν τῶν ἠδικηκότων αἰσχύνομαι» (Ἐκκλ. ἱστορ. ε'. 34). Καὶ ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης λέγει : «Ἐρωτᾷς τὴν περὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωάννην τραγῳδίαν. Ἀλλὰ φράσαι ταύτην ἀπορῶ. Νικᾷ τὸν νοῦν τὸ τοῦ πράγματος . . .» (βιβλ. α'. ἐπιστ. 152 Συμμάχῳ).—

(3) Σωκρ. ς'. 15. Σωζόμ. η'. 16.—

[α] Οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ. Διαταγῇ τοῦ Θεοφίλου μετέβησαν τὸ πρῶτον διὰ θαλάσσης εἰς Χαλκηδόνα, ὅπου αὐτὸς ἀφίκετο διὰ ξηρᾶς. Ἐνταῦθα συνῆλθον καὶ πάντες, ὅσους τῆς ἐπισκοπῆς ἀπεκίνησεν ὁ Θεῖος Χρυσόστομος, μεταβὰς εἰς Ἔφεσον διὰ τὴν Ἡρακλείδου χειροτονίαν· ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης ἦν τότε ὁ Κυρῖνος, τὸ γένος Αἰγύπτιος, ὃς πολλὰ κατὰ τοῦ Ἰωάννου ἐξελάλει, ἀσεβῆ, ἀλαζόνα, ἀγόνατον ἀποκαλῶν αὐτόν (Σωκρ. ς'. 15). Ἀλλὰ ὁ Μαρουθᾶς, ὁ Μεσοποταμίας ἐπίσκοπος, ἐπάτησεν ἄκων τὸν πόδα τοῦ Κυρίνου. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς πληγῆς ταύτης ὀδυνηθείς, οὐκ ἠδυνήθη μεταβῆναι μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων εἰς Κωνσταν-

Σευηριανός, καὶ Ἀκάκιος, ὁ τῆς ἐν Συρίᾳ Βεροίας ἐπίσκοπος, καὶ Ἀντίοχος ὁ Πτολεμάϊδος, οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατό ποτε παρατηρήσεις κατὰ καθῆκον καὶ ἐν εἴδει συμβουλῶν, παραυτίκα προσετέθησαν τῷ Θεοφίλῳ(1). Ὁ Ἰωάννης ἠβούλετο ὑποδέξασθαι τὸν Θεόφιλον παρ' ἑαυτῷ, ἰδεῖν αὐτόν, τοὐλάχιστον αἰτήσασθαι συγγνώμην, εἰ ἥμαρτεν εἴς τι, ἀλλ' οὗτος ἀπέρριψε πάντα [6], καὶ ἀνέωξε πολυτελῆ συμπόσια τοῖς ἐπιφανέσι τῆς πρωτευούσης (2)· Ἔπειτα συνε-

---

τινούπολιν «καίπερ ἀναγκαῖος εἶναι δοκῶν πρὸς τὰς κατὰ Ἰωάννου ἐπιβουλάς» (Σωζόμ. ή. 16). Σ. Μ.

(1) Σωζόμ. αὐτόθ. Οἷος ἦν ὁ Ἀκάκιος δείκνυσι τὸ ἑξῆς· οὐ γενόμενος δεκτὸς ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ὡς ἤθελεν αὐτός, εἶπεν: «Ἐγὼ αὐτῷ (τῷ Χρυσοστόμῳ) ἀρτύω χύτραν». Παλλάδ. [Κατὰ τοῦ θείου Πατρὸς ἔλαβον μέρος καὶ πολλαὶ γυναῖκες, ὧν προεξῆρχον τρεῖς πλούσιαι καὶ εὐγενεῖς χῆραι: ἡ Μάρσῃ, χήρα τοῦ Προμότου, ἡ Κастρισία, χήρα τοῦ Σατουρνίνου, καὶ ἡ Εὐγραφία, ἧς ὁ σύζυγος οὐ μνημονεύεται. Αἱ γυναῖκες αὗται ἐμίσουν τὸν θεῖον διδάσκαλον ἐλέγξαντα αὐτάς, ὅτι σπουδάζουσι καλύψαι τήν τε ἡλικίαν καὶ τὴν ἀσχημίαν αὐτῶν τῇ ποικιλίᾳ τῶν κοσμημάτων, οἷς ἐχρῶντο. Σ. Μ.].—

[6] Ὁ Θεόφιλος κατέλυσεν ἔξω τῆς πόλεως ἐν μιᾷ τῶν οἰκιῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἣ ἐκαλεῖτο Πλακιδιαναί... «Τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντινουπόλεως, γράφει ὁ Χρυσόστομος πρὸς τὸν Π. Ἰννοκέντιον, ἐπιβάς (ὁ Θεόφιλος), οὐκ εἰς Ἐκκλησίαν εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς καὶ τὸν ἄνωθεν κρατήσαντα θεσμόν, οὐχ ἡμῖν συνεγένετο, οὐ λόγου μετέδωκεν, οὐκ εὐχῆς, οὐ κοινωνίας· ἀλλ' ἀποβὰς τοῦ πλοίου, καὶ τὰ πρόθυρα τῆς Ἐκκλησίας παραδραμών, ἔξω που τῆς πόλεως ἀπελθὼν ηὐλίζετο, καὶ πολλὰ παρακαλεσάντων ἡμῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ παραγενομένους παρ' ἡμῖν καταχθῆναι... οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε αὐτὸς ἠνέσχετο...» Σ. Μ.

(2) Ἐπιστ. τοῦ ἁγ. Ἰωάννου πρὸς τὸν Π. Ἰννοκέντιον Τ. 3. σελ. 516. [«Οὕτως, λέγει ὁ Παλλάδιος, ὁ Θεόφιλος παραστάς, καθάπερ κάνθαρος πεφορτωμένος τῆς κόπρου τῶν ἐξ Αἰγύπτου καλλίστων καὶ αὐτῆς τῆς Ἰνδίας, ὑπὲρ δυσώδους φθόνου εὐωδίαν ἐκχέων εἰσήει εἰς Κ]πολιν... Διατρίψας δὲ τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν... ἔμενεν ἀγωνιζόμενος νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὸ νέον ἔχθος τῷ παλαιῷ ἐπισυνάψας, ὅπως τὸν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἐξώσῃ οὐ μόνον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν· τοῦτο μὲν ἀφειδίᾳ χρυσίου τοὺς δεισιδαίμονας τῶν κρατούντων ὠνού-

κροτήθη σύνοδος ἐν προαστείῳ τῆς Χαλκηδόνος, ᾧ ἐπώνυμον Δρῦς [γ], οὐχὶ κρείττων τοῦ συνεδρίου τοῦ Καϊάφα. Ἐνταῦθα ὡσαύτως, ὥσπερ καὶ ἐκεῖ, ἐνεκάλουν τῷ Χρυσοστόμῳ, ὁτὲ μέν, ὅτι ἦν εὔσπλαγχνος πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τοὺς ἐθνικούς, ὁτὲ δέ, ὅτι λίαν αὐστηρῶς ἔκρινε τὸν κλῆρον· κατηγόρουν αὐτοῦ ἐπ' ἴσης, ὅτι οὐκ ἐτήρει τελετάς τινας, καὶ ἡρμήνευον τούς τε λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ κατὰ τὸν κανόνα τῆς συκοφαντίας(¹). Ἐν τοῖς κριταῖς ἑωρᾶτο ἐπ' ἴσης ὑπέρμετρος ζῆλος [*].

---

μενος κατὰ τῆς ἀληθείας, τοῦτο δὲ πολυτελεῖ τραπέζῃ τοὺς γαστριμάργους δουλούμενος, τοῦτο δὲ καὶ κολακείᾳ καὶ ὑποσχέσει τῆς μείζονος ἀξίας τοὺς συμφένακας τῶν κληρικῶν ἐπαγόμενος» σ. 29. ἔκδ. Μιγν. Σ. Μ.]

[γ] Τὸ παράνομον τοῦτο συνέδριον οὐ συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἐφοβοῦντο τὴν πρὸς αὐτὸν θερμοτάτην ἀγάπην τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης. Οἱ κατήγοροι ἐπίσκοποι ἀφίκοντο εἰς Δρῦν, προάστειον τῆς Χαλκηδόνος, ἔνθα ὁ Ρουφῖνος ἐδείματο μεγαλοπρεπὲς παλάτιον, Μοναστήριον καὶ Ἐκκλησίαν ἐπὶ τιμῇ Πέτρου καὶ Παύλου τῶν Ἀποστόλων. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐβαπτίσθη ὁ Ρουφῖνος τῷ 394, παρόντων πολλῶν ἐπισκόπων, ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Μακρῶν ἀδελφῶν, Ἀμμωνίου, ὃν προσεκάλεσεν ἐξ Αἰγύπτου, ἵνα γένηται πνευματικὸς αὐτοῦ πατήρ. Σ. Μ.—

(¹) Ὡς πρότυπον δυνάμεθα παραθεῖναι τὰ κατὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου κεφάλαια: «Ἕλληνας πολλὰ κακὰ τοῖς χριστιανοῖς διαθεμένους ὑπεδέξατο, καὶ ἔχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ»· «τοὺς κληρικοὺς ξέναις ὕβρεσιν ὑβρίζει»· «ἐν θρόνῳ ἀποδύεται καὶ ἐνδύεται καὶ πάστιλον τρώγει»· «τινὰς ἐκοινώνησε μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς». Τοῦτο συνίστατο μόνον εἰς τὸ ὅτι ὁ Χρυσόστομος διέταξε μεταλαμβάνειν μετὰ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν ὀλίγης τροφῆς καὶ πόσεως, ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ προσεκάλει ἀκροάσασθαι τοῦ Θείου λόγου καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν. Περὶ δὲ τῆς κοινωνίας ἔγραψεν: «Εἰ τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ γραφείη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (ἐπιστ. πρὸς Κυριακόν, Τ. 3. σελ. 668.) πρὸς δὲ κατηγόρουν αὐτοῦ, ὅτι «οὔτε προϊὼν ηὔξατο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε εἰσιών» · «τὴν φιλοξενίαν ἀθετεῖ, μονοσιτίαν ἐπιτηδεύων»· «χρήματα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονουμένοις ἐπισκόποις δίδωσιν»· «ὑβρίζει τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἐκπιγγάτους κελεύει ἐκβληθῆναι τῆς οἰκίας αὐτοῦ»· «δέχεται γυ-

Εἰς μάτην σύνοδος ἐκ 40 ἐπισκόπων παρίστη τῇ συνόδῳ τοῦ Θεοφίλου, ὅτι αὐτὸς μετὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ οὐκ ἔχει δικαίωμα κρίνειν ὑποθέσεις ἀλλοτρίας ἐπαρχίας (¹). Εἰς μάτην ἀπεκρίνετο ὁ

---

ναΐκας μονοπρόσμονα πάντας ἐκβάλλων». Βδελυρὰ συκοφαντία! «Ἐπιβαίνει ἀλλοτρίαις ἐπαρχίαις καὶ χειροτονεῖ ἐπισκόπους». Τοῦτο διὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ ὑπόθεσιν. Κατήγοροι ἦσαν Ἰωάννης ὁ διάκονος αὐτοῦ, καθαιρεθείς, ὡς αὐτὸς λέγει, «διότι τὸν οἰκεῖον παῖδα Εὐλάλιον ἔτυψε, κατὰ δὲ τὸν Παλλάδιον ἐφόνευσεν καὶ ὁ μοναχὸς Ἰσαάκιος, πλάνης καὶ συκοφάντης, οὗ ὁ ποιμὴν ἤλεγξε τὸν πλανητικὸν βίον. Φώτ. ἀνάγν. νθ'. Παλλάδ. 66—79.—

[*] Κατηγορία τοῦ Ἰσαακίου: «Βλασφημεῖ ἐπ' Ἐκκλησίας, λέγων, ὅτι ὁ Χριστὸς προσευξάμενος οὐκ εἰσηκούσθη, ἐπεὶ μὴ δεόντως προσηύξατο». Βεβαίως ἡ μοχθηρία παρηρμήνευε, κατὰ τὸ δοκοῦν, λέξεις τινὰς τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ Θεόφιλος ἐπαναλαμβάνων τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ, παρεφέρετο μέχρι μανίας: Salvator clamavit et dixit: tollite Joanem et mittite in tenebras exteriores . . . largissimos fomites ante tribunal Dei suo ministravit incendio . . . alia ei pœna quærenda sit, eo quod vinceret sceleris magnitudo multitudinem tormentorum» (παρὰ Φακουνδίῳ def. tr. cap. ap. Galland. T. XI. p. 730). Ὁ Φακοῦνδος ποιεῖται τὴν ἑξῆς σημείωσιν εἰς τὴν «δυσειδῆ βίβλον» (innormen librum): «nos autem in illo libro non qualis Joannes, qui nihil horum merebatur, nec qualis Theophilus, cujus virtus, in multis probata, non ex isto accidenti morbo judicanda est, sed potius qualis est miserabilis humana vita, cognoscimns, de qua scriptum est: quia tentatio est super terram» (αὐτόθ.). Ἀλλὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοφίλου ἦσαν τι πλέον, ἢ ἔργα ἀδυναμίας.

(¹) «Ἧμεν δὲ ἡμεῖς, λέγει ὁ Παλλάδιος, τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι καθεζόμενοι σὺν τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ ἐπισκοπείου, ἐξιστάμενοι πῶς ὁ ἀγώγιμος καὶ μόνος κελευσθεὶς παραστῆναι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπ' ἐγκλήμασιν ἀνοσίοις, μετὰ τοσούτων παρεγένετο ἐπισκόπων· πῶς τε ἀθρόον μετεκέρασε τὰς τῶν κρατούντων γνώμας, ἐπὶ τὸ χεῖρον διαστρέψας τοὺς πλείονας τοῦ κλήρου. Διαπορούντων δὲ ἡμῶν, ἐμπνευσθεὶς ὁ Ἰωάννης τῷ πνεύματι, λέγει τοῖς πᾶσιν· εὔξασθε, ἀδελφοί, καὶ εἰ φιλεῖτε τὸν Χριστόν, ἐμοῦ ἕνεκεν μή τις ἀπολείπῃ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν· ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκε . . . Καὶ οὕτως ἐλεηθῆτε· ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν μνημονεύε-

Χρυσόστομος, ὅτι ἕτοιμός ἐστι παραγενέσθαι καὶ ἀπολογήσασθαι, εἰ τοὺς προφανεῖς αὐτοῦ ἐχθροὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κρινόντων παραστελοῦσιν. Ἡ σύνοδος τῆς Δρυὸς ἐψηφίσατο τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἰωάννου, καί, κατηγοροῦσα αὐτοῦ ἔγκλημα καθοσιώσεως [1], ἀνήνεγκε τῷ Αὐτοκράτορι τιμωρῆσαι αὐτόν. Ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐξωσθῆναι καὶ ἐπ᾽ ἐξορίαν ἀπαχθῆναι αὐτόν [2].

Τοῦτο ἀπαγγελθὲν πρὸς μεγίστην στάσιν ἐξῆπτε τὸ πλῆθος, καὶ διανυκτερεύοντες οὐ συνεχώρουν ἀφέλκεσθαι τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀθῶον αὐτῶν ποιμένα. Ὅτε τὸ δεύτερον ἐπέμφθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἐξεφώνησεν ἐξαίρετον λόγον, ἐν ᾧ ζωηρῶς διέγραψε τὸ σταθερὸν τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Κύριον καὶ τὴν πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἀγάπην, παραινῶν αὐτῷ προσέχειν ταῖς προσευχαῖς [3]. Τῇ τρίτῃ

---

τέ μου . . . Μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν δέλτον ἀντιλέγουσιν οἱ σὺν τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ ἐπίσκοποι, δηλώσαντες τῷ Θεοφίλῳ διὰ τριῶν ἐπισκόπων . . . μὴ κατάλυε τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ σχίζε τὴν Ἐκκλησίαν, δι᾽ ἣν ὁ Θεὸς εἰς σάρκα κατῆλθεν· εἰ δὲ ἀστεκτῶν καταλύεις τοὺς ἐν Νικαίᾳ κανόνας τῶν τιη΄. ἐπισκόπων, καὶ ὑπερόριον δικάζεις δίκην, σὺ πέρασον πρὸς ἡμᾶς εἰς τὴν εὐνομουμένην πόλιν, μὴ προκαλούμενος τὸν Ἄβελ κατὰ τὸν Κάϊν εἰς τὸ πεδίον, ἵνα σοῦ ἡμεῖς πρῶτοι ἀκούσωμεν. Ἔχομεν γὰρ κατὰ σοῦ ἑβδομήκοντα κεφαλαίων λιβέλλους, προδήλως ἀθεμιτουργίας ἔχοντας καὶ πλείους ἐσμὲν τῆς σῆς συνόδου, Θεοῦ χάριτι συναχθέντες οὐκ ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ᾽ ἐν εἰρήνῃ . . . » Σ. Μ.

(1) «Ἦν δέ, λέγει ὁ Παλλάδιος, ἡ καθοσίωσις ἡ εἰς τὴν βασίλισσαν λοιδορία, ὡς ἐκεῖνοι ἀνήνεγκαν, ὅτε εἶπεν αὐτὴν Ἰεζάβελ». Σ. Μ.

(2) Παλλάδ. 63, 64, 70, 73. Σωκρ. ς΄. 15. Σωζομ. ή. 17.—

(3) Τ. 3. σελ. 411—415. Ὁ λόγος οὗτος ἔχει ὧδε: «Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ᾽ οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἑστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν, εἰπέ μοι; τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἀλλ᾽ ἐξορίαν, εἰπέ μοι; Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἀλλὰ χρημάτων δήμευσιν; Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κό-

ἡμέρᾳ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐξέδωκεν ἑαυτόν, λαθὼν τὸ πλῆθος,

σμον, δῆλον ὅτι οὐδὲν ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα, καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ, οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὔχομαι, εἰμὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπήν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω, καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. Οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται. Ὃ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρίσαι οὐ δύναται . . . Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυνατώτερον, ἄνθρωπε. Λῦσον τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν· μὴ εἴσαγε πόλεμον εἰς οὐρανόν. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῇς, ἢ ἐνίκησας, ἢ ἐνικήθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῇς, νικῆσαί σε ἀμήχανον. Ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων ἰσχυρότερος . . . Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πίστευε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; πόσα τήγανα; πόσοι κάμινοι, θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα, καὶ οὐ περιεγένοντο. Ποῦ οἱ πολεμήσαντες; σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία, ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει. Τὰ ἐκείνων ἔσβεσται, τὰ ταύτης ἀθάνατα . . . Χριστὸς μετ' ἐμοῦ καὶ τίνα φοβηθήσομαι; Κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρηται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί· ἐμοὶ ταῦτα πάντα ἀράχνης εὐτελέστερα. Καὶ εἰμὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, οὐδὲ σήμερον ἂν παρῃτησάμην ἀπελθεῖν. Ἀεὶ γὰρ λέγω, Κύριε τὸ σὸν θέλημα γενέσθω· μὴ ὅτι ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' εἴ τι σὺ βούλει. Οὗτος ἐμοὶ πύργος, τοῦτο ἐμοὶ πέτρα ἀκίνητος· τοῦτο ἐμοὶ βακτηρία ἀπερίτρεπτος. Εἰ βούλεται ὁ Θεὸς τοῦτο γενέσθαι, γινέσθω. Εἰ βούλεται ἐνταῦθα εἶναί με, χάριν ἔχω. Ὅπου βούλεται, εὐχαριστῶ. Μηδεὶς ὑμᾶς θορυβείτω· ταῖς εὐχαῖς προσέχετε. Ταῦτα ἐποίησεν ὁ διάβολος, ἵνα ἐκκόψῃ τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰς λιτανείας. Ἀλλ' οὐ προχωρεῖ αὐτῷ· ἀλλὰ σπουδαιοτέρους ὑμᾶς καὶ θερμοτέρους εὑρήκαμεν. Αὔριον εἰς λιτανεῖον ἐξελεύσομαι μεθ' ὑμῶν. Ἢ ὅπου ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ· ὅπου ὑμεῖς, ἐκεῖ κἀγώ· ἓν σῶμά ἐσμεν· οὐ σῶμα κεφαλῆς, οὐ κεφαλὴ σώματος χωρίζεται. Διειργόμεθα τῷ τόπῳ, ἀλλ' ἡνώμεθα τῇ ἀγάπῃ· οὐδὲ θάνατος διακόψαι δυνήσεται. Κἂν γὰρ ἀποθάνῃ μου τὸ σῶμα, ζῇ ἡ ψυχή, καὶ μέμνηται τοῦ δήμου· ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, πῶς ὑμῶν δύναμαι ἐπιλαθέσθαι; ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ζωή, ὑμεῖς ἐμοὶ εὐδοκίμησις. Ἐὰν ὑμεῖς προκόψητε, ἐγὼ εὐδοκιμῶ· ὥστε ἐμοὶ ζωὴ πλοῦτος ἐν τῷ ὑμετέρῳ κεῖται θησαυρῷ. Ἐγὼ μυριάκις ὑπὲρ ὑμῶν σφαγῆναι ἕτοιμος (καὶ οὐδαμίαν χάριν παρέχω,

εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὑπαλλήλου, διαταγὴν ἔχοντος ἀπαγαγεῖν αὐτὸν εἰς Πραίνετον τῆς Βιθυνίας. Μαθὼν ὁ λαὸς τοῦτο ἀφόρητα ἐστασίαζεν, ἡ δὲ πόλις διὰ τὴν ἀδικίαν κατεβόα τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων[*]. Τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα ἐγένετο δεινὸς σεισμός, οὗ

---

ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴν ἀποδίδωμι· ὁ γὰρ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων), καὶ σφαγῆναι μυριάκις, καὶ μυρίας κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι. Ἐμοὶ ὁ θάνατος οὗτος ἀθανασίας ὑπόθεσις, ἐμοὶ αἱ ἐπιβουλαὶ αὗται ἀσφαλείας ἀφορμή. Μὴ γὰρ διὰ χρήματα ἐπιβουλεύομαι, ἵνα λυπηθῶ; μὴ γὰρ δι' ἁμαρτήματα, ἵνα ἀλγήσω; Διὰ τὸν ἔρωτα τὸν περὶ ὑμᾶς· ἐπειδὴ πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ μεῖναι, ὥστε μηδένα παρεισελθεῖν τῇ ποίμνῃ, ὥστε μεῖναι ἀκέραιον τὸ ποίμνιον. Ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων ἀρκεῖ μοι εἰς στέφανον. Τί γὰρ ἂν πάθοιμι ὑπὲρ ὑμῶν; ὑμεῖς ἐμοὶ πολῖται, ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐμοὶ τέκνα, ὑμεῖς ἐμοὶ μέλη, ὑμεῖς ἐμοὶ σῶμα, ὑμεῖς ἐμοὶ φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτεροι. Τί γὰρ τοιοῦτον παρέχει μοι ἡ ἀκτὶς οἷον ἡ ὑμετέρα ἀγάπη; Ἡ ἀκτὶς ἐν τῷ παρόντι με βίῳ ὠφελεῖ, ἡ δὲ ὑμετέρα ἀγάπη στέφανον μοι πλέκει ἐν τῷ μέλλοντι. Ταῦτα δὲ λέγω εἰς ὦτα ἀκουόντων· τί δὲ τῶν ὤτων ὑμῶν ἀκουστικώτερον; Τοσαύτας ἡμέρας ἠγρυπνήσατε, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς ἔκαμψεν, οὐ χρόνου μῆκος μαλακωτέρους ὑμᾶς ἐποίησεν, οὐ φόβοι, οὐκ ἀπειλαί· πρὸς πάντα ἐγένεσθε γενναῖοι. Καὶ τί λέγω, ἐγένεσθε; Τοῦτο ὅπερ ἐπεθύμουν ἀεί, κατεφρονήσατε τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπετάξασθε τῇ γῇ, εἰς τὸν οὐρανὸν μετέστητε· ἀπηλλάγητε τῶν συνδέσμων τοῦ σώματος, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἁμιλλᾶσθε φιλοσοφίαν. Ταῦτα ἐμοὶ στέφανοι, ταῦτα παράκλησις, ταῦτα παραμυθία, ταῦτα ἐμοὶ ἄλειμμα, ταῦτα ζωή, ταῦτα ἀθανασίας ὑπόθεσις . . . »

[*] Ὁ Θεόφιλος, ὁ Ἀκάκιος, ὁ Πτολεμαΐδος Ἀντίοχος καὶ ἡ ἀκολουθία αὐτῶν ἀφίκοντο πρωΐθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα καταπραΰνωσι τὸν ἐκβρασμὸν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑβρίσθησαν καὶ κατηράσθησαν ὑπ' αὐτοῦ· ἡ ζωὴ αὐτῶν ἐκινδύνευσεν ἄν, εἰ μὴ ἐφρουροῦντο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ. Ὁ μοχθηρὸς Σευηριανὸς ἐτόλμησεν, ἐπ' Ἐκκλησίας διδάσκων εἰπεῖν, ὅτι δικαίως καθῃρέθη ὁ Ἰωάννης. « Εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, προσέθηκε, κατέγνωστο Ἰωάννης, ἀλλ' οὖν γε ἱκανὸν ἔγκλημα πρὸς καθαίρεσιν τὸ ἀλαζονικὸν ἦθος αὐτοῦ. Πάντα μὲν γὰρ τὰ ἁμαρτήματα συγχωρεῖται τοῖς ἀνθρώποις, ὑπερηφάνοις δὲ ὁ

αἱ δονήσεις ἦσαν μᾶλλον ἐπαισθηταὶ ἐν τῇ αὐλῇ. Φοβηθεῖσα ἡ Αὐτοκράτειρα παρεκάλεσε τὸν Αὐτοκράτορα παραχρῆμα ἐπαναγαγεῖν τὸν Χρυσόστομον, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα δι᾽ ἐπιστολῆς μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ γεγραμμένης, προσεκάλει τὸν ἅγιον Ἰωάννην εἰς τὴν πρωτεύουσαν· ἀλλεπάλληλοι ἀπεσταλμένοι ἐπορεύοντο πρὸς τὸν Χρυσόστομον, ὅστις μένων ἔν τινι προαστείῳ, ὃ ἐκαλεῖτο Μαριαναί, οὐδαμῶς εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν προῃρεῖτο πρὶν ἢ ἐν μείζονι δικαστηρίῳ ἀθωωθῇ. Ὁ ἀνυπομόνητος λαὸς πάλιν ἤρξατο ἀφιέναι βλάσφημα ῥήματα κατὰ τῶν κρατούντων, καὶ ὁ Χρυσόστομος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπευφημούμενος ὑπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Λιπαρῶς ἐδέοντο αὐτοῦ ἐπεύξασθαι τὴν εἰρήνην τῷ λαῷ καὶ διδάξαι. Ὁ προσφιλὴς ποιμὴν πολλάκις ἠρνήσατο, ἀλλὰ οὐκ ἠδυνήθη μὴ ἐκπληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀγαπητῶν αὐτῷ τέκνων. Ἐν βραχεῖ λόγῳ εὐλόγησε τὸν Θεὸν ἐπὶ πάσαις ταῖς ὁδοῖς Αὐτοῦ(1). Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἐξεφώνησεν ἕτερον λόγον, ἐν ᾧ ἐπήνεσε τὸν λαὸν διὰ τὴν εἰς τὴν πίστιν σταθερότητα αὐτοῦ, καὶ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολὴν τῆς Αὐτοκρατείρας· ὁ ναὸς ἐπληρώθη χειροκροτημάτων, καὶ ὁ Χρυσόστομος ἠναγκάσθη ἡμιτελῆ καταλιπεῖν τὸν λόγον(2).

Σύνοδος ἐξ ἑξήκοντα περίπου ἐπισκόπων ταχέως συγκροτηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Δρυός. Ὁ Χρυσόστομος παρεκάλεσε τὸν Αὐτοκράτορα, ἵνα παραγένωνται καὶ οἱ καταδικάσαντες αὐτὸν ἐπίσκοποι. Ἐξεδόθη διάταγμα· ἀλλ᾽ ὁ Θεόφιλος νυκτὸς ἀνεχώρησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ μετὰ δευτέραν πρόσκλησιν οὐ παρεγένετο. Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἀνέλαβε τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ μακρόν. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ μετὰ δύο μῆνας ἤγειραν ἐκ νέου κατ᾽ αὐτοῦ τὴν ὀργὴν τῆς

---

Θεὸς ἀντιτάσσεται, ὡς διδάσκουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί». «Ἐπὶ τούτοις, λέγει ὁ Σωζόμενος, ἐνεμέσησε τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ὀργὴν ἀνενέου, καὶ ἀσχέτως ἐστασίαζε· καὶ οὔτε ἐν Ἐκκλησίαις, οὔτε ἐν ἀγοραῖς ἠρεμεῖν ἠνείχετο· ἅμα δὲ ὀλολυγῇ καὶ ὀδυρμοῖς μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν βασιλείων προϊόντες, ἐδέοντο περὶ τῆς Ἰωάννου ἀνακλήσεως» (Ἐκκλ. ἱστορ. η΄. 18.). Σ. Μ.

(1) Τ. 3. σελ. 424.

(2) Τ. 3. σελ. 427. Σωκρ. ϛ΄. 16. Σωζόμ. η΄. 18. Θεοδώρ. ε΄. 34. Παλλάδ. 75.

Εὐδοξίας[α]. Πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας ἀνετέθη ἀνδριὰς τῇ Εὐδοξίᾳ· ἐν δὲ τοῖς δημοσίοις θεάμασι, τοῖς κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην γενομένοις, ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως, ὃς ἦν Μανιχαῖος, ἐσπούδασεν ἀγαγεῖν καὶ ἤγαγε τὸν λαὸν μέχρι μανίας· ᾄσματα, χοροί, καὶ δημώδεις θέαι ὀρχηστῶν καὶ μίμων ἐνθάδε ἐπετελοῦντο, ἃ παρήγαγον ταραχὴν κατὰ τὴν λειτουργίαν· ὁ ποιμὴν ἐξεφώνησε σφοδρὰν ὁμιλίαν κατὰ θεαμάτων(1)· Ὁ δὲ ἔπαρχος ἀνεκοίνωσε τοῦτο τῇ Αὐτοκρατείρᾳ καὶ παρέστησεν ὡς προσβολὴν κατὰ τοῦ προσώπου αὐτῆς. Ἡ Εὐδοξία πάλιν ἐμπίπλαται ὀργῆς, καὶ πάλιν προσεκλήθησαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου· ὁ Θεόφιλος ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους μετὰ τῶν κανόνων, καθ᾽ οὓς καθήρεσάν ποτε οἱ Ἀρειανοὶ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον (2). Ἡ συγκροτηθεῖσα (κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 404) κατὰ τοῦ

---

[α] Ὁ ἔνδοξος τρόπος, δι᾽ οὗ ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ θεῖος Πατήρ, ἡ μεταμέλεια τῆς αὐλῆς, ἡ ἐπονείδιστος φυγὴ τῶν καταδιωκτῶν αὐτοῦ, ἡ προθυμία καὶ αἱ ἐπιφωνήσεις τοῦ λαοῦ παρεῖχον τὴν ἐλπίδα διαρκοῦς ἀποκαταστάσεως, ἡμερῶν εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης. Ἀλλ᾽ οὐκ ἐγένετο οὕτως, ὁ Κύριος, εἴτε πρὸς τιμωρίαν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν κατοίκων αὐτῆς, εἴτε πρὸς δοκιμασίαν τῆς ἀρετῆς τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τῆς τῶν δικαίων, τῶν φίλων Αὐτοῦ, εἴτε ὅπως δῷ τῷ κόσμῳ τὸ θέαμα τῆς ἀρετῆς ἀγωνιζομένης πρὸς τὴν κακίαν, ἐπέτρεψε τοῖς πάθεσιν ἐγερθῆναι ἅπαξ ἔτι, καὶ τοῖς μοχθηροῖς καταπιέσαι τὸν δοῦλον Αὐτοῦ καὶ Ἀρχιερέα. Σ. Μ.

(1) Σωκρ. ς΄. 18. Σωζόμ. η΄. 20. Ἡ ὁμιλία αὕτη οὐκ ἀφίκετο μέχρις ἡμῶν.—

(2) Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος λέγουσιν, ὅτι ὁ Ἰωάννης μαθὼν τὴν πρόθεσιν τῆς Εὐδοξίας τὴν περιβόητον ἐκείνην ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας διεξῆλθεν ὁμιλίαν, ἧς ἡ ἀρχή· «Πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ταράσσεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου ζητεῖ λαβεῖν». Ἡ ὁμιλία αὕτη καὶ νῦν ἐστι γνωστή. Ἦν δὲ γνωστὴ καὶ Ἀναστασίῳ τῷ Σιναΐτῃ καὶ εὕρηται ἐν τῇ συρ. μεταφρ. κατὰ χειρόγρ. τοῦ η΄. αἰῶνος (Maii collect. vet. auct. T. 5. pag. 42). Ἀλλ᾽ οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν, ὅτι ἐστιν ἔργον τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι κατὰ τὸ λεκτικὸν διαφέρει τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ χωρία ἀναγινωσκόμενα ἐν τῷ 95 λόγῳ τοῦ ὁσίου Ἐφραὶμ κατὰ τῶν πονηρῶν γυναικῶν. Ὁ Μοντφαουκόνιος ἔταξεν αὐτὴν ἐν τῷ η΄. τόμῳ μεταξὺ τῶν νόθων.

Χρυσοστόμου σύνοδος ἐσκέπτετο ἐπὶ λίαν μακρὸν χρόνον(1). ἠναγκάσθη δὲ εἰπεῖν τῷ Αὐτοκράτορι, ὅτι οὐ δύναται εὑρεῖν ῥητὸν κανόνα πρὸς καθαίρεσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ παραδίδωσι τὴν ὑπόθεσιν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ [*]. Ὁ Χρυσόστομος διετέλει διδάσκων τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Τέλος πρὸ τοῦ Πάσχα οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰωάννου παρεκάλεσαν τὸν Αὐτοκράτορα δοῦναι διαταγὴν περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ὁ Αὐτοκράτωρ παρεδέξατο(2). Αὐτῷ τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐπειγομένης, εἰσῆλθον ἔνοπλοι στρατιῶται εἰς τὸν ναόν, ἔνθα ἦν ὁ ἅγιος ποιμὴν μετὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ ποιμνίου· χιλιάδες τῶν πρὸς τὸ ἅγιον βάπτισμα ἀποδυσαμένων περιδεεῖς ἐρρίφησαν ἐκ τοῦ βαπτιστηρίου· πολλοὶ

---

(1) Σωζόμ. η'. 20.

[*] Ἰδοὺ πῶς διηγεῖται τὰ κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο ὁ σοφὸς Κοντογόνης: «Πάντες δὲ οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι, συγκροτήσαντες συνέδριον ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἐνόμισαν πρέπον νὰ παραδεχθῶσιν εἰς δευτέραν κρίσιν τὸν ὁπωσδήποτε καθαιρεθέντα· ὅθεν τῶν μὲν ἄλλων οὐδὲν ἐξήτασαν, πρὸς τοῦτο δὲ μόνον ἀπήτησαν νὰ ἀπολογηθῇ ὁ Χρυσόστομος, ὅτι καθαιρεθείς, πρὶν λάβῃ ἄδειαν παρὰ συνόδου εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον ἐκάθισεν. Ἀποκρίνονται ἐν ὀνόματι τοῦ Πατριάρχου τεσσαράκοντα δύο ἐπίσκοποι, ὅτι δὲν καθῃρέθη νομίμως τὸ πρότερον ὑπὸ τῆς ἐν Δρυῒ ἐκείνης συνόδου, ἀλλ' ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ κόμητος· οὔτε κατέλαβεν αὐτογνωμόνως τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, ἀλλὰ διὰ βασιλικοῦ προστάγματος καὶ βιασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ κοινωνησάντων αὐτῷ εὐθὺς ἔπειτα πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούντων ἐπισκόπων· ὁ δὲ κανών, ὁ ὑπ' αὐτῶν νῦν προβαλλόμενος καὶ λέγων: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἀδίκως ἢ δικαίως καθαιρεθείς, ἑαυτῷ ἐπεισέλθοι δίχα συνόδου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν τοιοῦτον μηκέτι ἔχειν χώραν ἀπολογίας, ἀλλὰ τέλεον ἐξωθεῖσθαι»· εἶναι παράνομος ὑπὸ παρανόμων τεθεὶς τῶν Ἀρειανῶν, οἵτινες μετεχειρίσθησαν αὐτὸν κατὰ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου. Ἀλλὰ τοῦ συνεδρίου ἐκείνου οἱ ἐπίσκοποι, μὴ προσδεξάμενοι ταύτην τὴν ἀπολογίαν, κηρύσσουσι πάλιν καθῃρημένον τὸν Χρυσόστομον, ἐν ἔτει 404» (Ἐκκλ. ἱστορ. Τ. Α. σελ. 577—78). Σ. Μ.

(2) Παλλάδ. 79—82. Αἱ ὁμιλίαι, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Παλλάδιος, πιθανῶς ἀπετέλουν τὸ τέλος τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν. Νῦν δ' ἐστὶ γνωστὴ μία μόνη ὁμιλία, λεχθεῖσα μετὰ τὴν πρώτην ἐπάνοδον. Τ. 3. σελ. 432.

ἐφονεύθησαν ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ. Τὸν ἅγιον ποιμένα ἀπήγαγον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· τὴν νύκτα συνηθροίσθη πάλιν ὁ λαὸς εἰς τὸ βαπτιστήριον, καὶ οἱ εὐσεβεῖς τοῦ Ἰωάννου ἱερεῖς ἤρξαντο τελεῖν τὸ βάπτισμα, καὶ ἀνεγίνωσκον τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ναοὶ ἦσαν κενοί. Ὁ ἐθνικὸς Λούκιος μετὰ σώματος στρατιωτῶν ἀφίκετο εἰς τὸ βαπτιστήριον, ἵνα ἀπελάσῃ τὸν λαὸν πρὸς τοὺς ναούς, καὶ πάλιν ἔρρευσεν αἷμα (1). Ὁ κλῆρος τοῦ Ἰωάννου καθείρχθη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἡ κατὰ τῶν πιστῶν τοῦ Ἰωάννου τέκνων τυραννία ἐξισοῦτο μόνον τῇ τῶν μανιωδῶν ἐθνικῶν (2). Δύο μῆνας ἔτι διέμεινεν ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Π. Ἰννοκέντιον ἐπιστολῇ, περιγράψας τὰ ἔργα τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ᾔτησε τὴν συγκρότησιν συνόδου. Περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔγραψε καὶ πρὸς ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Δύσεως· σύναμα δ' ἔπεμψαν ἐπιστολὴν ἰδιαιτέραν οἱ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ὀνώριος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀρκάδιον περὶ συγκαλέσεως συνόδου, ἀλλ' εἰς μάτην (3). Ἐδόθη διαταγὴ ἀπαγαγεῖν τὸν Ἰωάννην εἰς Νίκαιαν [α]. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ἵνα μὴ στα-

(1) Χρυσόστ. ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰννοκέντ. ἐπ. Τ. 3. σελ. 518. Σωκρ. αὐτόθ. κεφ. 18. Παλλάδ. 83—85. Ὁ Σωζόμενος λέγει: «τ' ἄλλα δέ, οἷα εἰκὸς ἦν γενέσθαι ἐν ἀταξίᾳ τοσαύτῃ, οἱ μυηθέντες οὐκ ἀγνοοῦσιν· ἐγὼ δὲ ἀναγκαίως σιγήσομαι, μὴ καὶ ἀμύητός τις ἐντύχῃ τῇ γραφῇ . . .»

(2) Σωζόμ. αὐτόθ. κεφ. 21. Σωκρ. κεφ. 18. Παλλάδ. 86.

(3) Παλλάδ. 9, 10, 22—24, 29.— Ἰννοκεντ. ἐπ. Ῥώμης Τ. 3. σελ. 515.

[α] Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἰδὼν διαταγὴν οὕτως ὡρισμένην, κατέβη ἐκ τοῦ ἐπισκοπείου μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐπισκόπων, καὶ λέγει αὐτοῖς: «Δεῦτε προσευξάμενοι, συνταξώμεθα τῷ ἀγγέλῳ τῆς Ἐκκλησίας». Σύναμα συνεβούλευσέ τις τῶν φιλοθέων δυναστῶν τῷ Ἰωάννῃ ἐξελθεῖν κρυφίως, ἵνα μὴ συμβῇ δυστύχημά τι, διότι ὁ λαὸς ἦν ἕτοιμος συνάψαι μάχην πρὸς τοὺς στρατιώτας. Τότε ὁ θεῖος Πατὴρ καταφιλήσας τινὰς τῶν ἐπισκόπων μετὰ δακρύων, εἶπε τοῖς ἄλλοις ἐν τῷ ἱερῷ: «Μείνατε τέως ὧδε, ἵνα ἀπελθών, μικρὸν ἀνεθῶ (ἀναπαυθῶ).» Ἔπειτα ἀφικόμενος εἰς τὸ βαπτιστήριον, προσεκάλεσε τὴν ἁγίαν Ὀλυμπιάδα τὴν Πενταδίαν καὶ τὴν Πρόκλην τὰς διακόνους, καὶ λέγει αὐταῖς: «Τὰ κατ' ἐμὲ τέλος ἔχει, ὡς

σιάσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ποίμνιον, κρύφα παρέδωκεν ἑαυτὸν ταῖς χερσὶ

ὁρῶ· τὸν δρόμον τετέλεκα, καὶ ἴσως οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου. Τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ παρακαλῶ· μή τις ὑμῶν ἀνακοπῇ τῆς συνήθους εὐνοίας τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ὃς ἂν ἄκων ἀχθῇ ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, μὴ ἐμβιτεύσας (ἀμφισβητήσας) τὸ πρᾶγμα, κατὰ συναίνεσιν τῶν πάντων, κλίνατε αὐτῷ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν ὡς Ἰωάννῃ· οὐ δύναται γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ ἐπισκόπου εἶναι. Καὶ οὕτως ἐλεηθῆτε· μέμνησθέ μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν». Αἱ ἅγιαι αὗται χῆραι, ὡς καὶ ἡ τοῦ μακαρίου Νεβριδίου γυνὴ Σιλβίνη, διέπρεπον ἐπὶ ἀπαραμίλλῳ εὐσεβείᾳ, φιλανθρωπίᾳ καὶ πλείσταις ἄλλαις χριστιανικαῖς ἀρεταῖς. Ἡ ἀφοσίωσις αὐτῶν πρὸς τὸν Θεῖον Χρυσόστομον ἦν παντὸς ἐπαίνου ἀξία. Ἡ ἁπλότης καὶ ἡ μετριοφροσύνη τῆς εὐκλεοῦς καὶ ὄντως μακαρίας Ὀλυμπιάδος γράφει ὁ Παλλάδιος, ἦσαν οὕτω μεγάλαι, ὅσον ἡ λαμπρότης τοῦ οἴκου αὐτῆς· ἡ δὲ προσευχὴ αὐτῆς ἦν διηνεκὴς καὶ αἱ νηστεῖαι αὐστηρόταται. Ἡ ἀγάπη, ἡ πραότης αὐτῆς, καθίστασαν αὐτὴν σεβαστὴν ἅπασιν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῖς ἀσθενέσι, τοῖς πτωχοῖς, τοῖς ἀθλίοις, οὓς ἠγάπα καὶ περιεποιεῖτο, ὡς ἴδια τέκνα. Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος παραβάλλει τὰς ἐλεημοσύνας αὐτῆς πρὸς ποταμὸν ῥέοντα μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. Αἱ μᾶλλον μεμακρισμέναι πόλεις, αἱ νῆσοι αἱ μᾶλλον ἀπρόσιτοι ἔρημοι ἐκήρυττον τὰς μεγαλοδωρίας αὐτῆς· αἱ ἐγκαταλελειμμέναι Ἐκκλησίαι, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἦσαν, μετεῖχον τῆς διανομῆς τῆς περιουσίας αὐτῆς. Ὁ πλοῦτος αὐτῆς ἦν ἄπειρος, καὶ ἡ χριστιανικὴ αὐτῆς ζωὴ ἐπέτρεπεν αὐτῇ ἀφιεροῦν αὐτὸν εἰς ἔργα εὐάρεστα τῷ Κυρίῳ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Ἦν ἀφιερωμένη τῷ Ὑψίστῳ, ταπεινὴ ἐν τοῖς τρόποις αὐτῆς, πλήρης ἠπιότητος ἐν ταῖς πρὸς τὸν πλησίον σχέσεσιν, ἀγάπης καὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς. Τοιαύτη ἦν ἡ Ὀλυμπιάς. Περὶ τῆς ἁγίας ταύτης γυναικὸς ἔγραψαν πολλὰ καὶ ἐξαίρετα πολλοὶ σοφοὶ ἄνδρες, ἐν οἷς μνημονευτέος ὁ σοφὸς Γάλλος Amédée Thierry (ἴδ. τὸ σοφὸν αὐτοῦ σύγγραμμα St. Jean Chrysostome et l' impératrice Eudoxie). Ἐν ταῖς ἁγίαις ταύταις γυναιξὶ ταῖς ἐπὶ ἄκρᾳ εὐσεβείᾳ, φιλανθρωπίᾳ, καὶ τῇ πρὸς τὸν ἅγιον διδάσκαλον ἀγάπῃ καὶ ἀφοσιώσει αὐτῶν καί, ἐφ' οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπαθον, περιφανέσι γενομέναις, διέπρεπε καὶ ἡ ὁσία Νικαρέτη, περὶ ἧς ὁ Σωζόμενος λέγει τάδε: «. . . ὧν ἦν ἡ Νικαρέτη ἡ Βιθυνή, τῶν παρὰ Νικομηδεῦσιν εὐπατριδῶν ἐπισήμου γένους, ἐπὶ ἀϊδίῳ παρθενίᾳ καὶ ἀρετῇ βίου εὐδοκιμοῦσα. Ἀτυφοτάτην δέ, ὧν ἴσμεν σπουδαίων γυναικῶν, ταύτην ἔγνων, ἤθει τε καὶ λόγῳ καὶ διαίτῃ τετα-

τοῦ ὑπαλλήλου, καὶ τῇ κ΄. Ἰουνίου τοῦ 304 (1) ἀφίκετο εἰς Βιθυνίαν (2). Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνεπρήσθη ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ ὁ οἶκος τῆς συγκλήτου γερουσίας [α].

---

γμένην, καὶ τὰ θεῖα μέχρι θανάτου τῶν βιωτικῶν προτιμῶσα· ἀνδρείᾳ τε καὶ φρονήσει πρὸς περιπετείας δυσχερῶν πραγμάτων ἀντισχεῖν ἱκανήν· ὡς μήτε, πολλῆς πατρῴας περιουσίας ἀδίκως ἀφαιρεθεῖσαν, ἀγανακτεῖν, ἐν ὀλίγοις τε περιλειφθεῖσιν, ὑπὸ ἀρίστης οἰκονομίας, καίπερ εἰς γῆρας προελθοῦσαν, τὰ ἐπιτήδεια σὺν τοῖς οἰκείοις ἔχειν, καὶ ἄλλοις ἀφθόνως χορηγεῖν. Ὑπὸ φιλανθρώπου δὲ προθυμίας φιλόκαλος οὖσα, καὶ παντοδαπὰ παρεσκεύαζε φάρμακα εἰς πτωχῶν νοσούντων χρείαν. Οἷς δὴ πολλοῖς τῶν γνωρίμων πολλάκις ἐπήρκεσε μηδὲν ἀποναμένοις τῶν συνήθων ἰατρῶν... καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, τῶν καθ' ἡμᾶς σπουδαίων γυναικῶν ἑτέραν οὐκ ἔγνων, εἰς τοσοῦτον ἤθους τε καὶ σεμνότητος καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἐπιδοῦσαν...» (Ἐκκλ. ἱστορ. ή. 23). Σ. Μ.—

(1) Ἐπιστ. 221. Τ. 3.

(2) Ἐνταῦθα διέμεινε μέχρι τῆς τετάρτης Ἰουλίου. Σ. Μ.

[α] Μαθὼν ὁ λαὸς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ποιμένος, ἐδήλωσε τὴν λύπην καὶ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ διὰ δακρύων, κραυγῶν καὶ ἀπειλῶν. Ἅπασα ἡ πόλις ἐπληρώθη παραχρῆμα ταραχῆς καὶ θορύβου. Οἱ μὲν δρομαῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὴν θάλασσαν βουλόμενοι κωλῦσαι τὴν ἀναχώρησιν τοῦ θείου Διδασκάλου, οἱ δὲ διεσπάρησαν κατὰ τὰς ὁδούς, ἢ ἵσταντο ἐν ταῖς πλατείαις. Οἱ δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κεκλεισμένοι συνέτριψαν τὰς θύρας. Χριστιανοὶ καὶ ἐθνικοί, Ἰουδαῖοι καὶ αἱρετικοί, φίλοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ἦσαν παρόντες, ἀναμεμυγμένοι καὶ ὑπὸ διαφόρων κατεχόμενοι αἰσθημάτων. Οἱ μὲν ἔχαιρον, οἱ δὲ ἐλυποῦντο καὶ ἐθρήνουν. Σύγκρουσις ἦν ἀναπόφευκτος· συνέβη. Ἡ πάλη συνεκροτήθη ἐν τῇ ὁδῷ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ, οὗ τὸ πρόναον ἐπληρώθη αἵματος. «Ἔνθα ἁμαρτημάτων ἄφεσις, λέγει ὁ Παλλάδιος, ἐκεῖ αἱμάτων ἔκχυσις ἐγίνετο». Ὁ ἀγὼν διήρκει ἔτι, ὅτε ἐξαπίνης ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος, τεθειμένος ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἀφ' οὗ ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυττε τὰς ὑψίστας τοῦ χριστιανισμοῦ ἀληθείας, ἀφῆκε πανταχόθεν φλόγας· δεινὴ πυρκαϊὰ κατέφαγεν αὐτόν. Τὸ πῦρ διεδύθη εἰς τὴν στέγην, καὶ παραυτα ἅπασα ἡ Ἐκκλησία ἀπετεφρώθη μετὰ τῶν παρακειμένων οἰκοδομῶν ἐκτὸς τοῦ οἰκίσκου, ἔνθα ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ σκεύη. Ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τὸ πῦρ ὑπὸ σφοδροῦ βορείου ἀνέμου ὠθούμενον, ἐνεμήθη καὶ τὸν παρακείμενον αὐτῇ ἐκ μεσημβρίας οἶκον τῆς συγκλήτου

Τούτοις ἐπηκολούθησαν καταστρεπτικαὶ βαρβάρων ἐπιδρομαί. Ἐκ

---

γερουσίας. «Τούτου δὲ τὴν αἰτίαν ἀντεπεῖγον ἀλλήλοις· οἱ μὲν Ἰωάννῃ ἐπιβουλεύοντες, τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας ἐπαιτιώμενοι, ὡς χαλεπήναντας πρὸς τὴν τῆς συνόδου ψῆφον· οἱ δέ, συκοφαντεῖσθαι ἰσχυριζόμενοι, καὶ τὴν ἐκείνων πρᾶξιν σφίσι περιτρέπειν, ἅμα τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὐτοὺς πυρπολῆσαι βουλευσαμένων» (Σωζόμ. η'. 22). Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐφάνη εὐνοϊκὸν τῷ ὠμοτάτῳ καὶ φανατικωτάτῳ ἐθνικῷ Ὀπτάτῳ, ἐπάρχῳ τῆς πόλεως, ἵνα δείξῃ τὸ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μῖσος αὐτοῦ. Παντὶ σθένει ἐσπούδασεν ἀποδεῖξαι αὐτοὺς ἐνόχους τῆς πυρκαϊᾶς. Ὁ πρεσβύτερος Τίγριος, ὁ ἀναγνώστης Εὐτρόπιος, ἡ ἁγία Ὀλυμπιὰς καὶ ἡ ἁγία Νικαρέτη, ἡ Πρόκλη, ἡ Πενταδία, ἡ Βασσιανή, ἡ Χαλκιδία, ἡ Ἀσυγκριτία, καὶ πολλὰ ἄλλα ἱερὰ πρόσωπα κατηγορήθησαν. Οἱ μέχρι Βιθυνίας συνοδεύσαντες τῷ Χρυσοστόμῳ ἐπίσκοποι Κυριακὸς καὶ Εὐλύσιος, ἤχθησαν ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δέσμιοι. Ἀδύνατον περιγράψαι τὰ διαδραματισθέντα τότε ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ πόλει: τὴν πανταχοῦ ἐπικρατοῦσαν ταραχήν, τὰς συκοφαντίας τῶν μέν, τοὺς ἀναστεναγμοὺς τῶν δέ, τὴν χαρὰν τῶν ἀσεβῶν, τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, τὸν θρίαμβον τῶν σχισματικῶν, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν πιστῶν τελεσθείσας ὠμότητας, τὰς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλελειμμένας Ἐκκλησίας, καὶ ὑπὸ τῶν ἀπίστων βεβηλωθείσας, τὰ σιωπῶντα ἱερὰ βήματα . . . . . . οἱ πτωχοὶ ἔμενον ἄνευ συνδρομῶν, οἱ ἀσθενεῖς ἄνευ παραμυθίας, καὶ ἄνευ στηρίγματος, εἷς ὅλος λαὸς ἄνευ ὁδηγοῦ καὶ ἄνευ ποιμένος. Ἀφῶμεν ἐπὶ στιγμὴν εἰς τὴν λύπην αὐτῶν τὰς παρθένους καὶ τὰς χήρας, τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς πιστοὺς ἱερεῖς, τοὺς μοναχοὺς καὶ ἅπαντας τοὺς φίλους τοῦ ἐπισκόπου· στρέψωμεν τὰ ὦτα ἡμῶν ἐκ τῶν στεναγμῶν καὶ τῶν κραυγῶν αὐτῶν· ἐάσωμεν αὐτοὺς ἐπαναλαμβάνειν μεγάλῃ τῇ φωνῇ: «Συνέφερεν, ἵνα ὁ Ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε» (Ἐπ. Χρυσοστ. 115.). Τότε ἐπληρώθη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου ῥηθέν: «Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσα θηλάζοντος πρὸς τὸν φάρυγγα αὐτοῦ ἐν δίψει· νήπια ᾔτησαν ἄρτον, ὁ διακλῶν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς. Οἱ ἔσθοντες τὰς τρυφὰς ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις . . . Μνήσθητι, Κύριε, ὅ,τι ἐγενήθη ἡμῖν· ἐπίβλεψον καὶ ἴδε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν. Κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις, οἱ οἶκοι ἡμῶν ξένοις. Ὀρφανοὶ ἐγεννήθημεν, οὐχ ὑπάρχει πατήρ, μητέρες ἡμῶν ὡς αἱ χῆραι . . . Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, καὶ ἐπιστραφησόμεθα· καὶ ἀνακαίνισον ἡμέρας ἡμῶν καθὼς ἔμ-

τῆς Νικαίας κατὰ τὸν Ἰούλιον ἀπήγαγον τὸν Ἰωάννην, κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας([1]), κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον ἐτελεύτησεν ἡ Εὐδοξία ἐν τοκετῷ. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς Ζώσιμος ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς θείας δικαιοκρισίας.

Ἡ ἀγάπη συνοδεύει τὸν ἅγιον Διδάσκαλον καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐξορίας, τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας νῦν μάλιστα ἐπηυξάνετο, καθ' ἑκάστην ἤρχοντο εἰς τὴν Κουκουσὸν πλεῖστοι πολλαχόθεν ἀκροασόμενοι τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ἰωάννου ([2]). Ὁ ἅγιος Ἰωάννης οὐκ ἐπαύετο ἐνεργῶν ὑπὲρ τῶν πιστῶν μετὰ τοῦ προτέρου ζήλου. Ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐσπούδαζεν ἐμψυχοῦν καὶ ἐνισχύειν τοὺς προθύμους ἱεραποστόλους αὐτοῦ ἐν Φοινίκῃ, Ἀραβίᾳ καὶ Περσίᾳ· ὥρισε νέους βοηθοὺς αὐτοῖς, ἐξεζήτει τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν μέσα καὶ πρὸς οἰκοδομὴν ναῶν ([3]). Ἡ εἴδησις περὶ τῆς λύσσης τῶν ἐθνικῶν, τῶν φονευσάντων ἐν Φοινίκῃ τοὺς πρεσβυτέρους, λίαν ἐλύπησεν αὐτόν· διὸ ἔσπευσεν ἀποστεῖλαι ἐκεῖσε ἄνθρωπον ἱκανὸν καταπαῦσαι διὰ τῆς ἀγάπης τὸν φθόνον τῶν τυφλῶν ([4]). Οἱ μοναχοὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ πεμφθέντες πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Ἴστρον Γότθους, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ καὶ

---

προσθεν» (θρῆν. δ'. ε'.). Τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθήματα πασῶν τῶν καρδιῶν τῶν ὀρθοδόξων. Μετὰ δακρύων ἐδέοντο τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τοῦ τοσοῦτον ἀπηνῶς καταδιωχθέντος καὶ ἐξορισθέντος ἁγίου ποιμένος. Σ. Μ.

([1]) Ἡ ἐθνικὴ ἱστορία οὐ μνημονεύει τῆς πολίχνης ταύτης, ἀλλ' ἐκτήσατο σημαντικότητά τινα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ὡς χρησιμεύσασα τόπος τῆς ἐξορίας καὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀρχιεπισκόπου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μάρτυρος τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίου· παρομοίαν δόξαν ἔμελλεν ἑλκῦσαι ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐκλογὴ τῆς Εὐδοξίας. Σ. Μ.

([2]) Σωζόμεν. η'. 27. Παλλάδ. 142. Περὶ τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ ἔγραψεν ἐν ταῖς ἐπιστ. ρκ'. ια'. ιβ'. ιδ'. ρκε'.—

([3]) Μεταξὺ τούτων μνημονεύονται οἱ πρεσβύτεροι: Κωνστάντιος, Νικόλαος, Ἰωάννης, Θεόδωρος, Γερόντιος, Χαιρέας. Τ. 3. ἐπ. νγ'. νε'. ξγ'. ρμε'. νδ'. ρκα'. ρκε'.— Ἡ ἐπιστ. ρκγ'. «πρὸς τοὺς ἐν Φοινίκῃ πρεσβυτέρους καὶ μονάζοντας, τοὺς κατηχοῦντας τοὺς Ἕλληνας». Ἴδ. ἔτι περὶ τοῦ Μαρουθᾶ· περὶ τῶν βοηθημάτων τῶν ἱεραποστόλων ἐπ. ν'. να'. κα'.—

([4]) Ἐπιστ. πρὸς Ρουφῖν. ρκς'.

παραμυθίας καὶ ἐνισχύσεις. Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Γότθων λίαν ἐφρόντιζεν. Ἔλαβεν ἀγγελίαν, ὅτι Οὐνίλας ὁ ἐπίσκοπος, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὃν πρώην ἐχειροτόνησε καὶ ἔπεμψεν εἰς Γοτθίαν, πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώσας, ἐκοιμήθη· καὶ ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Γότθων ἠξίου πεμφθῆναι νέον ἐπίσκοπον. Γινώσκων τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μείναντας ἐπισκόπους, ἐφοβεῖτο μὴ χειροτονήσωσι, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, ἁπλῶς ἐπίσκοπόν τινα τοῖς Γότθοις. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ οἱ τὴν πίστιν εἰλικρινεῖς καὶ τὴν εὐσέβειαν ἔπασχον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ (1). Ἡ καρδία αὐτοῦ, ὡς ἡ τοῦ Παύλου, ἐνεπίμπλατο νῦν ἀγάπης ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, καὶ περιελάμβανεν ἐμμερίμνῳ ἀγάπῃ ἁπάσας τὰς Ἐκκλησίας. Τοῖς ἐπισκόποις τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης ἔγραφεν, ὁτὲ μὲν παραινέσεις καθαρᾶς χριστιανικῆς ἀγάπης, ὁτὲ δὲ μελέτας περὶ ὑψηλῶν ἠθικῶν

(1) Ἐπιστ. ρζ'. Πρὸς τὴν μακαρίαν Ὀλυμπιάδα ἔγραφε τῷ 404, ἵνα χρήσηται ἁπάσῃ τῇ προσοχῇ αὐτῆς πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ βούλεται ἐμπιστεῦσαι αὐτῇ: « Ἐδήλωσάν μοι, γράφει αὐτῇ, οἱ μονάζοντες οἱ Μαρσεῖς, οἱ Γότθοι, ἔνθα ἀεὶ κέκρυπτο Σεραπίων ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Μοδουάριος ἦλθεν ὁ διάκονος ἀπαγγέλων, ὅτι Οὐνίλας . . . Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἄλλο ὁρῶ πρὸς τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν συντελοῦν εἰς διόρθωσιν, ἢ μέλλησιν καὶ ἀναβολὴν (οὐδὲ γὰρ δυνατὸν αὐτοῖς πλεῦσαι εἰς τὸν Βόσπορον νῦν, οὐδὲ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα), ὑπερθέσθαι τέως αὐτοὺς διὰ τὸν χειμῶνα παρεσκεύασον· ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδράμῃς· κατόρθωμα γάρ ἐστι μέγιστον. Δύο γάρ ἐστιν ἃ μάλιστα μὲ λυπεῖ, εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τό τε παρὰ τούτων μέλλειν γίνεσθαι, τῶν τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένων, καὶ παρ' ὧν οὐ θέμις, τό τε ἁπλῶς τινα γενέσθαι. Ὅτι γὰρ οὐ σπουδάζουσί τινα γενναῖον ποιῆσαι, οἶσθα καὶ αὐτή. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ ἑξῆς ἐπίστασαι. Ἵν' οὖν μηδὲν τούτων γένηται, πᾶσαν σπουδὴν ποίησαι· ἀψοφητὶ δὲ εἰ δυνατὸν ἦν καὶ λανθανόντως τὸν Μοδουάριον πρὸς ἡμᾶς ἐκδραμεῖν, μέγιστα ἂν ἠνύετο. Εἰ δὲ μὴ δυνατόν, ἐκ τῶν ἐγχωρούντων τὰ δυνατὰ γινέσθω . . . » ἐπιστ. ιδ'. σελ. 601. Περὶ τούτου ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν διάκονον Θεόδουλον. Ἐπ. ςς'. πρβλ. σημ. 134. Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς Γότθοις ἴδ. Σωζόμ. β'. 6. Φιλοστόργ. β'. 5. Βασίλ. ἐπ. τλη'. Σωκρ. β'. 34. Σωζόμ. ς'. 37. Κυριλ. κατήχ. ις'. §. 32. Ἐπιφ. αἵρ. ο'. §. 14.

ὑποθέσεων (1). Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐσπούδαζε παρηγορεῖν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει παθόντας φίλους αὐτοῦ (2), καὶ μεταξὺ ἄλλων τοὺς δύο πρεσβυτέρους τοὺς διδασκάλους τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διδασκαλείου (3). Ὡς πρότυπον τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης αὐτοῦ χρησιμεύει ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀγκύρας τῆς ἐν Γαλατίᾳ Λεόντιον(4), πρὸς αὐτὸν δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὃς ἐπεβουλεύσατο αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐξορίας(5). Δύο ἔτη σχεδὸν διέμεινεν ὁ Χρυσόστομος ἐν Κουκουσῷ ἡσυχίαν ἄγων, ὅσον ἦν δυνατόν, ἐν ἀκαταπαύστῳ προσδοκίᾳ ἐπιδρομῆς τῶν ἀγρίων (6), καὶ δή, καὶ ἐν λίαν ἀσθενεῖ ὑγιείᾳ. «Ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία, ἔγραφεν, σφόδρα ἡμᾶς κατεργασαμένη, καὶ πάντα τὸν χειμῶνα τῇ κλίνῃ προσηλώσασα, τὴν μακρὰν ταύτην σιγὴν ἐποίησε . . . . . . . . » Οὕτως εἶχε τόν τε χειμῶνα καὶ καθ' ἅπαν τὸ ἔαρ τοῦ 404ου ἔτους (7). Ἐν τῷ τέλει τοῦ 405ου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 406ου ἠναγκάζετο ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἰσαύρων μεταβαίνειν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ἔπειτα κατεκλείσθη ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀραβισσοῦ (8). Τὸν χειμῶνα τοῦ 406 πάλιν περιπέπτωκε χαλεπωτάτῃ ἀσθενείᾳ (9). Οὐ σμικρὸν ἐμερίμνησαν ὑπὲρ τοῦ ἀθώου οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ὀνώριος. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 406 ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν πέντε δυτικοὶ ἐπίσκοποι αἰτοῦντες τὴν ἐπάνοδον τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι καθείρχθησαν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ (0). «Ἔδει καὶ σὲ τὸν δίαυλον τῶν μαρτύρων δραμεῖν», ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Θεοδώρητος[*].

(1) Ἴδ. τὴν σύνοψιν τῶν ἐπιστ. παρὰ Μοντφαουκονίῳ.

(2) Τ. 3. σελ. 256.

(3) Ἐπιστ. ριγ'. ριη'.

(4) Ἐπιστ. πγ'.

(5) Ἐπιστ. ιδ'. σελ. 595.

(6) Ἐπιστ. ρμδ'.—

(7) Ἐπιστ. ρλη'. πρὸς Ἐλπίδιον ἐπίσκ. ἐπ. ς'. πρὸς Ὀλυμπιάδα.

(8) Ἐπιστ. ξθ'. ξζ'. ξη'. ρκζ'. ρλα'.—

(9) Ἐπιστ. ρκζ'. πρὸς Πολύβιον.

(0) Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστορ. έ. 34. Σωζόμ. η'. 28.— Παλλάδ. σελ. 131, 132, 214.—

[*] Οἱ λόγοι τοῦ Θεοδωρήτου παρὰ Φωτίῳ βιβλ. ἀνάγν. σογ'. «Joannes Constantinopolitanorum Antistitum decus, cujus sanctitas absque ulla gentilitiæ persecutionis procella, ad Martyrum merita pervenit», ἔλεγε καὶ ὁ Κασσιανὸς

Δι' Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ὡρίσθη, ἵνα ἐντὸς στενῆς προθεσμίας μετενεχθῇ εἰς Πιτυοῦντα, τόπον πανέρημον τῶν Τζάνων, ἐπικείμενον τῇ ὄχθῃ τῆς ποντικῆς θαλάσσης (1). Καὶ ἄνευ τούτου ὁ ἀσθενὴς μάρτυς, καὶ καιόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡλίου καὶ βρεχόμενος, ἐπὶ τρίμηνον τὴν ἀργαλεωτάτην ἐκείνην ἐβάδιζεν ὁδόν, καὶ ἡ ὑγίεια αὐτοῦ τέλεον ἐξηντλήθη ἐν Κομάνοις. Νυκτὸς παρέστη αὐτῷ ὁ μάρτυς Βασιλίσκος, καὶ εἶπε: «Θάρσει, ἀδελφὲ Ἰωάννη, αὔριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα» [α]. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης παρεκάλει τοὺς διάγοντας αὐτὸν στρατιώτας παραμεῖναι ἐκεῖ ἕως τῆς ια'. ὥρας, ἀλλ' οὗτοι μὴ πεισθέντες ἐξήλαυνον. Ἔχοντος δ' αὐτοῦ χεῖρον, πάλιν ὑποστρέφουσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου. Κοινωνήσας τῶν ἀχράντων μυστηρίων, εἶπε: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν» (2), καὶ ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ ιδ'. Σεπτεμβρίου τοῦ 407ου ἔτους. «Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Δικαίου, γράφει ὁ ἅγιος Νεῖλος, οἱ πλεῖστοι μετὰ τῶν συσκευασαμένων, πρὸς τοῦ Θεοῦ ἀπητήθησαν δίκας, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ καὶ κραυγῆς ἐξωμολογήσαντο μεγάλα ἡμαρτηκέναι εἰς τὸν ἅγιον ἄνθρωπον» (3). «Οἶκος Δαυῒδ κραταιοῦται, ἀσθενεῖ δὲ ὁ τοῦ Σαούλ,

(de incarnat. Domini, lib. VII. c. 30.).—

(1) Νέας εἰδήσεις περὶ τῆς Πιτυοῦντος ἴδ. ἐν τῷ περιοδ. συγγρ. τοῦ Ὑπουργ. τῆς δημ. ἐκπαιδ. 1838. ἀρ. 20. σελ. 415—418. [ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ἔλαβε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἠρεμίας τὴν περὶ τῆς νέας ἐξορίας εἴδησιν. Ὑποτασσόμενος ταπεινῶς τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου, παρηγορεῖτο ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ. «Οὐδέν, ἔγραφε πρὸς τὴν μακαρίαν Ὀλυμπιάδα, τῆς ἐν ἀλγηδόσιν ὑπομονῆς εἰς εὐδοκιμήσεως λόγον ἴσον. Ἡ γὰρ βασιλὶς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν στεφάνων ἡ κορωνὶς αὕτη μάλιστά ἐστι». Ἐν ταῖς θλίψεσιν εὕρισκε κεκρυμμένον θησαυρόν· εὐλόγει τὸν Κύριον ἀξιώσαντα αὐτὸν πάσχειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Σ. Μ.].—

[α] Ὁ ἅγιος Βασιλίσκος ἐμαρτύρησε μετὰ τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ τοῦ Ἀντιοχέως κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμιανοῦ. Σ. Μ.—

(2) Παλλάδ. 97—100.

(3) Ἐπιστ. Σευήρῳ ἀπὸ ἐπάρχων, βιβλ. γ'. ἐπιστ. 199. σελ. 392. πιθανώτατον, ὅτι ὁ ἅγιος Νεῖλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰωάννου θείας δίκης, ἐννοεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις Θεόφιλον τὸν Ἀλεξανδρείας. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐρειδόμενος ἐπὶ συγγράμματος (τὰ νῦν ἀγνώστου) τοῦ διακόνου Ἰσιδώ-

καθὼς ὁρᾷς, γράφει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης· εἰ καὶ τῆς ζάλης ὑπερῆλθεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετετέθη» (1). Τῷ 438 τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου ἀνεκομίσθησαν πανηγυρικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν (2). —

§. 172. Ὁ Χρυσόστομος — οἰκουμενικὸς διδάσκαλος κατὰ τὴν γενικὴν ἀπόφανσιν. Συγγράμματα αὐτοῦ. 1. Ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ. Α΄.] Ῥητορικὸν αὐτοῦ χάρισμα.

Ἥτε Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις εὐθὺς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀνεγνώρισαν αὐτὸν οἰκουμενικὸν διδάσκαλον, μέγιστον φωστῆρα τῆς οἰκουμένης (3), στύλον τῆς Ἐκκλη-

ρου, γράφει, ὅτι ὁ Θεόφιλος δεινῶς ἐβασανίσθη ὑπὸ τῶν τοῦ θανάτου βασάνων, ἕως οὗ προσήνεγκον αὐτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἣν ἀσπασάμενος, ἐτελεύτησε. Λόγ. γ΄. περὶ εἰκόν. σελ. 480. Τῷ 413 Ἀλέξανδρος ὁ Ἀντιοχείας, ἅμα ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον, ἐφρόντισεν, ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου τεθῇ ἐν τοῖς διπτύχοις τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας· αὐτὸς κατέταξεν αὐτὸ καὶ ἔπεισε πρὸς τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους, ἐπανήγαγε δὲ ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτῶν δύο ἐπισκόπους καθαιρεθέντας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χρυσοστόμου (Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστορ. ε΄. 35). Οἱ τῆς Δύσεως ἐπίσκοποι ἀπέκριναν σφᾶς αὐτοὺς τῆς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ κοινωνίας, ἕως οὗ τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου τοῖς τεθνεῶσιν ἐπισκόποις συνέταξε· μετὰ τὸν Ἀττικὸν τὸ αὐτὸ ἐποίησε καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (Θεοδώρ. αὐτόθ. Σωκρ. ζ΄. 25).

(1) Ἐπιστ. βιβλ. α΄. ἐπ. 156.

(2) Τῇ κζ΄. Ἰανουαρίου τοῦ 438 ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρκαδίου Θεοδοσίου (Θεοδώρ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. ε΄. 36. Σωκρ. ζ΄. 45). Ὁ Μαρκελλῖνος γράφει, ὅτι ἔτι τῷ 428 «ἤρξαντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑορτάζειν τὴν μνήμην τοῦ μακαριωτάτου Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου, ἐξορισθέντος ποτὲ ὑπὸ ἀχρείων ἐπισκόπων, καὶ κυρίως τῇ κς΄. Σεπτεμβρίου». —

(3) Ἐπ. τοῦ ὁσίου Νείλ. βιβλ. γ΄. ἐπ. σοθ΄. «Ἰωάννην τὸν μέγιστον φωστῆρα τῆς οἰκουμένης...» βιβλ. ζ΄. ἐπ. ϙθ΄. «...ἄνδρα ἔνθεον καὶ ἀληθῶς παντὸς τοῦ κόσμου λαμπτῆρα...» Ἰσίδωρ. βιβλ. α΄. ἐπ. ρνς΄. «Ἰωάννης ὁ τῆς ἐν Βυζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμός». Κελεστῖν. ὁ Π. Ep. ad clerum Const. Concil. T. 3. p. 365: «Τί οὐκ ἐνέβαλε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἡ παίδευσις τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπισκόπου Ἰωάννου; οὗ ὁ λόγος εἰς

σίας, φῶς τῆς ἀληθείας, σάλπιγγα τοῦ Χριστοῦ (¹), τῶν τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτων σοφὸν ὑποφήτην (²), Θεοφόρον καὶ Θεοφιλῆ Ἰωάννην (³). Ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Κασσιανὸς ἔγραψε τοῖς τέκνοις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας: «Μέμνησθε Ἰωάννου, ἐκείνου τοῦ Ἰωάννου, ὃς ἀληθῶς παραπλησίως Ἰωάννῃ τῷ Εὐαγγελιστῇ, τῷ Ἀποστόλῳ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνέκειτο ἀείποτε ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου» (⁴). Οὐ ῥᾴδιον συλλαβεῖν τῇ μνήμῃ πᾶν ὅ,τι ἐξήνεγκε τὸ στόμα τοῦ ἐκτάκτου ποιμένος καὶ διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας! Οὕτω πολλὰ εἶπε καὶ ἔγραψεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης! Πολλὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀπώλοντο, τινὰ δὲ καὶ ἐνοθεύθησαν ὑπὸ ἀμαθῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπέτρεπον ἑαυτοῖς μεταποιεῖν τὰ ξένα πονήματα κατὰ τὴν κατάληψιν αὐτῶν (⁵). Ἐν τούτοις καὶ μέχρις ἡμῶν ἀφίκοντο

---

ἅπαντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη, οἰκοδομῶν τὴν καθολικὴν πίστιν, ὃς οὐδαμοῦ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἀπῆν· ὅπου γὰρ δήποτε ἀνεγνώσθη, ἐκήρυξεν». Θεοδώρ. Διάλ. Ά. «Ἰωάννην δὲ τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης λαμπτῆρα . . . . οὗτος οὖν ὁ πάντα ἄριστος . . .» λέων ὁ Μέγας: «. . . optans in ecclesiasticis curis talem habere consortem, ut mihi de sanctis præcessoribus tuis nec Joannis spiritualem copiosamque doctrinam . . .» Anatolio Episcopo epist. 106.

(¹) Νεῖλ. Βιβλ. β΄. ἐπ. σξε΄. σελ. 254: «. . . ἐξορισθέντος τοῦ στύλου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας, τῆς σάλπιγγος τοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου»; Θεοδώρ. Διάλ. Ά. «. . . Ἰωάννην . . . οὐχ ἡγεῖ τὸν ἀποστολικὸν τετηρηκέναι κανόνα . . .»

(²) Ἰσίδ. ὁ Πηλουσ.: «. . . ὁ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτων σοφὸς ὑποφήτης Ἰωάννης . . .» Βιβλ. Ά. ἐπ. ρνς΄.—

(³) Ἰσίδ. Βιβλ. Ά. ἐπ. τι΄.— Κυρίλλῳ Ἀλεξανδρείας.

(⁴) De incarnat. Domini lib. VII. c. 31.—

(⁵) Εἴδομεν ἤδη, ὅτι πολλὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἢ ἀπώλοντο, ἢ τοὐλάχιστον οὔπω ἀνευρέθησαν. Ὁ Φώτιος ἀνέγνω πολλὰς ὁμιλίας αὐτοῦ, ὧν τινές εἰσι νῦν ἄγνωστοι (ἀνάγν. 25, 174, 175). Ὁ Σουΐδας λέγει: «τῶν δὲ συγγραμμάτων αὐτοῦ καταλέγειν τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἀνθρώπου, Θεοῦ δὲ μᾶλλον τοῦ τὰ πάντα γινώσκοντος». Ὁ Κάλλιστος λέγει περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἀνέγνω πλείονας τῶν χιλίων λόγων τοῦ Χρυσοστόμου, ἀσχολούμενος περὶ αὐτὸν μόνον ἐκ παίδων (Ἱστορ. ἐκκλ. ιγ΄. 2). Βεβαίως τοὺς λόγους τοῦ Καλ-

τοσαῦτα πολύτιμα πονήματα τοῦ μεγάλου ἱεράρχου ὅσα παρ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων διδασκάλων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας [*].

λίστου, μὴ ὄντος δεινοῦ κριτικοῦ, οὐ δυνάμεθα παραδέξασθαι ὡς ἀκριβῆ μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου· ὁ Φώτιος τοὐναντίον ἐσημείωσεν, ὅτι (ἀνάγν. ροδ'.) τινὲς ὁμιλίαι τοῦ θείου Πατρός, οὐκ ἀνήκουσιν εἰς αὐτόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι πρότερον ἦσαν γνωσταὶ πολλῷ πλείους ὁμιλίαι, ἢ νῦν. Ἐν τῷ ιγ'. αἰῶνι ὁ λατῖνος συγγραφεὺς Γουλιέλμος Παστέργικος ἠρίθμει ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Χρυσοστόμου: *contra Apollinarium* lib. I. tractatum unum in Thomam Apostolum, in quo adversus Arianos fortissime disputat. *in Cant. Canticorum* lib. II. de vestibus legalibus Sacerdotum et Levitarum volumen egregium· *adversus Arabos* de resurrectione mortuorum libros duos, item adversus gentes in modum dialogi grande et insigne volumen. Τὸ κατὰ Ἀπολλιναριστῶν σύγγραμμα ἦν γνωστὸν καὶ Γεροντίῳ τῷ Ἱεροσολ. (Angeli Maii collect. vet. auct. 8, 129). Νῦν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μοντφαουκονίου εἰσὶ γνωσταί: ά.] εἰς διαφόρους περιστάσεις καὶ ἑορτὰς—108 ὁμιλίαι (Τ. 1. 2. ἐν τῷ 2 τόμ. οἱ ἱστορικοὶ λόγοι εἰς Μελέτιον, Ἰγνάτιον, Ἰουλιανόν, Ἰουβεντῖνον, Μαξιμῖνον, Ῥωμανόν, Εὐστάθιον, Λουκιανόν, Βαβύλαν, Φωκᾶν, Δροσίδα, Θέκλαν, Πελαγίαν, κ.τ.λ.). β'.] ἑρμηνευτικαὶ εἰς διάφορα χωρία τῆς Κ. Δ. 48, καὶ 3 εἰς ἑορτάς (Τ. 3). γ'.] ὁμιλ. εἰς τὴν Γέν. 67 καὶ 9 λόγοι, 5 ὁμιλ. εἰς τὴν Ἄνναν, 3 εἰς τὰ κατὰ τὸν Δαυῒδ καὶ τὸν Σαοὺλ (Τ. 4). δ'.] εἰς ψαλμ. 60 ὁμιλ. (Τ. 5). έ.] 7 ὁμιλ. εἰς τὸν Ἡσαΐαν, 15 διάφοροι ὁμιλ., ἑρμην. εἰς τὸν Δανιὴλ (Τ. 6). ϛ'.] 91 ὁμιλ. εἰς τὸν Ματθαῖον, 88 εἰς τὸν Ἰωάννην, 55 εἰς τὰς Πράξ., 33 εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ. (Τ. 7, 8, 9). ζ'.] 44 ὁμιλ. εἰς τὴν Α. πρὸς Κορινθ., 30 εἰς τὴν Β'. ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Γαλάτ. ἐπ. (Τ. 10). ή.] 24 ὁμιλ. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ., 15 εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησ., 12 εἰς τὴν πρὸς Κολοσ., 16 εἰς τὰς δύο πρὸς Θεσσαλον., 28 εἰς τὰς δύο πρὸς Τιμόθ., 9 εἰς τὰς πρὸς Τῖτ. καὶ Φιλήμ., 34 εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. (Τ. 11, 12). Τὸ ὅλον 804 ὁμιλίαι. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἀμαθεῖς ἄνθρωποι κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπὶ διαφόροις περιστάσεσι, κατέστρεψαν πολλὰ τῶν πονημάτων τοῦ θείου Πατρός. Οὐκ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ὁμιλίας ἐκείνας, αἳ φέρουσι νῦν μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου, μὴ κα-

1.] Ὁ ἅγιος Ἰωάννης πρὸς παντὸς ἄλλου ἐστί τε καὶ λέγεται

λύπτον τὴν πτωχίαν τῶν συγγραφέων αὐτῶν. Ἐν ταῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου διδασκάλου ὁμιλίαις εὑρίσκουσι νῦν τοιαύτας, ἔνθα ἀπαντῶσι χωρία ἄξια τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἄλλα οὐδαμῶς ὁμοιάζουσι τοῖς πονήμασιν αὐτοῦ (Τ. 1. σελ. 825. Τ. 2. σελ. 790. Τ. 3. σελ. 810. Τ. 5. σελ. 550. Τ. 8. σελ. 287). Ἔν τισιν ἀναγινώσκονται χωρία, ἃ ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐν ταῖς ὁμιλίαις τοῦ ἱεροῦ ποιμένος, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ οὐδαμῶς εἰσιν ἐκεῖνα, ἃ ἔλεγεν αὐτός. Τ. 8. σελ. 149. πρβλ. Τ. 12, σελ. 370 (2 ed. Paris). Τ. 12. σελ. 225. Φώτ. ἀνάγν. σοζ'. ex. ed. Bakeri σελ. 522. Τ. 11. σελ. 846. πρβλ. Τ. 13. σελ. 370. 2 ed. Paris.—

[*] Ἐκδόσεις τῶν συγγραμμάτων: ἡ τοῦ Δουκαίου (Gr. lat. T. 1—12. 1609—1633. Lutet. Paris. 1698. Francof. ad Mœnum), ἡ τοῦ Σαβιλίου, πάνυ ἀκριβής (Gr. in 8 tom. 1612 Etonæ)· πληρεστάτη ἡ τοῦ Μοντφαουκονίου· S. Joannis Chrysostomi op. omnia Gr. et lat. cura Bern. Montfaucon. T. 1—13. Paris. 1718. Venet. 1734. 1—13. edit. Parisina secunda, emendata et aucta gr. et lat. Paris. 1834--1840. Tom. 1—23. in 8. Ἐν τῇ τελευταίᾳ νέᾳ ἐκδόσει τοῦ Μοντφαουκονίου τὸ κείμεννον ἐν πολλοῖς χωρίοις ἐπιδιωρθώθη κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Σαβιλίου καὶ κατὰ τὰ χειρόγραφα. Ἔν τισι χωρίοις προσετέθησαν σημειώσεις τῶν φιλολόγων. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοντφαουκονίου μετὰ κριτικῆς κατετάχθησαν καὶ τὰ μὴ γνήσια συγγράμματα· ἀλλ' ὅμως οὐ πανταχοῦ δυνατὸν συμφωνῆσαι τῇ κριτικῇ τοῦ Μοντφαουκονίου. Ἀναμφιβόλως ὑποβολιμαῖαι, οὐχὶ δ' ἀμφίβολοι εἰσιν αἱ ὁμιλίαι περὶ μετανοίας (Τ. 13. σελ. 197), αἱ ὁμιλίαι εἰς Πέτρον τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἠλίαν (Τ. 2. σελ. 730. πρβλ. Τ. 12. Homil. in Vatic.), ἡ ὁμιλία περὶ ἀγάπης (Τ. 6. σελ. 287 ληφθεῖσα ἐκ τῶν εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπ. ὁμιλιῶν). Ὁ ὁρισμὸς τοῦ χρόνου τῶν ὁμιλιῶν ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν οὐκ ἔστιν ὀρθός. Ὁ Κολλίερος (Lamb. comm. Bibl. Vindob. 4. p. 179) λέγει, ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ Μοντφαουκονίου ἦν ἂν πολλῷ πληρεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα, εἰ ὁ ἐκδότης εἶχεν ἐν χερσὶ τὸ χειρόγραφον τῆς ἐν Βιέννῃ Βιβλιοθήκης.—Συμπληρώματα· α'.] Πρόλογος εἰς Ἰώβ. Gallandii Biblioth. T. 8. p. 243. β'.] Ὁμιλ. εἰς τὴν μετάνοιαν τῶν Νινευϊτῶν, αὐτόθ. p. 239. γ'.] περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον. Τ. 14. p.

ἔξοχος ῥήτωρ καὶ διδάσκαλος. Ἡ ἀρχαιότης ἐτίμησεν αὐτὸν τῷ

---

136. δ'.] ἐπ. τῇ βασιλίδι Εὐδοξίᾳ T. 8. p. 244. ε'.] ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος, ed. Matheus simul cum Gregorii Thessalon. Orat. Mosquæ 1776. ς'.] ὁμιλίαι 5. e cod. Dresdensi, nunc primum edito gr. et lat. a Bechero, Lipsiæ, 1739. Ἐν τῇ β'. μοντφαουκονείῳ ἐκδόσει κατεχωρίσθησαν ἅπαντα σχεδὸν τὰ συμπληρώματα. Ἔκδ. μετ' ἐπιδιορθώσ.: Homil. in Evangel. Mathæi textum emendavit, lectionum varietatem adscripsit, adnotationibus et indicibus instruxit Fried. Field. Lips. 1839, T. 3. μετ' ἀρίστου κειμένου καὶ ἐξαιρέτων σημειώσεων.

Μεταφράσεις: ἡ λατινικὴ μετάφρασις ὁμιλιῶν τινων τοῦ Χρυσοστόμου ἐγένετο, εἰ μὴ ζῶντος, ἀλλὰ ταχέως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεράρχου, ὑπὸ τοῦ διακόνου Ἀνιανοῦ καὶ τῶν φίλων τοῦ Κασσιοδώρου.

Συριακή: ἐν τῇ τοῦ Βατικανοῦ βιβλιοθ. εὕρηται ἓν χειρόγραφον τοῦ ζ'. αἰῶνος καὶ ἕτερον τοῦ η'. ἐν οἷς ὑπάρχουσι 43 ὁμιλ. τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου ἐν συρ. μεταφρ. (Maii collect. vet. auct. T. 5. p. 42—44). Ὁ Ξενάγιας, Σύρος συγγραφεύς, ἀκμάσας ἐν τῷ τέλει τοῦ ε'. αἰῶνος καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ς'., ἤδη παρῆγε χωρία ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου, καὶ εἰς τοὺς ψαλμούς, ὡσαύτως ἐκ τῶν περὶ Ἱερωσύνης λόγων, ὡς ἐκ γνωστῶν ἐκ μεταφρ. (Asseman. Bibl. Or. T. 2. p. 28). Ἐκ συρ. χειρογρ. τοῦ θ'. αἰῶνός ἐστι γνωστὴ νῦν συλλογὴ ἑρμηνειῶν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννου, γενομένη ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Εὐσεβίου (Maii collect. vet. auct T. 5. p. 11.). Δυστυχῶς ἄχρι τοῦδε οὐδὲν ἐξεδόθη ἐκ τούτων τῶν μεταφράσεων. Ἐν τούτοις ἔτι ὁ Ἀσσεμάνιος ἐσημείωσεν, ὅτι ὁμιλίαι τινὲς τοῦ Χρυσοστόμου, γνωσταὶ ἐκ τῆς συρ. μεταφρ., οὐκ ὀρθῶς ἐξεδόθησαν (τῷ 1643) ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῦ Ἱεροσολύμων (B. T. 3. P. 1. p. 25). Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι δυσὶ χειρογράφοις, ἐπ' ἴσης καὶ ἄλλαι τινές, ἀφαιρεθεῖσαι ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρυσοστόμου.—

Ἀρμενική: ἐν τῷ πέμπτῳ αἰῶνι μετεφράσθησαν α'.] αἱ ὁμιλίαι εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου (ἐξεδ. ἐν Βενετίᾳ τῷ 1826)· β'.] 33 ὁμιλίαι εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου (αἱ ἄλλαι μετεφράσθησαν τῷ ια'. αἰῶνι)· γ'.] μέρη τῶν εἰς τὰς Πρ. τῶν Ἀπ. ὁμιλ. καὶ εἰς τὰς ἐπιστ. τοῦ Παύλου· δ'.] μέρη τῶν ὁμιλ. εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ· ε'.] περὶ τὰς 20 ὁμιλ. εἰς διαφόρους

ὀνόματι τοῦ Χρυσοστόμου[1], καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χρυσοῦ τὴν γλῶτταν διδασκάλου τὰ μάλιστα ἁρμόζει εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν κοινὴν κρίσιν. Ὁ πλοῦτος, ἡ δύναμις, τὸ ἐπαγωγὸν τῆς καλλιεπείας εἰσιν ἔκτακτα. « Τοῦ καταπεπλῆχθαι, γράφει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος, οὐ φημὶ τοὺς ἄλλους (μικρὸν γὰρ ἴσως τοῖς πολλοῖς τοῦτο), ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Λιβάνιον τὸν ἐπ' εὐγλωττίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένον, τὴν τοῦ ἀοιδίμου Ἰωάννου γλῶτταν, καὶ τὸ κάλλος τῶν νοημάτων καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἐνθυμημάτων . . . . . »[2]. Ἐρωτηθεὶς ὁ Λιβάνιος, ἡνίκα

---

περιστάσεις· τούτων ἐξ εὕρηνται παρὰ τῷ Μοντφαουκονίῳ (Τ. 2. σελ. 287, 518, 797, 820. Τ. 6. σελ. 137. Τ. 12. σελ. 804), αἱ ἄλλαι ἄγνωστοι αὐτῷ.—

Σλαβική: α'.] αἱ εἰς τοὺς ἀνδριάντας κά. ὁμιλίαι, ἐν Πετρ. τῷ 1778· β'.] ἐκλεκταὶ ὁμιλ. 1819 ἐν Μόσχᾳ· γ'.] αἱ ὁμιλ. εἰς τὰς πρὸς Κορινθ. καὶ Φιλιππησ. ἐπιστ. μετάφρ. Εἰρηναίου, 1826, ἐν Μόσχᾳ. Ἐν τῇ βιβλιοθ. τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγ. Σεργίου ὑπάρχει ὁμιλ. ἐν χειρογρ. τοῦ ιδ'. αἰῶνος (N⁰. 10, 11, 15).—

Ῥωσσική: α'.] αἱ ὁμιλ. εἰς τὸ Εὐαγγέλ. τοῦ Ματθ. ἐν Μ. 1840. β'.] εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. ἐπ. 1840. ἐν Μ. γ'.] οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι, 1836 ἐν Πετρουπόλει· δ'.] πολλαὶ ὁμιλίαι μετεφράσθησαν καὶ ἐξεδόθ. ἐν τῇ Χριστιαν. Ἀναγν. ε'.] αἱ ὁμιλ. εἰς τὸν Ἰωάννην, εἰς τὰς πρὸς Κορινθ. ἐπιστ., εἰς τὴν Γένεσιν, εἰς τοὺς ἀνδριάντας, ἐν Πετρουπόλει, 1855—59.—

(1) Χρυσόστομον καλοῦσιν αὐτὸν ἐν τῷ ζ'. αἰῶνι Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννης ὁ Μόσχος (Λειμωνάρ. κεφ. 191), Ἰσίδωρος ὁ Ἱσπάλεως (de script. eccles. c. 6), ἐν τῷ ϛ'. αἰῶνι Εὐφραίμιος ὁ Πατρ. Ἀντιοχείας (Φώτ. ἀνάγν. σκθ'.), ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρονικοῦ τῆς Ἐδέσσης (παρ' Ἀσσεμ. Β. Ο. Τ. 1. p. 4), ὁ Κασσιόδωρος (Instit. c. 8). ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ε'. αἰῶνος, ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος (Concil. Τ. 4. pag. 830), καὶ ὁ Θεοδώρητος (Διάλ. Β'.)· καὶ παρὰ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Πρόκλῳ ὀνομάζεται: « ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης » (Λόγ. περὶ παραδόσεως τῆς θείας λειτουργίας)· ἔτι δὲ ἀκριβέστερον παρὰ τῷ ἁγ. Ἰσιδώρῳ τῷ Πηλουσιώτῃ (βιβλ. έ. 32). Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Μεταφραστὴς διηγοῦνται καὶ τὴν περίστασιν, δι' ἣν δῆθεν ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία αὕτη, ἀλλ' ἡ περίστασις αὕτη φαίνεται οὖσα ἀδύνατος.

(2) Περαιτέρω γράφει: « τεκμήριον ἡ ἐπιστολή, ἐν ᾗ οὐ μόνον αὐτὸν μακαρίζει, οὕτω δυνάμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκωμιασθέν-

ἔμελλε τελευτᾶν, τίνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἠβούλετο καταλιπεῖν διάδοχον, ἀπεκρίνατο: « Ἰωάννην, εἰ μὴ οἱ χριστιανοὶ τοῦτον ἐσύ-

τας, καὶ ταῦτα βασιλεῖς τυγχάνοντας, ὅτι δὴ τοιούτου ἐπαινέτου τετυχήκασιν. Ἔστι δὲ αὕτη: Λιβάνιος Ἰωάννῃ. Δεξάμενός σου τὸν λόγον τὸν πολὺν καὶ καλόν, ἀνέγνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργοῖς, ὧν οὐδεὶς ἦν, ὃς οὐκ ἐπήδα τε καὶ ἐβόα, καὶ πάντα ἔδρα τὰ τῶν ἐκπεπληγμένων. Ἥσθην οὖν, ὅτι τῷ δεικνύναι τὴν τέχνην ἐν δικαστηρίοις προστίθης τὰς ἐπιδείξεις, καὶ μακαρίζω σε μὲν οὕτω δυνάμενον ἐπαινεῖν, ἐπαινέτου δὲ τοιούτου τετυχηκότας, τόν τε δόντα πατέρα, καὶ τοὺς λαβόντας υἱεῖς τὴν βασιλείαν . . . » ἐπιστ. βιβλ. β΄. ἐπ. 42. Πιθανόν, ὅτι ὁ Λιβάνιος ἐννοεῖ τὸν Οὐάλεντα μετὰ τοῦ υἱοθετηθέντος Γρατιανοῦ καὶ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ. [Περὶ τῆς ἀπαραμίλλου καὶ ὄντως χρυσῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ ὁμιλοῦσι καὶ ἄλλοι· οἷον ὁ μέγας Φώτιος λέγει: «Ἡ δὲ φράσις αὐτῷ μετὰ τῆς συνήθους σαφηνείας καὶ καθαρότητος καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εὔρουν ἐνδείκνυται, τὸ πολύχουν τῶν νοημάτων καὶ τὴν τῶν παραδειγμάτων προσφυεστάτην εὐπορίαν συνυποφαίνουσα . . . » (ἀνάγν. ροδ΄.)· ὁ Σουΐδας: «Καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καταρρεῖν ὑπὲρ τοὺς Νειλώους καταρράκτας· οὐδεὶς οὖν τῶν ἀπ' αἰῶνος τοιαύτην λόγων ὑπάρησεν εὔροιαν, ἣν μόνος αὐτὸς ἐπλούτησε· καὶ μόνος ἀκιβδήλως τὸ χρυσοῦν τε καὶ θεῖον ἐκληρονόμησεν ὄνομα » (ἐν λ. Ἰωάννης). Φιλόθεος ὁ Π. Κωνσταντινουπόλεως: « Ἰωάννης δὲ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς θαυμαστός τις ἂν ἔδοξε, καὶ ὑπερφυής, καὶ τῷ ὄντι τρισμέγιστος· νῦν δὲ ποταμοὶ μὲν Θεολογίας ἐκ τοῦ Χριστοῦ στόματος καὶ τῆς αὐτοῦ Θεολόγου γλώττης ἀνέβλυσαν, καὶ πᾶσαν ἐπότισαν τὴν γῆν, ὅσην ὁ σωτήριος περιέλαβε λόγος· τὸ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ποταμὸν καὶ ἥδιστον πέλαγος, τὴν δὲ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ ὑπερφυῶν νοημάτων ἀπέραντον ἄβυσσον, τὴν δὲ ὑπὲρ ἄνθρωπον εὐπορίαν, τὸ δὲ ὕψος ἅμα καὶ τὴν σαφήνειαν, τὴν δὲ ἀπόρρητον ἡδονὴν ἐκείνην καὶ τὴν γλυκύτητα, τὴν δὲ ῥητορικὴν πιθανότητα, καὶ τὸ μετὰ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἰσχυρόν τε καὶ βίαιον, παῖδας ὑποδεῖξαι τοὺς ἐν τοῖς λόγοις εὐδοκιμήσαντας Ἕλληνας, δι' ὧν τὴν παλαιὰν ὁμοῦ, καὶ τὴν νέαν πᾶσαν γραφὴν ἐξηγήσατο» (λόγ. εἰς τοὺς ἁγ. Βασίλ., Γρηγόρ καὶ Χρυσ.). Περὶ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ θείου Πατρὸς ἄριστα ὁμιλεῖ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ σοφώτατος Villemain ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι Tableau de l' éloquence Crètiénne au IV$^{e}$ siècle. Σ. Μ.].—

λησαν» (¹). Ἐν αὐταῖς ταῖς ὁμιλίαις τοῦ Χρυσοστόμου ὁρῶμεν, ὅτι ἀγορεύων ἐχειροκροτεῖτο ἔν τε Ἀντιοχείᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει· ἐνίοτε ὁ Ῥήτωρ εὐχαρίστει τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν ἀγάπῃ πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ, ὑπολαμβάνων τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκείνων ὡς καρπὸν ζήλου πρὸς τὸν λόγον(²) καὶ πρὸς τὴν δόξαν(³) τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἠγανάκτει· Ἐν ταῖς τελευταίαις πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ὁμιλίαις οὐ μνημονεύει ἤδη χειροκροτήσεων τοῦ λαοῦ, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἔπεισε τέλος αὐτοὺς καταλιπεῖν τὴν προτέραν συνήθειαν. Τοὐναντίον δὲ καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς προτέραις καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα ὁμιλίαις ὁρῶμεν, ὅτι οἱ ἀκροαταί, ἀγόμενοι ὑπὸ τοῦ κήρυκος εἰς βαθεῖαν συνείδησιν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν, ἀνωλόλυζον καὶ ἐθρήνουν(⁴), θρίαμβος, ὃν μόνον παρὰ τοῦ χριστιανικοῦ λόγου δυνατὸν προσδοκᾶν! Οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν ἕτερόν τινα κατέχοντα τοσοῦτον πλούσιον τὸ δῶρον τοῦ λόγου, ὡς τὸν Χρυσόστομον. Ἱστορικῶς δὲ γνωστόν, ὅτι ἐν πάσῃ περιστάσει ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν ἕτοιμος, καὶ ἑκάστοτε ἔρρεεν ἀφθονώτατα. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότερόν ἐστιν, ὅτι ἡ φυσικότης ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Χρυσοστόμου ἐστὶ πρότυπος. Ἀδύνατον μὲν ἐν τῷ περιδόξῳ ῥήτορι μὴ διορᾶν καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ Λιβανίου, ἀλλ' ἡ φυσικότης, ἡ ἐγγὺς τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας ἑκάστου, οὐδέποτε, ἢ σχεδὸν οὐδέποτε, παραβλάπτεται ὑπὸ τῆς τέχνης. Ὁ λόγος τοῦ θείου Πατρὸς ἀείποτέ ἐστι τὰ μάλιστα σαφής [*]· τὰ δὲ ὑψηλότατα ἄρθρα τῆς πίστεως ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ καθίστανται ἑκάστῳ καταληπτά· ὁτὲ μὲν διασαφεῖ αὐτὰ διὰ παραβολῶν καὶ εἰκόνων, ὁτὲ δὲ ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ἐν τοιαύτῃ γλώσσῃ, ἣν ἕκαστος δύναται ἐννοῆσαι.

(¹) Σωζόμ. ή. 2. Ὁ Χρυσόστομος ἦν τότε ἱερεύς. Ὁ Λιβάνιος ἀπέθανε τῷ 390.

(²) Λόγ. ζ'. εἰς τὴν Γέν. σελ. 674. Τ. 4. ὁμιλ. γ'. κατὰ Μανιχ. Τ. 2. σελ. 246 κ. τ. λ.

(³) Κατὰ Ἰουδ. Τ. 1. σελ. 671. ὁμιλ. μδ'. εἰς τὰς Πρ. τῶν Ἀπ. Τ. 9. σελ. 335. Τ. 12. σελ. 332. Τ. 6. σελ. 16. Τ. 10. σελ. 112.

(⁴) Τ. 3. σελ. 240, 355. Τ. 10. σελ. 452. Τ. 4. σελ. 888.

[*] « . . . Πλεονεκτεῖ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὁ ἀοίδιμος Ἰωάννης . . . καὶ σαφηνείᾳ, ὡς οἶδ' εἴ τις ἕτερος, χρησάμενος », λέγει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (ἐπιστ. βιβλ. β'. ἐπ. 42). Σ. Μ.

Ἐν τούτοις οὐδέποτε ταπεινοῖ τὴν ὑπόθεσιν, ἢ τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς διὰ λέξεων ταπεινῶν, ἢ εἰκόνων ἀκαταλλήλων εἰς τὴν λεπτὴν χριστιανικὴν αἴσθησιν. Τὸ λέγειν εὐγλώττως ἦν παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ ταυτὸ τῷ ἁπλῶς λέγειν· τοῦτο ἦν δῶρον, καὶ δῶρον ἔκτακτον, δῶρον ἄνωθεν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προερχόμενον. Ἐν ἐκείναις δὲ ταῖς περιστάσεσιν, αἵτινες προὐκάλουν αἴφνης αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, ἦν πολλῷ εὐγλωττότερος, ἢ ὅτε ἐξεφώνει προπαρεσκευασμένον λόγον· τοῦτό ἐστι πρᾶγμα φυσικὸν ἐκείνῳ, ᾧ ὁ λόγος οὐκ ἔστι καρπὸς τῆς τέχνης. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ δηλοῖ, ὅτι ὁ Ἱερὸς Διδάσκαλος οὐδαμῶς ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λόγων καὶ τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ, ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἐνόμιζε τοῦτο ἀναπόφευκτον, καὶ περὶ τοῦτο ἠσχολεῖτο ἐνδελεχῶς. Ἔλεγε δέ, ὅτι ὁ καλὸς ῥήτωρ ὀφείλει οὐ σμικρῷ χρῆσθαι πόνῳ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ τελειότης κτᾶται τῇ ἀσκήσει(¹). Ἦν πλουσίως πεπροικισμένος τοῖς χαρίσμασι τῆς φύσεως. Ἡ εὕρεσις παρ' αὐτῷ ἦν καταπληκτική. Π. Χ. Τί δυνατὸν ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Ἀποστόλου: Ἀ σ π ά σ α σ θ ε Π ρ ί σ κ ι λ λ α ν κ α ὶ Ἀ κ ύ λ α ν; ἀλλ' ὁ Χρυσόστομος εἰς τὰς λέξεις ταύτας ἐξεφώνησε δύο θαυμασίους λόγους περὶ ἀγάπης πρὸς τοὺς ταπεινοὺς τοῦ κόσμου. Περὶ μιᾶς δὲ καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐξεφώνει ἕξ, ὀκτὼ ὁμιλίας κατὰ συνέχειαν, καὶ ἑκάστοτε ἐδίδου τῷ λόγῳ νέαν ὄψιν. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ζωηρότης τῶν εἰκόνων αὐτοῦ, ἀνταποκρινομένων ἀκριβῶς πρὸς τὰς ἐννοίας, παρέχουσι τοσαύτην τροφὴν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῷ αἰσθήματι, ὅσην καὶ τῷ νῷ. Τινὲς ἐπεθύμουν ἂν ἴσως, ὅπως καὶ ἅπαντες οἱ λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου ἔχωσι τὴν αὐτὴν ἑνότητα τῆς ἐννοίας, ὡς τούτων πολλοί. Ἀλλὰ τούτοις πρὸ παντὸς ἄλλου σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἱερὸς Διδάσκαλος, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι Πατέρες, ἐξετίθει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς διδασκαλίας ἐν εἴδει ὁμιλιῶν, οὐχὶ δὲ λόγων. Διὰ μὲν τὸν Λόγον ἐξάγεται ἐκ τοῦ ῥητοῦ μία ὑπόθεσις, διὰ δὲ τὴν Ὁμιλίαν λαμβάνονται τοσαῦται ἔννοιαι, ὅσαι τούτων περιέχονται ἐν τῷ ῥητῷ, ἑπομένως ἑνότης ὑποθέσεως οὐ δύναται ὑπάρχειν ἐν τῇ Ὁμιλίᾳ. Ἴδιον καλοῦ ῥήτορός ἐστιν τὸ ἐκπληροῦν τὸ ἑαυτοῦ σχέδιον καὶ μὴ ὁμιλεῖν περὶ ἐκείνου, ὅπερ οὐκ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα

(¹) Περὶ ἱερωσ. λόγ. ε'.

αὐτοῦ. Ἐνίοτε αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος ὡμολόγει, ὅτι παρασύρεται ὑπὸ ταύτης, ἢ ἐκείνης τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τῆς κυρίας ([1]). Ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τόλμη ἐξόχου ρήτορος, ἐπιτρέποντος ἑαυτῷ παρεκβάσεις πρὸς τιμὴν τῆς ἑαυτοῦ εὐφυΐας· τοῦτό ἐστι καρπὸς εὐσεβοῦς αἰσθήματος, ζωοποιοῦντος τὸν ξηρὸν λογικὸν ροῦν τῶν ἐννοιῶν. Παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ πολλά, ἅτινα κατὰ πρώτην ἔποψιν παρίστανται ξένα, ἡ τέχνη τοῦ ρήτορος ἄγει πρὸς τὴν ἀρχικὴν καὶ κυρίαν ἔννοιαν καὶ μετὰ θριαμβευτικῆς δυνάμεως· αἱ φαινόμεναι παρεκβάσεις δείκνυνται ἀναγκαῖαι τῷ σχεδίῳ, ἁρμόζουσαι τῇ καταστάσει τῶν ἀκροατῶν. Ὁ Χρυσόστομος ἀείποτε ἐβούλετο ὁμιλεῖν καὶ ὡμίλει μόνον πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ἀκροατὰς περὶ τοῦ ὠφελίμου[*]· ἀλλ' ὅτε ἑώρα, ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἀκροατῶν οὐκ ἐπέτρεπεν αὐτῷ λέγειν αὐτοῖς πᾶν ὅ,τι ἠβούλετο, μετὰ τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν μετέβαινεν εἰς ἑτέραν, ἥπερ ἠδύνατο ἔχειν ψυχολογικὸν δεσμόν, εἰ μὴ λογικόν, καὶ οὕτως ἔμενε πιστὸς τῇ προτεθείσῃ ἐννοίᾳ. Πλέον παντὸς ἄλλου τῶν ἀρχαίων ρητόρων ὁ Χρυσόστομος ἔζη, οὕτως εἰπεῖν, μιᾷ ζωῇ μετὰ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ καὶ παρηκολούθει ταῖς ψυχικαῖς αὐτῶν καταστάσεσι μετὰ πάσης προσοχῆς· ἡ δὲ βαθεῖα γνῶσις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας παρεῖχεν αὐτῷ καὶ τὰ μέσα τοῦ ἐκτιθέναι ἀείποτε τοῖς ἀκροαταῖς αὐτοῦ τὸ ἀναγκαῖον.—

([1]) Αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος λέγει: «καθάπερ ὑπὸ ρύμης ὑδάτων σφοδροτάτης, οὕτω τὴν γλῶτταν π α ρ ε σ ύ ρ η ν», Τ. 4. σελ. 90. «Ἀλλ' οὐκ οἶδα πῶς πάλιν ὑπὸ τῆς ρύμης τοῦ λόγου εἰς ταῦτα ἐξενεχθέντες, τ ῆ ς ἀ κ ο λ ο υ θ ί α ς ἐ ξ ε π έ σ ο μ ε ν». αὐτόθ. σ. 28. Πρβλ. Τ. 3. σελ. 100. Τ. 6. σελ. 149. Τ. 1. σελ. 516.—

[*] «. . . Ὅσα γάρ, λέγει ὁ ἱερὸς Φώτιος, ἡ τῶν ἀκροατῶν ἐχώρει δύναμις καὶ εἰς τὴν ἐκείνων συνέτεινε σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν, οὐδὲν οὐδαμοῦ παρῆκε. Διό μοι καὶ ἀεὶ θαυμάζειν ἔπεισι τὸν τρισμακάριστον ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅτι ἀεὶ καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις τοῦτο σκοπὸν ἐποιεῖτο, τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀκροατῶν, τῶν δ' ἄλλων ἢ οὐδ' ὅλως ἐφρόντιζεν, ἢ ὡς ἐλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τοῦ δόξαι λαθεῖν αὐτὸν ἔνια τῶν νοημάτων καὶ τοῦ πρὸς τὰ βαθύτερα μὴ πειρᾶσθαι παρεισδύνειν, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀκρωμένων ὠφελείας παντάπασιν ὠλιγώρει». (ἀνάγν. ροβ'. ρογ'. ροδ'.). Σ. Μ.—

§. 173. Β΄.] Ὁ Χρυσόστομος ὡς κήρυξ τῆς ἀγάπης. Τὰ ἄριστα τῶν ῥητορικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἠθικὴ αὐτοῦ διδασκαλία. —

Τὸ μυστήριον τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου ἐστὶν ἡ ἀγάπη. Ὁ Χρυσόστομος ἐστὶ κατ᾽ ἐξοχὴν ὁ κήρυξ τῆς ἀγάπης. Ἀγάπην ἀπέπνεον ἅπασαι αὐτοῦ αἱ πράξεις, ἀγάπην ἀπέπνεεν καὶ ἕκαστος αὐτοῦ λόγος. Τῇ ἀγάπῃ ἦν καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἰσχυρός. Ἱκανὰ παραδείγματα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ εἴδομεν. Ἰδοὺ ἔτι ἕν, ἔνθα ὁρῶμεν, ὅσον ἠβούλετο νικᾷν τοὺς ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. «Ἐγὼ μὲν γάρ, κἂν μυριάκις κακηγορήσῃς, μετὰ καθαρᾶς καρδίας τὴν εἰρήνην σοι δίδωμι, μετὰ εἰλικρινοῦς γνώμης καὶ πονηρὸν οὐδὲν δύναμαί ποτε περὶ σοῦ εἰπεῖν· σπλάγχνα γὰρ ἔχω πατρικά. Κἂν ἐπιπλήξω ποτέ, κηδόμενος τοῦτο ποιῶ. Σὺ δὲ λάθρα δάκνων, καὶ μὴ δεχόμενός με ἐν δεσποτικῇ οἰκίᾳ, δέδοικα μὴ πάλιν μοι τὴν ἀθυμίαν αὐξήσῃς· οὐκ ἐπειδὴ ὕβρισας, οὐδὲ ἐπειδὴ ἐξέβαλες, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὴν εἰρήνην ἀπεκρούσω, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἐπεσπάσω κόλασιν. Κἂν γὰρ μὴ ἐκτινάξω τὸν κονιορτὸν ἐγώ, κἂν μὴ ἀποστραφῶ, τὰ τῆς ἀπειλῆς ἀκίνητα μένει. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπιλέγω πολλάκις ὑμῖν εἰρήνην, καὶ ἀεὶ λέγων τοῦτο οὐ παύσομαι· ἂν δὲ καὶ μετὰ τῶν ὕβρεων μὴ δέξησθε, οὐδὲ οὕτω τὸν κονιορτὸν ἐκτινάσσω· οὐκ ἐπειδὴ παρακούω τοῦ Δεσπότου, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ σφόδρα ὑμῶν ἐκκαίομαι . . . . . . . Οὕτω καὶ αὐτὸς μείζονα ἐπιδείξομαι τὴν ἀγάπην, εἰ καὶ περισσότερον ἀγαπῶν, ἧττον ἀγαπῶμαι. Καὶ γὰρ πολλὰ ἡμᾶς ἐστι τὰ συνάγοντα· μία τράπεζα πρόκειται πᾶσιν, εἷς ἐγέννησεν ἡμᾶς Πατήρ, τὰς αὐτὰς πάντες ἐλύσαμεν ὠδῖνας, τὸ αὐτὸ ποτὸν ἅπασι δέδοται· μᾶλλον δὲ οὐ μόνον τὸ αὐτὸ ποτόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑνὸς ποτηρίου πίνειν . . . » (1). Ὁ Χρυσόστομος ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον ἀγάπης· ἀλλὰ καὶ ὅτε μεγάλα ἐλαττώματα ἐξώπλιζον καθ᾽ ἑαυτῶν τὸν ἐλεγκτικὸν αὐτοῦ λόγον, ὁ λόγος οὗτος

(1) Ὁμιλ. λβ΄. εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν σελ. 374, 375. Τ. 7. ἴδ. ὡσαύτως Τ. 1. σελ. 453. Τ. 7. σελ. 243. Τ. 3. σελ. 362.—

εἵλκετο ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Ὡς συνεχῶς ἐκήρυττε περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ πρὸς τοὺς πτωχοὺς ἀγάπης! (1). Ἦν φίλος τῶν ἁμαρτωλῶν. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου κατηγόρησαν αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ διὰ τούτου ἐξῆραν μόνον τὴν δόξαν τοῦ Ἱεράρχου· διότι οἱ αὐτοὶ κατηγόρησαν αὐτοῦ, ὅτι ψέγει τὰς κακίας. Οὐδεὶς μετὰ τὴν αἰώνιον Ἀγάπην καὶ τὸν μαθητὴν Αὐτῆς Ἰωάννην παρεμυθεῖτο τὸν ἁμαρτωλόν, ὡς παραμυθεῖται ὁ Χρυσόστομος, καὶ οὐδεὶς ἐθεράπευε τὸν ἁμαρτωλόν, ὡς θεραπεύει ὁ μέγας Πατήρ. «Ἐὰν πάλιν ἁμάρτῃς, πάλιν μετανόησον, καί, ὁσάκις ἂν ἁμάρτῃς, ἐλθὲ πρός με, καὶ ἐγὼ σὲ θεραπεύσω», ἔλεγε τῷ ἁμαρτωλῷ (2). Καὶ πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἐσκεδάννυ ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς θησαυροὺς τῆς αἰωνίου Ἀγάπης, ἵνα ἐμψυχώσῃ αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἵνα νικήσῃ ἐν τῷ ἁμαρτωλῷ τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ ἀγάπη τοῦ ῥήτορος ἦν ἀνεξάντλητος καὶ ἐν τοῖς μέσοις ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας· καὶ ἡ συναίνεσις, καὶ ἡ παραμυθία, καὶ ἡ συγκατάβασις, καὶ ἡ πραεῖα ἀγανάκτησις—ποταμηδὸν ῥέουσι παρ᾽ αὐτῷ. Νῦν μὲν διὰ τούτου ἐνισχύει τὴν ἀσθενῆ θέλησιν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, αὔριον δὲ δι᾽ ἄλλου, καὶ ἐκεῖ διὰ τρίτου· τῷ πνεύματι τῆς ἀγάπης ἐμψυχοῖ καὶ ἀνίστησι τὴν πεσοῦσαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχήν. Ἐστὶ σταθερός, ἐπίμονος ἐν τῇ κατὰ τῆς ἁμαρτίας πάλῃ· ἀλλὰ τὴν κατ᾽ αὐτῆς νίκην παρασκευάζει καὶ διατηρεῖ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ. Οἱανδήποτε ἐλέγχου μορφὴν κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἂν λάβωμεν, ὁ Χρυσόστομός ἐστιν ὁ αὐτός.

---

(1) Ὁ πρότυπος λόγος περὶ ἐλεημοσύνης ἐξεφωνήθη ἄνευ προπαρασκευῆς, Τ. 3. σελ. 249. Ἐν ταῖς ὁμιλίαις εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον πλειστάκις ὁμιλεῖ περὶ τῆς πρὸς τοὺς πτωχοὺς ἀγάπης. Ἴδ. ἰδίως τὴν ξς΄. ὁμιλ. σελ. 657, 658, 318. Ἐν Ἀντιοχείᾳ ᾐτήσατό ποτε ἐλεημοσύνην ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ λόγου. Τ. 10. σελ. 401. Περὶ ἐλεημοσύνης ὡμίλησε καὶ ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὸν Ἠλίαν καὶ εἰς τὴν χήραν (Τ. 3. σελ. 328.), ἐν ταῖς τρισὶν ὁμιλίαις εἰς τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν: «Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως». Τ. 3. 260. ἴδ. ἔτι Τ. 1. σελ. 733. Τ. 4. σελ. 315, 343, 356.

(2) Παρὰ Φωτ. ἀνάγν. νθ΄. Σωκρ. ς΄. 21.

Μεθ' ἡλίκης σοφίας διασαφεῖ τὰς ἀληθείας, αἳ τὸ πρῶτον δύνανται φανῆναι σκληραὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι! Ἀναγνώτωσαν οἱ βουλόμενοι τὴν ἐξήγησιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου περὶ Προορισμοῦ. Ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ ἐστι πιστή, καὶ σύναμα οὐ μόνον οὐ πιέζει, ἀλλὰ καὶ πλατύνει τὴν καρδίαν ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸ Ἄπειρον· καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ, ὅτι ὁ φόβος πρὸς τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ συνδέεται ἐνταῦθα ταῖς ἐννοίαις περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀπείρου.

Εἰ δ' ἀναγκαῖον δεῖξαι τοὺς ἀρίστους τῶν λόγων καὶ τὰς ἀρίστας τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς πρότυπα εὐγλωττίας, πάλαι ἀνεγνώρισται, ὅτι αἱ ὁμιλίαι αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντας εἰσίν, ὡς λέγει ὁ Θεοφάνης, ἀληθῶς θαυμάσιαι. Τοιαῦται ὡσαύτως αἱ ὁμιλίαι εἰς Εὐτρόπιον, αἱ πρὸ τῆς ἐξορίας καὶ μετὰ τὸ ὑποστρέψαι αὐτὸν ἐξ αὐτῆς, αἱ εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον, καὶ ἰδίως ἡ τρίτη τούτων.

Μετὰ τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς κήρυκος τῆς ἀγάπης, ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἠθικὴ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλία ἑρμηνεύεται ὑπ' αὐτοῦ λίαν συνεχῶς. Τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χρυσοστόμου δυνάμεθα εὑρεῖν σχεδὸν μόνον ἐν ταῖς Ὁμιλίαις καὶ τοῖς Λόγοις αὐτοῦ. Ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ Ὁμιλίαι καὶ οἱ Λόγοι πρὸς τῇ καλλονῇ τῆς λέξεως καὶ τῆς γλώσσης, συνιστᾶσιν ἀκριβεῖς ἐρεύνας τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Χρυσόστομος πρὸς τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Γραφῆς τὸ ἥμισυ τοῦ πόνου αὐτοῦ ἀφιέρου τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ πάλαι οὐχ ἅπαξ ἀπεπειράθησαν παραστῆσαι τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐν ἑνὶ ὅλῳ. Ἐντεῦθεν ἀφίκοντο μέχρις ἡμῶν δύο ἐκλογαὶ ἠθικῶν διδασκαλιῶν ἐκ τῶν Ὁμιλιῶν καὶ τῶν Λόγων τοῦ Χρυσοστόμου (1), — ἀπόπειραι μάταιαι καὶ ὀλίγον ὠφέλιμοι.

Ἀρχὴν καὶ τέλος, ρίζαν καὶ κορυφήν, πλήρωμα καὶ ὑπόθεσιν

(1) Ἡ μία τούτων συνισταμένη ἐκ 48 ἄρθρων, ἐξεδ. ὑπὸ τοῦ Μοντφαουκονίου. Τ. 12. σελ. 432. ἡ δὲ ἑτέρα ἐκ 52 ἐξεδόθη ἐκ χειρογρ. τῆς ἐν Μόσχᾳ συνδ. Βιβλιοθ. ὑπὸ Ματτέη: Novæ eclogæ, gr. cum comment. ed. Mathæi Mosq. et Lips. 1807.—

τῆς ἀρετῆς ἡγεῖτο ὁ Χρυσόστομος τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἡνωμένην τῇ πρὸς τὸν πλησίον. Τοῦτό ἐστι καταληπτὸν ἐν τῷ κήρυκι τῆς ἀγάπης. Τὴν θείαν δὲ ταύτην ἀγάπην παρίστη ἐν ἰδίᾳ μορφῇ· αὕτη ἐστὶν ἀδιάφορος καὶ ψυχρὰ ἐκεῖ, ἔνθα οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, πρὸς πάσας τὰς εὐφροσύνας, τὰς θλίψεις, πρὸς πάντα τὰ δελεάσματα τῆς ἁμαρτίας(1). Τὴν ἀγάπην ταύτην ἐτίθει ἐν συνδέσμῳ μετὰ τῆς πίστεως εἰς τὰ δόγματα. Ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὠφέλεια τῷ πιστεύοντι μὲν ὀρθῶς, μὴ ἀγαπῶντι δὲ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὁ βίος ὀφείλει εἶναι καρπὸς τῶν δογμάτων, καὶ εἰ, ζῶντες προσεκτικῶς, μὴ μεριμνῶμεν περὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων, πάλιν οὐδὲν κτώμεθα πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν(2). Καίπερ διὰ τιμῆς ἄγων ὁ θεῖος Πατὴρ τὴν καθαρὰν πίστιν, οὐκ ἐνέκρινεν ὅμως τὴν θανατικὴν ποινὴν τῶν αἱρετικῶν, καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἄλλως μετὰ τῶν ζιζανίων δύνανται εὐκόλως ἐκσπασθῆναι καὶ καλοὶ στάχυες. Καὶ διὰ τί ἀφελεῖν τοὺς αἱρετικοὺς τὴν ζωήν, ὅτε ἠδύναντο οὗτοι διορθωθῆναι ἐνταῦθα ;(3).

Ὁ Χρυσόστομος ἀπεδίδου τῇ ἀνθρωπίνῃ θελήσει ἐλευθερίαν, μὴ ἐξαιρῶν τὴν χάριν. Ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος ἤδη ἤλεγχε τοὺς Πελαγιανούς, ὅτι ἡρμήνευον ψευδῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου(4). Ὁ Χρυσόστομος οὐχ ἡγεῖτο ἄδικον—ὑποστηρίζειν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῇ ἀγαθῇ χρήσει τῆς ἐλευθερίας καθίσταται ἄξιος τῆς χάριτος. Παρίστη τὸν Ἀβραὰμ ὡς πρότυπον τῶν ἀρετῶν, καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἔτυχε τηλικούτου ὕψους ταῖς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ δωρηθείσαις αὐτῷ δυνάμεσι. «Πολλῆς ἀπήλαυσε τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας ὁ ἀνήρ, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν ὁ τῶν ὅλων

(1) Τ. 1. σελ. 202—445. Εἰς τὴν Πεντηκ. ὁμιλ. β′. 473. Εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπιστ. ὁμιλ. θ′. 690. Εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. ι′. 223. Ὁμιλ. περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως, Τ. 3. σελ. 337—343. Ὁμιλ. εἰς τὰς Καλένδ. ά. 679—707.—

(2) Ὁμιλ. λά. εἰς τὴν Γέν. Τ. 4. σελ. 104.

(3) Εἰς τὸν ἅγ. ἱερομάρτ. Φωκᾶν καὶ κατὰ αἱρετ. Τ. 2, σελ. 705. Περὶ ἀναθέμ. 1, 696. ὁμιλ. Ά. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 402. ὁμιλ. Ά. πρὸς Ἀνομ.

(4) De natura et gratia, tom. X. c. 74. contr. Julian. tom. X. l. c. 6, 7.—

Θεός· ναί, ὁμολογῶ· ἀλλ' εἰ μὴ πρότερος τὰ περὶ ἑαυτοῦ καὶ αὐτὸς ἐπεδείξατο, οὐκ ἂν τῶν παρὰ τοῦ Δεσπότου ἀπήλαυσεν»(1). Ἐν τοσούτῳ ὁ Χρυσόστομος ἡγεῖτο τὴν χάριν ἀναγκαῖαν πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν καθαρὰν ἀρετήν, καὶ ἐκάλει μέγα δόγμα τῆς πίστεως τὴν ἑξῆς ἔννοιαν, ὅτι μόνη ἡ ἀγαθὴ θέλησις οὐκ ἀρκεῖ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας, ἐὰν μὴ ὁ ἄνθρωπος λάβῃ τὴν ἄνωθεν δύναμιν(2)· «ἵνα μάθῃς, ὅση τῆς φύσεως ἡ ἀσθένεια, ὅταν Θεὸς ἐγκαταλίπῃ» (3). «Οὐδὲ γὰρ οἷόν τέ τι χρηστὸν ἡμᾶς ποτε κατορθῶσαι μὴ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ἀπολαύσαντας» (4). «Οὐδέν σου ἐστὶν ἡ ἀγάπη, μὴ τῆς ἄνωθεν παρούσης ῥοπῆς» (5). «Μὴ πάντως τὰ δοκοῦντα ὑμῖν εἶναι συμφέροντα, ταῦτα καὶ εἶναι νομίζετε. Καὶ γὰρ εἰς τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δεόμεθα βοηθείας. Οὕτως ἐστὶν ἀσθενὴς ἄνθρωπος καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐδέν» (6). «Ἡ χάρις σώζει» (7). Ἡ χάρις ἐνεργοῦσα ἐν ἡμῖν οὐ καταστρέφει καὶ οὐκ ἐξασθενίζει ἐν ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐνισχύει αὐτὴν πρὸς τὸ ἀγαθόν (8). Τὸ δὲ κακὸν πράττομεν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐλευθερίαν (9).—

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἐδίδασκεν, ὅτι «ἡ μέν τοι πᾶσα φύσις ἡ ἀνθρωπίνη ἀρκοῦντα εἶχε τὸν ἀπὸ τοῦ συνειδότος νόμον» (*).

(1) Ὁμιλ. μϛ'. εἰς τὴν Γέν. Τ. 4. σελ. 423, ὁμιλ. κέ. σελ. 241.—

(2) Ὁμιλ. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 787.

(3) Ὁμιλ. πγ'. εἰς Ἰωάννην. Τ. 8. σελ. 493.

(4) Ὁμιλ. κέ. εἰς τὴν Γέν.

(5) Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. ογ'. Τ. 8. σελ. 429.

(6) Ὁμιλ. ιδ'. εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπιστολ. Τ. 9. σελ. 429.

(7) Ὁμιλ. μέ. εἰς τὰς Πρ. τῶν Ἀποστ. Σ. 9. σελ. 337.

(8) «Χάριν δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μὴ νομίσῃς ἐκβεβλῆσθαι τὸν ἀπὸ τῆς προαιρέσεως μισθόν. Χάριν γὰρ εἶπεν οὐχὶ τὸν ἐκ προαιρέσεως ἀτιμάζων κόπον, ἀλλὰ τὸν ἐξ ἀπονοίας ἀποτεμνόμενος τύφον. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ Παῦλος αὐτὸ χάρισμα ἐκάλεσεν, ἀναπέσῃς. Οἶδε γὰρ δι' εὐγνωμοσύνην πολλὴν καὶ τὰ κατορθώματα χαρίσματα καλεῖν, διὰ τὸ καὶ ἐν τούτοις πολλῆς ἡμᾶς δεῖσθαι τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς» (Ὁμιλ. Β'. εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. ἐπιστ. Τ. 9. σελ. 440. Πρβλ. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 346, 476, 594. εἰς Ἰωάννην Τ. 8. σελ. 40, 57, 60, 269).—

(9) Εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 395.

(*) Εἰς Ψαλμ. ρμζ'. Τ. 5. σελ. 486.—

«Οὐ δεόμεθα μαθεῖν, ὅτι κακὸν ἡ πορνεία, καὶ καλὸν ἡ σωφροσύνη. . . ὁ νομοθέτης νόμους διδοὺς καὶ εἰπών: οὐ φονεύσεις, οὐκ ἐπήγαγε· κακὸν γὰρ ὁ φόνος· ἀλλ' ἁπλῶς οὐ φονεύσεις εἶπεν· ἀπηγόρευσε γὰρ τὴν ἁμαρτίαν μόνον . . . τίνος οὖν ἕνεκεν εἰπὼν οὐ φονεύσεις, οὐ προσέθηκεν, ὅτι κακὸς ὁ φόνος; ἐπειδὴ προλαβὸν τὸ συνειδὸς ἡμᾶς ἐπαίδευσε τοῦτο . . . . πόθεν οὖν, εἰπέ μοι, πόθεν περὶ γάμων, περὶ φόνων, περὶ διαθηκῶν, περὶ παρακαταθηκῶν, περὶ τοῦ μὴ πλεονεκτεῖν ἀλλήλους, περὶ μυρίων ἑτέρων νόμων ἔγραψαν οἱ παρ' αὐτοῖς (τοῖς ἐθνικοῖς) νομοθέται; οὗτοι μὲν γὰρ οἱ νῦν ἴσως παρὰ τῶν πρώτων ἔμαθον, καὶ ἐκεῖνοι παρὰ τῶν προτέρων, καὶ παρὰ τῶν ἄνω πάλιν οὗτοι. Οἱ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρῶτοι παρ' αὐτοῖς νόμους θέντες, παρὰ τίνος ἔμαθον; οὐκ εὔδηλον, ὅτι ἀπὸ τοῦ νόμου, ὃν ἔθηκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν πλάττων; . . . (1).

Περὶ πάσης σχεδὸν μερικῆς ὑποθέσεως τῆς χριστιανικῆς πολιτείας προτίθησιν ὁ Χρυσόστομος διδασκαλίας.—

Ἐν τοῖς δυσὶ βιβλίοις περὶ κατανύξεως διαγράφει μετὰ ζωηρότητος ὅσον ἀναγκαία τῷ ἁμαρτωλῷ ἡ μετάνοια, καὶ οἵαν χρὴ εἶναι τὴν κατάνυξιν αὐτοῦ. Οἱ παραινετικοὶ λόγοι εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα παριστᾶσι πᾶν ὅ,τι ἀπειλητικὸν καὶ παραμυθητικὸν ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὸν ἐκπεσόντα εἰς τὴν ὁδὸν τῶν ὑποσχέσεων αὐτοῦ [*]. Ἐκ τῶν περὶ μετανοίας Ὁμιλιῶν ἐξαίρετος κατ' ἐξοχὴν ἐστιν ἡ πέμπτη (2).

---

(1) Ὁμιλ. ιϐ'. εἰς τοὺς ἀνδριάντ. Τ. 2. σελ. 127—130.—

[*] Οἱ δύο πρὸς τὸν Θεόδωρον παραινετικοὶ λόγοι εἰσι πλήρεις αἰσθημάτων εἰλικρινεστάτης φιλίας, ἁγνοτάτου ζήλου, θερμοτάτης πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, παραμυθητικωτάτων καὶ ὑψηλοτάτων περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἰδεῶν ὡς πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν. Ἡ εὐγλωττία, ᾗ ἐγράφησαν, ἐστὶ παντὸς θαυμασμοῦ ἀνωτέρα. Ὁ ἀναγινώσκων ἁμαρτωλὸς πληροῦται παραμυθίας καὶ ἀνακουφίσεως, συγκινήσεως ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καταγιγνώσκει αὐτὸς ἑαυτοῦ, μέμφεται τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ, αἰσχύνεται ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ, καὶ ταχέως ἢ ὀψέ, κάμπτεται, ἀλλοιοῦται. Σ. Μ.—

(2) Τ. 2. σελ. 279, 317.

Τὴν μοναδικὴν πολιτείαν διαγράφει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἔν τισι συγγράμμασιν. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τοῦ συγγράμματος πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν εἰσάγουσι λέγει, ὅτι ἡ μοναδικὴ πολιτεία ἐστὶν ἅγιον ἔργον, διότι παρέχει τὰ μέσα τοῦ ζῆν ἁγίως· οἱ μοναχοὶ ἐκλέγουσι τὴν ἐρημίαν, ἵνα, ὡς οἷόν τε, ἐκπληρῶσι τελεώτερον τὰς ἀπαιτήσεις τῆς χριστιανικῆς αὐταπαρνήσεως, καὶ ἀποχωροῦσιν ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα μὴ μολύνωσι τὴν ψυχὴν ταῖς τοῦ κόσμου ἀκαθαρσίαις. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ δείκνυται, ὅτι ἡ ἑκούσιος πτωχεία περιέχει πολλὰ ὑψηλὰ πλεονεκτήματα, παρέχει τῇ ψυχῇ τοιαύτην ἠρεμίαν, οἵαν ἀγνοοῦσι καὶ οἱ βασιλεῖς. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ ἐλέγχει τοὺς γονεῖς ἐκείνους, οἵτινες τοῖς τε λόγοις καὶ τῷ βίῳ αὐτῶν τρέφουσιν ἐν τοῖς τέκνοις τὴν πρὸς τὴν ματαιότητα ἀγάπην. Εἰς τὴν ἔνστασιν: πρὸς τί εἰσήχθη ὁ γάμος; καὶ πῶς ἂν ηὐξάνετο ἄνευ γάμου τὸ ἀνθρώπινον γένος; ἀποκρίνεται: ὁ γάμος εἰσήχθη διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς φύσεως, πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἀκρασιῶν τῆς διεφθαρμένης φύσεως, διὸ οὐκ ἔστιν ἐντολὴ ἁπλῆ καὶ χωρὶς συνθηκῶν. Ἡ δύναμις τῆς θείας προσταγῆς: αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὑπεστήριζεν ἂν τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· εἰ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔπιπτεν, εὗρεν ἂν τὸ μέσον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς βουλῆς αὐτῆς. Αὕτη ἐκ νεκρᾶς ὀσφύος ἔδωκεν ἐπιγόνους τῷ Ἀβραάμ. Ἡ σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας καὶ πλούτου καὶ ὑπεροχῆς πρὸς μοναχὸν συζῶντα τῇ ἀληθεστάτῃ καὶ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ διαπρέπει ἐπὶ τῇ ζωηρᾷ ἐκθέσει τῆς κυρίας ἐννοίας τοῦ συγγράμματος. Ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ὁ μοναχός ἐστι πλουσιώτερος τοῦ βασιλέως, ἅτε δὴ οὐδενὸς δεόμενος, ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ, διότι μάχεται πρὸς τὰ πάθη· ἠρεμώτερος αὐτοῦ, διότι ἀρκεῖται τοῖς ὀλίγοις· ποιεῖται πλείους εὐεργεσίας τοῦ βασιλέως, διότι προσεύχεται. Ἐν τῷ περὶ παρθενίας βιβλίῳ δείκνυσι τὰ πλεονεκτήματα τῆς παρθενικῆς ζωῆς. Ἐν τοῖς δυσὶ συγγράμμασιν εἰς νεωτέραν χηρεύσασαν περιγράφει—ἐν μὲν τῷ πρώτῳ—τὰ πλεονεκτήματα τῆς χηρείας καὶ τὰ ἄχθη τοῦ ἐγγάμου βίου, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ—εἰπών, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἔστι ψεκτέος, οὔτε ἐπαινετέος, προστίθησιν, ὅτι ἐστὶ κατώτερος τοῦ

πρώτου, διότι χρησιμεύει ὡς φανερὸς ἔλεγχος τῆς ψυχρᾶς ἀγάπης, ἐστὶν ἔργον φανερᾶς ἀσθενείας, καὶ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἔριδας καὶ θλίψεις ἐν τῷ οἴκῳ (1). Περὶ τῆς παρθενίας οὐχ ἅπαξ ποιεῖται λόγον καὶ ἐν ταῖς Ὁμιλίαις αὐτοῦ (2).

Αἱ νηστεῖαι, λέγει, οὐκ ἐπιβάλλονται μόνοις τοῖς μοναχοῖς. Αὗταί εἰσι σπουδαῖος ἀγὼν ἑκάστῳ χριστιανῷ. Τὴν ἀξίαν τῆς νηστείας δεικνῦσι τὰ παραδείγματα τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ἠλιού, τοῦ Προδρόμου, τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἄλλων. Ἡ νηστεία, ταπεινοῦσα τὴν σάρκα, δίδωσιν ἐλευθερίαν τῷ πνεύματι καὶ δύναμιν τῇ προσευχῇ (3).

Ἡ προσευχή ἐστι παντοδύναμος· οὔτε θηρία, οὔτε πάθη ἀνθίστανται αὐτῇ (4). Δεῖ προσεύχεσθαι καὶ πρὸ τοῦ ἀρίστου καὶ μετ' αὐτό· πρὸ τοῦ ἀρίστου, ἵνα λάβωμεν τὴν εὐλογίαν καὶ μὴ καταπίπτωμεν εἰς ἀμετρίαν, μετ' αὐτό, ἵνα εὐχαριστῶμεν τῷ Δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν (5).—

Ταπεινοφροσύνη ἐστὶν οὐ μόνον τὸ νομίζειν ἑαυτὸν ἁμαρτωλόν. Ταπεινοφροσύνη ἐστίν, ὅταν τις, πολλὰ καὶ μεγάλα συνειδὼς ἑαυτῷ, μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτοῦ φαντάζηται· τοῦτό ἐστι ταπεινοφροσύνη, τὸ ὑψηλὸν εἶναι ἀπὸ κατορθωμάτων, καὶ ταπεινοῦν ἑαυτὸν ἀπὸ διανοίας (6). Ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστὶ τὸ θεμέλιον τῶν ἀρετῶν, καὶ ἄνευ αὐτῆς ἅπαντες οἱ ἀγῶνες ἀποβάλλουσι τὴν ἀξίαν αὐτῶν (7).

Περὶ τῆς ὑπομονῆς ἐν ταῖς θλίψεσιν ἄριστα ὡμίλησεν ὁ Χρυσόστομος ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα ἐπιστολαῖς, ἃς ὁ Π. Φώτιος ἡ-

(1) Ἴδ. σελ. 673, σημ. 1.

(2) Εἰς τό, χήρα καταλεγέσθω, Τ. 3. σελ. 311., εἰς τό, ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν, Τ. 3. σελ. 172. εἰς Ματθ. Τ. 7. σ. 673, εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. ἐπ. ὁμιλ. κ'. Τ. 11. σ. 150.

(3) Εἰς Γέν. Τ. 4. σελ. 670, 675. Περὶ παρθεν. Τ. 1. σελ. 290. Τ. 2. σελ. 317.—

(4) Περὶ ἀκαταλήπτου Τ. 1. σελ. 489.

(5) Εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἄννης Τ. 4. σελ. 719.

(6) Περὶ ἀκαταλήπτου Τ. 1. σελ. 489.

(7) Τ. 3. σελ. 138. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 44, 186, 428, 491, 640. Εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησ. ἐπιστ. Τ. 11. σελ. 251, 255.

γεῖται ἀρίστας διά τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ γλαφυρὸν τῆς λέξεως(1). Περὶ ὑπομονῆς ἔγραψεν ἔτι δύο συγγράμματα καταπραΰνων τοὺς ὑπὸ τῶν θλίψεων τῆς ζωῆς ταρασσομένους (2).

Κατὰ τοῦ ὅρκου ἀπεφαίνετο πολλάκις καὶ ἐντόνως. Τὸν ὅρκον, λέγει, ὀφείλουσιν οἱ χριστιανοὶ ἀποκλείειν οὐ μόνον ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δικαστηρίων (3). Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, λέγει, ἐπετράπη διὰ τὴν παιδικὴν τῶν Ἰουδαίων κατάστασιν, ἵνα μὴ ποιῶνται ὅρκους τοῖς Θεοῖς· εἰσήχθη δὲ διὰ τὴν ἠθικὴν διαφθορὰν τῶν ἀνθρώπων, ὅτε οὐκ ἠδύνατο ἄλλως παρέχειν ἀμοιβαίαν πίστιν(4). Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὁ βίος ὀφείλει εἶναι ἐγγύη, ἀλλ' οὐχὶ ὁ ὅρκος(5).

Τὰ θεάματα καὶ ἄλλας τοιαύτας εὐχαριστήσεις ἀπεστρέφετο ὁ Χρυσόστομος. «Τὸ θέατρον», λέγει, «ἐστὶν οἶκος τοῦ Σατανᾶ, τῆς ἀσελγείας διδασκαλεῖον, δημόσιον τῆς ἀκολασίας γυμνάσιον, καθέδρα λοιμοῦ, βαβυλωνία κάμινος» (6). Οὐχ ἑνοῦνται ἐνταῦθα ἅπαντα, ὅπως καταστρέψωσι τὴν ψυχήν, καὶ αἱ ἀναιδεῖς γυναῖκες καὶ τὰ ἀκόλαστα ᾄσματα καὶ ἡ ἐμπαθὴς μουσική; «Ὁρῶν», λέγει, «ταῦτα πάντα πῶς δύνασαι εἰπεῖν, ὅτι οὐδὲν πάσχεις ἀνθρώπινον; Μὴ γὰρ λίθος σοι τὸ σῶμα; μὴ γὰρ σίδηρος; μὴ γὰρ τῶν μεγάλων καὶ γενναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, οἳ ἀπὸ ψιλῆς ὄψεως κατηνέχθησαν, φιλοσοφώτερος σὺ εἶ;» Τὸ θέατρον πληροῖ τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ἀκαθάρτων εἰκόνων, ὠθεῖ εἰς τὴν ἀργὴν καὶ ἀνειμένην ζωήν, — γεννᾷ ψυχρότητα πρὸς τὰ οἰκογενειακὰ καθήκοντα καὶ τὴν ἁγίαν εὐσέβειαν (7). «Ὅταν ἐπανέλθῃς οἴκαδε, ἐμπλησθεὶς ταύτης (τῆς πόρνης), καὶ ἡ γυνή σου ἀηδεστέρα φαίνεται, καὶ τὰ παιδία φορ-

(1) Τ. 12. Φώτ. ἀνάγν. πς'.

(2) Τὸ μέν, «ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται»· τὸ δὲ ἕτερον, πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις . . .» Τ. 3. σελ. 444—514. —

(3) Ὁμιλ. εἰς τοὺς ἀνδριάντ. Τ. 2. σελ. 104, εἰς τὰς Πρ. τῶν Ἀποστόλων Τ. 9. σελ. 76—78. —

(4) Ὁμιλ. εἰς τὰ κατὰ τὸν Δαυΐδ καὶ τὸν Σαούλ. Τ. 4. σελ. 748.

(5) Εἰς τὴν Γέν. Τ. 4. σελ. 122. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 231. εἰς τὰς Πρ. τῶν Ἀποστ. Τ. 9. σελ. 78—87. εἰς τοὺς ἀνδριάντ. Τ. 2. σελ. 91, 104.

(6) Ὁμιλ. λεχθεῖσα περὶ νηστείας, Τ. 2. σελ. 317.

(7) Εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 99—102, 115, 122.

τικώτερα, καὶ οἱ οἰκέται ἐπαχθεῖς, καὶ ἡ οἰκία περιττή, καὶ αἱ συνήθεις φροντίδες ἐνοχλεῖν δοκοῦσι πρὸς τὴν οἰκονομίαν τῶν δεόντων πραγμάτων, καὶ ἕκαστος προσιὼν φορτικὸς καὶ ἐπαχθής» (1). Μετὰ τοῦτο, «καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν ἀηδέστερον ὄψει, καὶ ῥημάτων ἀπεχθῶν ἀκούσῃ τῶν περὶ σωφροσύνης, τῶν περὶ σεμνότητος. Οὐκέτι γάρ ἔσται σοι διδασκαλία, ἀλλὰ κατηγορία, τὰ λεγόμενα, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν κατὰ μικρὸν ὑποσυρείς, τέλεον σεαυτὸν ἀπορρήξεις τῆς κοινωφελοῦς ταύτης διδασκαλίας» (2). Ἐπ᾿ ἴσης κατακρίνει τοὺς ὀρχουμένους (3), καὶ τοὺς χοροὺς μετὰ τῆς ἡδονῆς αὐτῶν(4).

Τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων ἐποιεῖτο περὶ πλείστου, καὶ ταύτην ὑπεμίμνησκε ἀποτόμως τοὺς γονεῖς. «. . . . μέγας πλοῦτος καὶ κληρονομία ἀδιάπτωτος καὶ θησαυρὸς ἀνεπηρέαστος ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἐστί. Καὶ σπουδάζωμεν μὴ χρήματα αὐτοῖς (τοῖς παισὶ) καταλιμπάνειν τὰ ἀπολειπόμενα, ἀλλ᾿ εὐσέβειαν τὴν μένουσαν καὶ μὴ δαπανωμένην. Εὐσεβείας μὲν γὰρ οὐκ οὔσης, καὶ τὰ ὄντα ἀπόλλυται χρήματα μετὰ κινδύνων καὶ τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης· ταύτης δὲ παρούσης, καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσγίγνεται . . . . ἀλλ᾿ ὅπως μὲν τῆς ἔξωθεν μετάσχοιεν παιδεύσεως, καὶ εἰς στρατείαν τελέσαιεν, σπουδάζομεν, καὶ χρήματα καταβάλλομεν, καὶ φίλους ἀξιοῦμεν· καὶ πολλαῖς κεχρήμεθα ταῖς περιδρομαῖς· ὅπως δὲ εὐδοκιμήσαιεν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν ἀγγέλων, οὐδένα ποιούμεθα λόγον· καὶ εἰς θεάματα μὲν συνεχῶς συγχωροῦμεν ἀναβαίνειν, εἰς Ἐκκλησίαν δὲ οὐκ ἀναγκάζομεν οὐδέποτε . . . . . .» (5).

---

(1) Τ. 6. σελ. 275.

(2) Ὁμιλ. γ΄. εἰς τὰ κατὰ τὸν Σαούλ. Τ. 4. σελ. 771. ἴδ. κατ᾿ ἐξοχὴν τὴν ὁμιλ. «πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα». Τ. 6. σελ. 272 —378. Λόγ. δ΄. περὶ Ἄννης. §. 1, 2. Ὁμιλ. ζ΄. εἰς τὸν Λάζαρον §. 1, 2. Ὁμιλ. ά. εἰς τό, «εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου». §.3.4.

(3) Ὁμιλ. εἰς Ματθ. Τ. 7. σελ. 498.

(4) Εἰς τὴν πρὸς Κολοσ. ἐπ. Τ. 11. σελ. 417. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. Τ. 11. σελ. 154. εἰς τὴν Ά. πρὸς Κορινθ. Τ. 10. σελ. 105.—

(5) Εἰς τό, «χήρα καταλεγέσθω» Τ. 3. σελ. 319—321. Περὶ Ἄννης

Περὶ ἱερωσύνης συνέγραψεν ὁ Χρυσόστομος ἰδιαίτερον, ἀρκούντως μακρὸν σύγγραμμα(¹), πρὸς ὃ ἡ ἀρχαιότης ὅμοιον οὐκ ἔχει παραστῆσαι. Οὕτω θαυμαστόν ἐστι κατὰ τὴν γλαφυρὰν λέξιν, τὴν δύναμιν, τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἁγίων αἰσθημάτων. Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, πέμψας αὐτὸ πρὸς ἕνα τῶν οἰκείων αὐτῷ, ἔγραψεν «... οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι καρδία, ἣν ἐπῆλθεν ἡ ταύτης (τῆς βίβλου) ἀνάγνωσις, καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα· σεπτὴν μὲν τὴν ἱερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως δὲ αὐτὴν μετέρχεσθαι διδάξασα· ὁ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτων σοφὸς ὑποφήτης Ἰωάννης, ὁ τῆς ἐν Βυζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμός, οὕτως αὐτὴν λεπτῶς καὶ πυκνῶς ἐξηκρίβωσεν, ὥστε πάντας τούς τε κατὰ Θεὸν ἱερατεύοντας, τούς τε ῥαθύμως ἱερατικὴν μεταχειρίζοντας, ἐν ταύτῃ τὰ οἰκεῖα εὑρίσκειν κατορθώματά τε καὶ σκώμματα» (²). Ὁ ἅγιος Χρυ-

ὁμιλ. β΄. καὶ γ΄. σελ. σελ. 703—705. 722. εἰς Ματθ. ὁμιλ. νθ΄. Τ. 7. σελ. 604. εἰς τὴν πρὸς Τίτ. ἐπιστ. Τ. 11. σελ. 738. εἰς τὴν πρὸς Κολοσ. ὁμιλ. θ΄. εἰς τὴν Β΄. πρὸς Θεσσαλον. ὁμιλ. β΄.—

(¹) Τὸ περὶ ἱερωσύνης σύγγραμμα τοῦ Χρυσοστόμου ἐξεδόθη πολλάκις ἰδιαιτέρως. Αἱ ἄρισται τῶν ἐκδόσεών εἰσι: Chrysostomi de sacerdotio lib. sex græce et latine recogniti et notis aucti. oper. *Bengelii*, Studgardiæ, 1725. De Sacerd. lib. VI. græce, edit. stereotypa, Lips. 1825. ex recons. Bengelii cum ejusdem prolegomenis et aminadversionibus ed. suas notas adjecit *Leo*, Lipsiæ, 1734.—

(²) Ἐπιστολῶν βιβλ. Ά. ἐπιστ. ρνς΄. [ὁ δὲ Σουΐδας ὀνομάζει τὴν βίβλον ταύτην ἔξοχον «τῷ τε ὕψει, καὶ τῇ φράσει, καὶ τῇ λειότητι καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων». Ἀναγινώσκων τις τὸ χρυσοῦν ὄντως τοῦτο βιβλίον καταλαμβάνεται ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἱερωσύνην· κατανοεῖ, ὅτι ὁ ἱερεὺς οὐκ ἔστι κοινὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ μεσίτης μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, θεῖος ἄνθρωπος. Ὁ σεβάσμιος αὐτοῦ χαρακτὴρ ἡ ἐξουσία, τὰ προνόμια, τὰ ἔργα, ἐφέλκουσι τὸ σέβας· τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπεύθυνον διεγείρουσι τὴν συμπάθειαν· μυρία διάφορα συναισθήματα εἰσδύουσιν εἰς τὴν καρδίαν καὶ πληροῦσιν αὐτὴν τούτων· ἡ ψυχὴ μεταβαίνει ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὸν φόβον, ἐκ τοῦ πόθου εἰς τὴν ἔκπληξιν, ἐκ τοῦ τρόμου εἰς τὴν ἐλπίδα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἦν ἀείποτε περιπόθητον τῷ κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ θεῖον τῆς κλήσεως αὐτοῦ βουλομένῳ διάγειν ἱερεῖ,

σόστομος λέγει ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ βιβλίῳ, ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῶν σχέσεων πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Βασίλειον, οὐκ ἄνευ λόγου ἔφυγε τὴν χειροτονίαν. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ διαγράφει τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος τῆς ἱερωσύνης τῇ τε ἀρχῇ αὐτῆς καὶ ταῖς διακονίαις. «Φρικτόν, λέγει, ἡ ἱερωσύνη, πολλὴ τῶν ἱερέων ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμή, τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ μεγίστων δωρεῶν εἰσιν αἱ διακονίαι· καὶ ὁ Παῦλος ἦν περιδεής, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ἀτενίζων . . . Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν Κύριον τεθειμένον καὶ κείμενον, καὶ τὸν ἱερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι, καὶ ἐπευχόμενον, καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ φοινισσομένους αἵματι, ἆρα ἔτι μετὰ ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἑστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλών, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ καθαρῷ περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς; Ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! ὁ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσί, καὶ δίδωσιν αὐτὸν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καὶ περιλαβεῖν!» Περαιτέρω ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξουσίας, ἣν ἔχει ὁ ἱερεὺς ἀναγεννᾷν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ βαπτίσματι, ἀφιέναι αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας, ἀλείψας αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, δεσμεῖν καὶ λύειν ἐν τῇ ἐξομολογήσει. §. 4—10. Ἔπειτα ἐξιστορεῖ τὰς ἠθικὰς ἰδιότητας τοῦ ἱερέως. §. 11—17. Ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ νοῦ καὶ τῆς μορφώσεως, τῶν ἀναγκαίων τῷ ἱερεῖ, ἔπειτα δὲ ἐλέγχει τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ὅτι δῆθεν οἱ λειτουργοὶ τοῦ θυσιαστηρίου δύνανται εἶναι ἀμαθεῖς, ὥσπερ οἱ Ἀπόστολοι. Ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι οὐκ ἦσαν οὕτως ἀμαθής, ὡς νομίζουσιν, καὶ ἦσαν προσέτι πεπληρωμένοι τῶν ἐξόχων δωρεῶν τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἀπροσίτων τοῖς ἄλλοις §. 3—9. Ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ λέγει, ὅτι ὁ ἱερεὺς πρὸς τῇ μορφώσει τοῦ νοῦ ὀφείλει ὑπερορᾷν τῶν γηΐνων, τῆς δόξης, καὶ τῆς γνώμης τοῦ κόσμου. Ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ παραβάλλεται ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν μοναχόν, καὶ δείκνυται, ὅτι ὁ ἱερεὺς ὀφείλει ἵστα-

---

προώρισται παράγειν ἀγλαοτάτους καρποὺς διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καθάπερ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἱερέως καὶ τῶν πιστῶν. Σ. Μ.].—

σθαι ὑψηλότερον πάντων τῶν ἐπιγείων, ἢ ὁ μοναχός· ὀφείλει πλέον πονεῖν ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ἢ ὁ μοναχός, ὀφείλει μᾶλλον τούτου προσέχειν ἑαυτῷ, ἵνα μὴ σκανδαλίσῃ τινὰ τῶν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.—

§. 174. II. Ὁ Χρυσόστομος ὡς ἑρμηνευτὴς τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἐμμονὴ ἐν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ χαρακτῆρι. Ἀγάπη πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἰδιότητες τῶν ἑρμηνειῶν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

II. Εἴδομεν ἤδη, ὅτι καθ᾽ ἅπαν σχεδὸν τὸ δημόσιον αὐτοῦ ὑπούργημα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ἐνταῦθα μένει πιστὸς ἐν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ χαρακτῆρι, δηλονότι ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον. Ἑκάστη τῶν ἑρμηνευτικῶν αὐτοῦ ὁμιλιῶν συνήθως συνίσταται ἐκ δύο μέρων, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἀσχολεῖται κατ᾽ ἐξοχὴν περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ῥήσεων τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ περὶ τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, προτιθεὶς καὶ ἠθικὰς διδασκαλίας. Βαθέως διεισέδυσεν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μεγάλου Διδασκάλου ἡ συνείδησις τῆς ὑψηλῆς ἀξίας καὶ ἀνάγκης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐχρῆτο δὲ ἁπάσῃ αὐτοῦ τῇ εὐγλωττίᾳ, ὅπως πείσῃ ἅπαντας καὶ ἕκαστον ἀναγινώσκειν ἢ ἀκροᾶσθαι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐκμανθάνειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ, ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ (¹). «Τοῦτο ἀεὶ παρακαλῶ καὶ παρακαλῶν, οὐ παύσομαι, ἵνα μὴ μόνον ἐνταῦθα τοῖς λεγομένοις προσέχητε, ἀλλὰ καὶ οἴκοι γινόμενοι, τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει συνεχῶς ἐνδιατρίβητε . . . » Μὴ γάρ μοι λεγέτω τις τὰ ψυχρὰ ῥήματα ἐκεῖνα καὶ πολλῆς καταγνώσεως ἄξια, ὅτι δικαστηρίῳ προσήλωμαι, τὰ τῆς πόλεως πράττω πράγματα, τέχνην μετέρχομαι, γυναῖκα ἔχω, παιδία τρέφω, οἰκίας προΐσταμαι, ἀνὴρ εἰμὶ βιωτικός. οὐκ ἔστιν ἐμὸν Γραφὰς ἀναγιγνώσκειν, ἀλλ᾽ ἐκείνων τῶν ἀποταξα-

(¹) Ἰδ. λ΄. ὁμιλ. εἰς τὴν Γέν. Τ. 4. σελ. 250—253. ὁμιλ. ιδ΄. σελ. 106, 107. ὁμιλ. ιέ. εἰς Ἰωάν. Τ. 8. σελ. 84, 206. ὁμιλ. θ΄. εἰς τὴν πρὸς Κολοσ. ἐπ. Τ. 11. σελ. 390, 391. «Μηδὲ περιμείνῃς ἕτερον διδάσκαλον· ἔχεις τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· οὐδείς σε διδάσκει, ὡς ἐκεῖνα».—

μένων καὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων κατειληφότων, τῶν τοῦτον τὸν βίον ἐχόντων διηνεκῶς. Τί λέγεις ἄνθρωπε; οὐκ ἔστι σὸν ἔργον Γραφαῖς προσέχειν, ἐπειδὴ μυρίαις περιέλκῃ φροντίσιν; σὸν μὲν οὖν μᾶλλόν ἐστιν, ἢ ἐκείνων. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκεῖνοι χρήζουσι τῆς ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν βοηθείας, ὡς οἱ ἐν μέσῳ στρεφόμενοι πραγμάτων πολλῶν . . . . . Σὺ δὲ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἕστηκας καὶ συνεχεῖς δέχῃ τὰς πληγάς, διὸ καὶ πλειόνων σοι δεῖ τῶν φαρμάκων. . . . . Μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν τῶν Γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις· μέγας κρημνὸς καὶ βάραθρον βαθὺ τῶν Γραφῶν ἡ ἄγνοια· μεγάλη προδοσία σωτηρίας τὸ μηδὲν ἀπὸ τῶν θείων εἰδέναι νόμων. Τοῦτο καὶ αἱρέσεις ἔτεκε, τοῦτο καὶ βίον διεφθαρμένον εἰσήγαγε, τοῦτο τὰ ἄνω κάτω πεποίηκε » (1). « Καθάπερ γὰρ ἡ τῶν θυμιαμάτων φύσις ὅσῳ ἂν ὑπὸ τῶν δακτύλων τῶν ἡμετέρων περιστρέφηται, πλείονα τὴν εὐωδίαν παρέχει· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν Γραφῶν ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. Ὅσῳ ἄν τις ἐπὶ πλέον ταύτας ἐπιέναι σπουδάζοι, τοσούτῳ μᾶλλον κατοπτεύειν δύναται τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν, καὶ πολὺν καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον ἐντεῦθεν καρποῦσθαι » (2). Μὴ ἐπιλαθώμεθα ἔτι ἐκείνου, ὅπερ ἔλεγεν ὁ Χρυσόστομος ἀρχόμενος τῆς ἑρμηνείας τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἄλλων βιβλίων. Μνησθῶμεν δὲ ὅσον ὑπερέχαιρεν ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Γραφῆς ἐν τῇ γοτθικῇ γλώσσῃ (3).

(1) Ὁμιλ. γ΄. εἰς τὸν Λάζαρον Τ. 1. σελ. 737—741. Πρβλ. Τ. 3. σελ. 172.

(2) Ὁμιλ. ιγ΄. εἰς τὴν Γέν. Τ. 4. σελ. 100. Ὁμιλ. ιδ΄. σελ. 106. « Εἰ γὰρ οἱ τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης λίθους εὑρίσκειν βουλόμενοι, τοσοῦτον πόνον καὶ ταλαιπωρίαν ὑπομένουσι, τῇ τῶν ἀτάκτων ὑδάτων ῥύμῃ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἵνα τῶν σπουδαζομένων ἐπιτύχωσι· πολλῷ μᾶλλον ἀκόλουθον συντεῖναι τὴν διάνοιαν, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει κατοπτεύσαντας τῶν εἰρημένων, οὕτω τῶν τιμίων τούτων λίθων ἐπιλαβέσθαι. Ἀλλὰ μὴ δείσῃς, ἀγαπητέ, βάθος ἀκούων. Οὐ γάρ ἐστιν ἐνταῦθα ὑδάτων ἄτακτος φορά, ἀλλὰ Πνεύματος χάρις καταυγάζουσα ἡμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ζητουμένων μετ' εὐκολίας ἡμῖν παρεχομένη, καὶ πάντα πόνον ἐπικουφίζουσα».

(3) Ἴδ. σελ. 408. Περὶ τῆς μεταφράσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς τὰς γλώσσας: συριακήν, αἰγυπτιακήν,

Ῥᾴδιον ἐντεῦθεν καταμαθεῖν, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἠγάπα τοσοῦτον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο, ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἑρμηνείαν, ἑρμηνεῦσαι αὐτὸν ἐπιπολαίως καὶ ἄνευ ἰδιαζούσης προσοχῆς. Ὁ Χρυσόστομος ἐποιεῖτο χρῆσιν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἁπάντων τῶν ἑρμηνευτικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων καὶ ἁπασῶν τῶν μεγάλων ἑρμηνευτικῶν γνώσεων, καί περ προτιθεὶς τοῖς ἄλλοις ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ οὐχὶ πλέον ἐκείνου, ὅπερ ἠδύναντο οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ ἐννοῆσαι. Τούτου ἕνεκα καὶ αἱ ἑρμηνεῖαι αὐτοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην εἰσὶν ἐν πολλοῖς θαυμασταί,—αἱ δὲ ἑρμηνεῖαι αὐτοῦ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἔσονται ἀείποτε ἄριστος ὁδηγὸς τοῖς ἑρμηνευταῖς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Πρωτίστη καὶ κοινοτάτη ἀξία ἁπασῶν τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν ἐστιν ἡ ἀπαράμιλλος σαφήνεια τῆς ἐκθέσεως τῶν θεοπνεύστων ἐννοιῶν, ᾗ οὕτω διαπρέπουσι καὶ ἅπαντα αὐτοῦ τὰ συγγράμματα.

1. Ὡς πρὸς τὰς ἑρμηνείας αὐτοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην παρατηρητέον τὰ ἑξῆς: α΄.] ἡ ὑψίστη ἰδιότης αὐτῶν ἐστιν ἡ αὐστηρὰ προσοχὴ εἰς τὴν κατὰ γράμμα σημασίαν τῶν λέξεων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τὸν συνειρμὸν τῶν ἰδεῶν. Ἔργον ἀφροσύνης ἐκάλει ὁ Χρυσόστομος τὸν παχυλὸν γραμματισμόν· ἀλλ᾽ ἡγεῖτο ἐπικίνδυνον τῇ πίστει καὶ τὴν βεβιασμένην ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν, ὡς ἔργον αὐθαιρεσίας (¹). Ὁ Χρυσόστομος ὁμιλῶν περὶ τοῦ συνδέσμου τῶν ἐννοιῶν, γράφει: «οὐ δεῖ τὰς τῶν Γραφῶν ῥήσεις παραφέρειν οὐδὲ ἐκκόπτοντας τῆς ἀκολουθίας, οὐδὲ τῆς συγγενείας ἀποσπῶντας, οὐδὲ ἔρημα καὶ γυμνὰ τὰ ῥήματα τῆς τῶν ἑπομένων ἢ προλαβόντων βοηθείας λαμβάνοντας συκοφαντεῖν ἁπλῶς καὶ ἐπηρεάζειν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον ἐν δικαστηρίῳ μὲν περὶ βιωτικῶν δικαζομένους πραγμάτων ἅπαντα εἰς μέσον προτιθέναι τὰ δικαιώματα, καὶ τόπους, καὶ καιρούς, καὶ αἰτίας, καὶ πρόσωπα, καὶ μυρία παράγειν ἕτερα, περὶ δὲ ζωῆς αἰωνίου προκειμένων ἡμῖν ἀγώνων, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ἀπὸ τῶν Γραφῶν παραφέρειν;» (²).

---

ἰνδικήν, περσικὴν καὶ αἰθιοπτικὴν μετὰ ψυχικῆς παραμυθίας ἐποιεῖτο λόγον ἐν Ἀντιοχ., ὁμιλ. εἰς τὸ Εὐαγγελ. Ἰωάνν, ὁμιλ. β΄. Τ. 8. σελ. 10. ἴδ. ἔτι πρός τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας Τ. 1. σελ. 566, 575.

(¹) Ὁμιλ. ή. εἰς τὴν Γένεσιν.—

(²) Τ. 6. σελ. 163.

β΄.] Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἑρμηνεύων τὸ ἱερὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατέφευγεν ἔσθ᾽ ὅτε εἰς τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον, ἡγούμενος τοῦτο ἀναγκαῖον· π. χ. ἐξηγῶν τὸ τῆς Γεν. α΄. 8. λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἐγράφη ἐν τῇ ἑβραϊκῇ γλώσσῃ, ὀφείλομεν ἑρμηνεύοντες καταφεύγειν εἰς ταύτην. «Λέγουσι τοίνυν οἱ τὴν γλῶσσαν ἐκείνην ἀκριβῶς ἠσκημένοι τὸ τοῦ Οὐρανοῦ ὄνομα πληθυντικῶς καλεῖσθαι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καὶ τοῦτο καὶ οἱ τὴν Σύρων γλῶτταν ἐπιστάμενοι, σεμνολογοῦσι. Καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι, τῇ γλώττῃ, φησί, τῇ παρ᾽ αὐτοῖς ὁ οὐρανός, ἀλλ᾽ οἱ οὐρανοί. Διὰ τοῦτο τοίνυν οὕτως εἴρηται τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαυῒδ εἰρημένον, οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οἱ οὐρανοί, οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ σύνηθες τῇ γλώττῃ τῶν Ἑβραίων οὕτως ὀνομάζειν τοῦ τὴν ἑνὸς προσηγορίαν πληθυντικῶς»(1).

(1) Τ. 4. σελ. 26. Ἐνταῦθα ἐκτίθησι διὰ βραχέων τὴν ἱστορίαν τῆς Μεταφράσεως τῆς ἁγ. Γραφῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· μετὰ ταῦτα λέγει: «Ἐγένετο δὲ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἔργον, ὥστε μὴ μόνον τοὺς τὴν Ἑβραίων ἠσκημένους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντας τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπώσασθαι». Ἀλλ᾽ οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε ἀλλαχοῦ ὁ συνετὸς διδάσκαλος ἐκφέρει, ἀγνοῶν τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ὁριστικήν τινα κρίσιν περὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τοὐναντίον δὲ ἴδε τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ εἰς τὴν Γέν. 4, 16, 5, 29, 14, 13, 18, 27, 32, 29, 32, 39, 28, 38, 29, 30, 41, 44. Ἰδίως δὲ πολλάκις παράγει τὸ ἑβρ. κείμενον ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ψαλμ. π. χ. ἐν τῇ ἑρμην. τοῦ ψαλμ. μζ΄. 8. «ὁ δὲ Ἑβραῖός φησι Θαρσεῖς», καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑρμηνείᾳ δέχεται ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν. στίχ. 10. «ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἠχαλὰ δεμμηνοῦ». Τ. 5. σελ. 199, 200. ἴδ. ἔτι σ. 208, 216, 212, 77, 88, 98, 106. κτλ. Μία τῶν αἰτιῶν, δι᾽ ἃς αἱ προφητεῖαί εἰσιν ἀσαφεῖς, κατὰ τὸν ἱερὸν Διδάσκαλόν ἐστιν, ὅτι ἡ Π. Δ. «τῇ Ἑβραίων φωνῇ παρὰ τὴν ἀρχὴν συνεγράφη· ἡμεῖς δὲ αὐτὴν τῇ Ἑλλήνων παρελάβομεν γλώττῃ. Ὅταν δὲ γλῶττα ἑρμηνευθῇ εἰς ἑτέραν γλῶτταν, πολλὴν ἔχει τὴν δυσκολίαν». [Κατὰ τὸν σοφώτατον Κ. τὸν Οἰκονόμον, μόνον κανόνα τῆς ἀληθείας ἐπρέσβευεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο. μόνην τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν Ο. Γραφὴν ἐξηγεῖται θεόπνευστον ὁδηγὸν καὶ φύλακα τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων καὶ πρεσβεύων καὶ ἀποκαλῶν. «Ἀλλὰ ῥᾷον ἄν τις, λέγει, ἀριθμή-

Ἀλλ' ὅμως ὁ ἅγιος Ἰωάννης τὴν γνῶσιν τῶν τοῦ ἑβραϊκοῦ λόγου ἰδιωμάτων ἐκτᾶτο μόνον ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἑρμηνειῶν, καί περ δυνάμενος, ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως, αὐτοῦ γινώσκειν καὶ τὴν συριακὴν γλῶσσαν, συγγενῆ οὖσαν τῇ ἑβραϊκῇ(1)· ἐν τούτοις ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἑλληνικὴν παίδευσιν, οὐκ ἠδύνατο ἐννοεῖν τὸ πνεῦμα τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς συριακῆς, ὡς ἐνόει ὁ ὅσιος Ἐφραίμ, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρῆτο κατ' ἐξοχὴν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει. Ἐντεῦθεν αἱ ἑρμηνεῖαι αὐτοῦ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην παραχωροῦσι τὸ πρωτεῖον ταῖς τοῦ ὁσίου Ἐφραίμ.

γ'.] Ἐν τούτοις τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς γνώσεως τοῦ πνεύματος τοῦ καθ' Ἑβραίους ἐκφράζεσθαι ἀνεπλήρου ὁ θεῖος Διδάσκαλος διὰ τῆς ἐξόχου ἀντιλήψεως ἐκείνου, ὅπερ ἠδύνατο ἂν ῥηθῆναι μόνον διὰ τῆς ἀνθρωπίνης γλώττης καὶ κατὰ τὰς ἰδέας τῶν ἀνθρώπων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τοῦτο αὐστηρότατα προσεῖχε (2). Τὴν δὲ μετάφρασιν τῶν Ο. ἐσπούδαζεν, (ὅσον ἐπέτρεπε αὐτῷ τὸ ὁμιλιτικὸν εἶδος τῆς ἑρμηνείας), παραβάλλειν πρὸς τὰς ἄλλας μεταφράσεις (3), ἤ, καὶ

σοι ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ἦρος», ἢ τὰς τρανωτάτας περὶ τοῦ θεοπνεύστου τῶν κατὰ τοὺς Ο. Γραφῶν μαρτυρίας, ὅσας εἰς τὸν μέγαν καὶ ἀειθαλῆ καὶ θεσπέσιον λειμῶνα τῶν αὐτοῦ συγγραφῶν ἐγκατέσπειρεν ὁ καὶ φράσει, καὶ διανοίᾳ, καὶ περιουσίᾳ παραδειγμάτων πάμπλουτος καὶ πάγχρυσος διδάσκαλος πάσης τάξεως ἀνθρώπων καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ μετὰ Παῦλον (ὡς αὐτὸς τὸν Παῦλον ὠνόμασε) «χρυσὸν δόκιμον καὶ καθαρὸν ῥέουσα γλῶττα, καὶ πηγὰς ἔχουσα μέλιτος ἐν τῷ στόματι, — μᾶλλον δέ, καὶ κηρίου παντὸς ἀποκρύπτουσα τὴν ἡδονὴν τῇ τῆς πνευματικῆς γλυκύτητι» (Τ. Γ'. σελ. 814. Δ) (Περὶ τῶν Ο. ἑρμην. τῆς Π. Δ. Γ. βιβλ. δ'. κεφ. ἔ. σελ. 614). Σ. Μ.].—

(1) Ἔστιν ὅτε ἀναφέρει καὶ τὴν συριακὴν μετάφρασιν Τ. 5. σελ. 208. Τ. 6. σελ. 86. Ὁ ὄχλος περὶ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἐλάλει συριαστί. Τ. 2. σελ. 222 (ed. 2 Paris.).

(2) Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὴν Γέν. ά. 1. (ὁμιλ. β'.) ἐρωτᾷ: διὰ τί ὁ Μωϋσῆς οὐ ποιεῖται λόγον περὶ τῆς δημιουργίας τῶν ἀγγέλων; καὶ ἀποκρίνεται, ὅτι τοῦτο ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰουδαίων. Ἴδ. ἑρμην. εἰς Γέν. 1, 4, 8, 26. 2, 20. 4, 6. 6, 6. 15, 2. 18, 21. 22, 1. 25, 22. ἑρμην. εἰς ψαλμ. 4, 4, 6. 7, 7, 13. 114, 4. 133, 1, 2. 115, 16. Ἡσ. 5, 1–5, 28.

(3) Τοῦτο ἰδίως ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ψαλμῶν, ἔνθα οὐ σπανίως ἀναφέρει τὰς μεταφράσεις τοῦ

προσέχων εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν ἡγουμένων καὶ ἑπομένων, ἡρμήνευε τὴν τοῦ γράμματος ἔννοιαν διὰ τῶν παραλλήλων χωρίων (¹).

δ΄.] Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἐδίδασκεν, ὅτι ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ «τὰ μέν, ὡς εἴρηται, ἐκληπτέον, τὰ δὲ ἀπ᾽ ἐναντίας τοῖς κειμένοις, οἷον, ὡς ἔχει ἐπ᾽ ἐκείνου, λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται. Οὐ γὰρ δὴ λύκους καὶ ἄρνας ἐκληψόμεθα, οὐδὲ ἄχυρα καὶ βοῦν καὶ ταῦρον, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤθη διὰ τῆς τῶν ἀλόγων εἰκόνος χαρακτηρίζομεν. Τὰ δὲ κατὰ διπλῆν ἐκδοχήν, τά τε αἰσθητὰ νοοῦντες καὶ τὰ νοητὰ ἐκδεχόμενοι, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ. Ὅτι γὰρ ὁ υἱὸς ἀνηνέχθη, ἴσμεν, καὶ ἕτερόν τι ἐγκεκριμμένον τῷ νοήματι ἐκλέγομεν διὰ τοῦ υἱοῦ, τὸν σταυρόν. Καὶ ἐπὶ τοῦ προβάτου δὲ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, πάλιν ὁμοίως τοῦ πάθους τὴν εἰκόνα χαρακτηρίζομεν» (²). Εἰ καὶ προὐτίθει ὁ ἱερὸς Διδάσκαλος τὴν ἑρμηνείαν ἐν ὁμιλίαις, ἔνθα ἠδύναντο εἶναι εὐσεβεῖς ὑπαινιγμοὶ περὶ τῆς Π. Διαθήκης σχετικῶς πρὸς τὴν Καινήν· ὅμως προσεῖχεν, ἵνα μὴ εἴπῃ τι πλέον ἐκείνου, ὅπερ δείκνυσιν ἡ ἁπλῆ σημασία τοῦ κειμένου· π. χ. περὶ τοῦ προφητικωτάτου μδ΄. ἐκείνου ψαλμοῦ ἐσημείωσεν, ὅτι ἐν αὐτῷ λέγονται περὶ τοῦ Χριστοῦ οὐ πολλά, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἔχειν ὑπ᾽ ὄψιν τὴν διαφορὰν τὴν μεταξὺ Προφήτου καὶ Εὐαγγελιστοῦ (³). Ἐν ἄλλῃ περιστάσει, ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν, λέγει, ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν ὁμιλεῖν μετὰ τῶν Ἰουδαίων περὶ τοῦ Χριστοῦ λίαν σαφῶς. Ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει, δηλ. ἐν τῷ ὁρισμῷ τῶν ὁρίων τῆς μυστικῆς ἐννοίας, ὁ ἅγιος Χρυσόστομος

---

Ἀκύλα, τοῦ Συμμάχου, καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος. Ἴδ. ἑρμ. εἰς ψαλμ. 11, 44 καὶ ἔτι στίχ. 2. ψαλμ. 44, 7, 7. 147, 6. [Ὁ κλεινὸς Οἰκονόμος ἀποδείκνυσιν, ὅτι τῶν ἄλλων ἑρμηνευτῶν ἐνίοτε μνημονεύων ὁ θεῖος Χρυσόστομος, εἴτί που διάφορον εἶπον τῶν Ο, κανονίζει τοῦτο πρὸς τὴν ἑρμηνεῖαν ἐκείνων. Σ. Μ.].—

(¹) Ἴδ. π. χ. ἑρμην. εἰς Γέν. 6, 2, 3, 4, 11, 1, 12, 17, 30, 43, κ. τ. λ. ψαλμ. 7, 9.

(²) Ὁμιλ. εἰς ψαλμ. 46. Δείκνυσιν ὁ θεῖος Πατὴρ (Τ. 6. σ. 55) ἐξ αὐτῆς τῆς Γραφῆς, καὶ μάλιστα ἐξ ἐκείνων τῶν χωρίων, ἔνθα ἡ Π. Δ. αὐτὴ διασαφεῖ τὰς ἀλληγορίας αὐτῆς, ὅτι ἡ Γραφὴ ἐνίοτε ὁμιλεῖ ἀλληγορικῶς.

(³) Ἴδ. ἑρμην. τοῦ ρή. ψαλμ. καὶ ριή.